

ADVIES
Algemene Raad
19 februari 2009
AR/RHE/ADV/019

Memorandum 2009-2014

Memorandum 2009-2014

1 Opzet

De Vlaamse Onderwijsraad formuleert in dit document een aantal verwachtingen voor het onderwijsbeleid van de komende regeerperiode 2009-2014. De raad doet dit in twee fases:

- 1 In februari formuleert de raad een globaal kader met de beleidslijnen die alle partners van de Vlor wezenlijk vinden voor de beleidsagenda in de volgende jaren.
- 2 In mei zal de raad sommige prioritaire beleidslijnen concreter en technischer invullen onder de vorm van technische fiches. Daarnaast werkt de Vlor de komende maanden ook aan een aantal adviezen die bepaalde lijnen uit dit memorandum verder uitdiepen.

Onderstaand advies schetst het globale beleidskader waarop in een later stadium technische fiches zullen worden geënt.

In dit advies schetst de raad een aantal maatschappelijke en onderwijskundige contexten die het denken over onderwijs en vorming zullen beïnvloeden (deel I).

Vervolgens formuleert de raad strategische doelen om vanuit onderwijs en vorming een antwoord te geven op maatschappelijke en onderwijskundige uitdagingen (deel II).

Ten derde formuleert de raad aanbevelingen voor de beleidssturing en beleidsinstrumenten die hiervoor aangewezen zijn (deel III).

2 Goedkeuringsprocedure

Onderstaand advies werd goedgekeurd op de Algemene Raad van 19 februari 2009 met eenparigheid van stemmen. Er waren 24 stemgerechtigde leden.

Het werd voorbereid door alle commissies en raden van de Vlor. De eindredactie van de tekst gebeurde door een werkgroep onder het voorzitterschap van mevr. Mia Douterlungne.

3 Zorg én excellentie: uitdagingen voor toponderwijs in een topregio

1 Onderwijs heeft in de eerste plaats een vormende opdracht. Onderwijs moet binnen de veelheid van maatschappelijke opdrachten zijn vormingsopdracht, met name het begeleiden van jongeren en volwassenen tot een kritisch-creatieve integratie in de samenleving, voorop kunnen stellen. Het is belangrijk dat de lerende met zijn eigen vragen en noden hierbij een uitgangspunt vormt. Een vormende opdracht opnemen kan niet zonder **sterkere bruggen** te slaan **naar de leefwereld van jongeren** en hun **leerbehoefden**.

2 Onderwijs is een **sluutelsector** die een grote **innovatieve kracht** heeft: als een sociale hefboom voor maatschappelijke integratie en emancipatie, als bron van duurzame economische ontwikkeling, innovatie en tewerkstelling, als een sociale microkosmos.

Dit wil zeggen dat onderwijs:

- a hoog op de beleidsagenda moet staan en dat de samenleving in onderwijs (en zijn diverse opdrachten) blijvend moet investeren;
- b moet blijven investeren in brede zorg, kwaliteit, in gelijke kansen;
- c een volwaardige partner moet zijn in het maatschappelijke debat over maatschappelijke veranderingen en evoluties. Onderwijs moet hierin niet alleen als probleemoplosser worden gezien, maar ook een maatschappelijke knipperlichtfunctie kunnen opnemen;
- d vertrouwen moet krijgen om vanuit zijn eigen professionaliteit vorm te geven aan zijn vormende en maatschappelijke opdracht. Dit veronderstelt een versterking van het beleidsvoerend vermogen van onderwijsinstellingen en een bescheiden overheidssturing die hiervoor voorwaarden creëert.

3 De Vlor vraagt **specifieke stimulansen voor het kleuteronderwijs**. Het gaat daarbij om de instroom en om regelmatige aanwezigheid, maar ook om een kleuteronderwijs dat kleuters brede ontwikkelingskansen biedt. Alle internationale organisaties beklemtonen dat het kleuteronderwijs - het begin van een schoolloopbaan - sterk bepalend is voor een verder succesvol traject in het onderwijs.

4 Onderwijsinstellingen (in het basis- en secundair onderwijs) moeten een **sterker zorgbeleid** kunnen uitbouwen om een antwoord te kunnen geven op de zorgvragen van leerlingen die het leren belemmeren. De partnerschappen rond de school om deze opdracht op te nemen (via CLB, ouders, sociale netwerken, partnerschappen met de arbeidswereld) moeten sterke stimulansen krijgen.

5 Het secundair onderwijs moet meer mogelijkheden krijgen om een antwoord te geven op hardnekkige problemen en nieuwe uitdagingen. Secundaire scholen moeten de mogelijkheden krijgen om innovatieve antwoorden te bieden op de bestaande knelpunten, nieuwe uitdagingen en de leerbehoefden van leerlingen. Deze innovatie in secundair onderwijs is in de eerste plaats een kwestie van versterking van het beleidsvoerend vermogen van de scholen. Structurele belemmeringen voor innovatief handelen moeten in een volgende legislatuur eveneens aan de orde komen. Een sterker beleid voor leerlingenbegeleiding is eveneens zeker een kritische succesvoorwaarde. De Vlor vraagt daarom om een **deblokking van het dossier**

secundair onderwijs.

- 6 De Vlor vraagt om het **buitengewoon onderwijs blijvend te valoriseren** als een essentiële schakel in het zorgcontinuüm. De sociale dimensies van het buitengewoon onderwijs moeten sterker worden uitgebouwd (leerlingenvervoer, diagnostiek).
- 7 De Vlor vraagt nadrukkelijk om een **globaal kwalificatiebeleid** gebaseerd op een sterker kwalificatierecht voor jongeren en volwassenen. Een kwalificatiestructuur op zich is slechts een eerste aanzet voor een kwalificatiebeleid.
- 8 De Vlor vraagt een **levenslang en levensbreed leren** te benaderen vanuit een globaal en samenhangend beleidskader en daarbij de betrokkenheid van alle doelgroepen te stimuleren. Dit veronderstelt onder meer specifieke aandacht voor kunst- en cultuureducatie en voor innovatie in het deeltijds kunstonderwijs.
- 9 De Vlor vraagt om een zeer sterke **stimulans om schoolgebouwen te vernieuwen** en te herdenken vanuit nieuwe onderwijsnoden en -concepten (zowel didactische ontwikkelingen, sociale noden en het welbevinden van leerlingen).
- 10 De Vlor vraagt om het **hoger onderwijs** de mogelijkheden te bieden om innovaties te verankeren en te verdiepen. Een diversiteitsbeleid is daar een van de cruciale onderdelen van. Academische vrijheid gekoppeld aan maatschappelijke verantwoordelijkheid is een tweede. Excellentie van onderwijs en onderzoek is een centrale lijn voor vernieuwing en verandering in het hoger onderwijs. Dit veronderstelt gerichte investeringen in het hoger onderwijs.
- 11 De Vlor vraagt om **zorgvuldige onderwijsveranderingen** gebaseerd op evaluatie, planning en een actieve betrokkenheid van de onderwijspartners bij beleidsontwikkeling. De Vlor verwijst in deze naar de voorwaarden voor gemeenschappelijke beleidsontwikkeling zoals omschreven door het Vast Bureau.
- 12 De Vlor wil een **coherent beleid voor levenslang leren** voor onderwijspersoneel en voor professionaliserings- en loopbaanperspectieven. Dit heeft structurele, statutaire en financiële repercussies.
- 13 De Vlor vindt dat de samenleving **blijvend moet investeren in onderwijs en vorming**.

Deel I. Onderwijskundige en maatschappelijke uitdagingen

1 Onderwijs, een plaats waar mensen leren en nieuwe perspectieven ontdekken

Onderwijsinstellingen zijn leercentra vanaf het kleuteronderwijs tot en met het levenslang- en levensbreed leren. Binnen deze omgevingsanalyse en vooraleer we het hebben over de belangrijke maatschappelijke rol van het onderwijs op het vlak van innovatie, economie en tewerkstelling, de sociale cohesie en de “sociale promotie” van mensen in de letterlijke betekenis van het woord, willen we eerst en vooral de vormende rol van het onderwijs in de verf zetten. Naast de maatschappelijke voordelen, biedt het onderwijs aan kinderen, jongeren en volwassenen de kans om te groeien naar volwassenheid, naar nieuwe levensperspectieven, om kritisch te leren nadenken over eigen ervaringen en over de samenleving, ... Naast de zorgopdracht van de school, de voorbereiding op tewerkstelling is deze **vormende functie** in alle onderwijsniveaus en -sectoren van doorslaggevend belang en maakt het de kern uit van wat onderwijs wil en moet zijn.

Vanuit het perspectief van het individu is ook de **sociale betekenis** van het onderwijs erg belangrijk: het is een plaats om leeftijdgenoten te ontmoeten, om mensen met gelijke interesses te leren kennen. Uit onderzoek naar het welbevinden van jongeren blijkt dat ze graag naar school gaan om er leeftijdgenoten te ontmoeten. Voor allochtone jongeren is dit nog een belangrijker motief dan voor autochtone jongeren. In die betekenis is het ook een sterke hefboom om het leren te stimuleren. Flexibele leertrajecten en maatwerk zijn belangrijk, maar mogen nooit afbreuk doen aan deze sociale dimensie van het leren.

Voor het onderwijsbeleid betekent dit dat

- de **vormende waarde** van onderwijs voorop moet staan.¹ In het opnemen van maatschappelijke opdrachten moet deze vormende waarde en het leren van leerlingen centraal staan. De Vlor bedoelt met vormend onderwijs dat onderwijs kinderen, jongeren en volwassenen ondersteunt om zich te ontwikkelen (optimale ontwikkeling van alle aspecten van de persoon) en op een kritisch-creatieve manier te integreren in een dynamische (ontwikkellende) samenleving;
- kwaliteitsvol onderwijs niet enkel gedefinieerd moet worden in termen van maatschappelijke functies maar ook vanuit het vormende aspect van onderwijs;
- het vormingsaspect van onderwijs in alle vormen van onderwijs in mindere of meerdere mate aan bod moet komen;
- meer maatwerk en flexibel leren, biedt kansen voor verschillende onderwijssectoren maar de **sociale dimensie van het leren**, een belangrijke motivator, moet eveneens voldoende worden gewaardeerd.

¹ Vlaamse Onderwijsraad & Wielemans, W. (1999), *Visie op onderwijs*, Brussel: Vlor

2 Onderwijs is een maatschappelijke sleutelsector

Onderwijs helpt en ondersteunt kinderen, jongeren en volwassenen in hun ontwikkeling, in het leren van nieuwe kennis, attitudes en vaardigheden. Ze leren er kritisch reflecteren over zichzelf, maatschappelijke ontwikkelingen en er een betekenis aan te geven. Voor vele jongeren en volwassenen is de school- en opleidingstijd een betekenisvolle levensfase waarin heel wat nieuwe perspectieven worden geopend.

Deze vormende kracht van onderwijs beperkt zich niet langer tot één levensfase. Door het feit dat mensen langer gezonder leven, meer breuklijnen en overgangen meemaken in hun leven is deze vormende betekenis van onderwijs een meerwaarde voor mensen in verschillende levensfasen.

Maar de samenleving verwacht ook veel van onderwijs.

Onderwijs heeft een **grote innovatieve kracht** op het sociale terrein. Onderwijs kan **verandering** in de samenleving mee ondersteunen, bijdragen tot een kritische integratie van kinderen, jongeren en volwassenen en tot de **sociale cohesie** en de emancipatie van mensen in de samenleving.

Onderwijs is een sector die **economische ontwikkeling**, innovatie en tewerkstelling mee ondersteunt. Het is erg belangrijk dat duurzame tewerkstelling, een leven lang, hiervoor een uitgangspunt vormt. Dit uit zich in het bijzonder in het hoger onderwijs waar er een nauwe band bestaat tussen onderzoek en onderwijs. De economische en maatschappelijke innovatie gaat zeker niet alleen uit van het hoger onderwijs.

Onderwijs is ook een **sociale microkosmos** waar heel wat sociale en maatschappelijke vragen en problemen samenkomen en aan het licht komen. Onderwijs is in die betekenis een seismograaf die maatschappelijke problemen onmiddellijk ervaart: samenleven en diversiteit, sociale achterstand en achterstelling, (groeierende) zorgbehoeften, problemen van mensen om de snelle en zeer complexe maatschappelijke veranderingen te blijven opvolgen en voor zichzelf te beheersen, ... Het is in elk geval een zeer duidelijke vaststelling dat de zorgvragen t.a.v. scholen de jongste jaren zeer sterk zijn toegenomen.

Voor het onderwijsbeleid betekent dit dat

- het maatschappelijk vertrouwen in de competentie en de mogelijkheden van het onderwijssysteem bijzonder hoog is. Dit betekent tegelijk dat onderwijs prominent op de beleidsagenda aanwezig moet blijven, zowel inhoudelijk als op het vlak van investeringen in onderwijs en vorming. De Vlor pleit voor een **dynamisch en krachtig onderwijsbeleid** dat een daadkrachtig antwoord biedt op de maatschappelijke verwachtingen, de nieuwe onderwijskundige inzichten en de noden van lerenden en ouders;
- onderwijs moet blijven streven naar **kwaliteit en excellentie**. Kwaliteitsvol onderwijs dat onze sterke troeven verder versterkt en uitbouwt, biedt een uitstekende basis om diverse maatschappelijke uitdagingen een antwoord te geven;
- het onderwijs en de onderwijspartners zijn daarbij belangrijke **gesprekspartners** en experts die mee deze uitdagingen moeten kunnen formuleren vanuit hun pedagogische, agogische en didactische expertise.

3 Onderwijs, een plaats voor sociale en maatschappelijke innovatie

Vaak wordt gewezen op de bijdrage van onderwijs en vorming aan de economische innovatie. We behandelen dit in het punt hieronder. Het onderwijs is door zijn verschillende maatschappelijke functies echter ook een motor voor innovatie in andere maatschappelijke sectoren en voor innovatie op het vlak van het samenleven van mensen.

Sociale netwerken, buurten en leefgemeenschappen worden diverser en soms anoniemer. De migratiestromen die de laatste decennia zeer intens geworden zijn, leiden vooral in de steden tot grote wijzigingen. Mensen leven geïsoleerder, er zijn verschillende “subculturen” binnen de stedelijke context, er is een probleem van kansarmoede en sociale uitsluiting. Tegelijk is er ook aandacht nodig voor meer rurale gebieden die ontvolken, die lijden onder gebrek aan dynamiek en verborgen kansarmoede.² Maatschappelijke betrokkenheid en engagement hebben vandaag een ander karakter gekregen: het is meer gericht op onmiddellijke belangen en sterker afgebakend in de tijd.

Steeds meer krijgt de school in deze omgeving de rol van **sociaal ankerpunt** waar mensen met diverse achtergronden elkaar ontmoeten én waar maatschappelijke problemen om een antwoord vragen. De school wordt ook mee uitgedaagd om mee te werken aan de opbouw van een gemeenschappelijk referentiekader binnen de samenleving.

Onderwijs heeft een **socialiserende functie** en laat mensen reflecteren over de keuzes die ze maken. Via onderwijs verwerven mensen ook de competenties om deze keuzes vorm te geven. In die zin geeft het onderwijs mee vorm aan de samenleving van morgen. Het is belangrijk dat onderwijs zich van deze sociale functie bewust is en er gericht op inspeelt. Dit gebeurt onder meer doordat binnen onderwijs actief gewerkt wordt aan maatschappelijke educaties die vorm krijgen in vakoverschrijdende eindtermen en in de schoolcultuur.

Deze functie gestalte geven, betekent dat het onderwijs en de school op een structurele manier zijn ingebed in het maatschappelijk weefsel van de **buurt, de stad of de regio**. Contacten met economische sectoren, met sociale diensten en lokale stakeholders zijn belangrijk om de samenleving mee in te bedden in de school. Het is belangrijk dat dit kan, binnen het beleidsvoerend vermogen van de school en op grond van een inschatting van de eigen draagkracht en prioriteiten.

Voor het onderwijsbeleid betekent dit dat

- meer mogelijkheden voor de school voor een **lokale/regionale inbedding en netwerking**. Dit moet wel kunnen gebeuren op grond van eigen prioriteiten en beleidsvoerend vermogen;
- de samenwerking en de afstemming tussen onderwijs en de **welzijns-, culturele en sociale sector** versterken. Beide domeinen hebben een eigen benadering van de lerende of de cliënt die soms erg verschilt. Soms spreken beide sectoren een andere taal en hanteren ze eigen aanpakwijzen en strategieën.

² Centre for Educational Research and Innovation (2008), *Trends Shaping Education*. Paris: OECD, p. 23

4 Onderwijs, een plaats voor economische innovatie en versterking van duurzame tewerkstelling

Ook de komende vijf jaren valt te verwachten dat de evolutie naar een **kennisintensieve samenleving en economie** verder gaat. Het gaat hierbij niet zozeer om de kennis op zich, om de kennis als een product. Maatschappelijk belangrijk is de kennis als competentie om relevante kennis te detecteren, te absorberen, te combineren, te vertalen en te gebruiken in bestaande of nieuwe situaties.³ De Nederlandse Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid benoemt dit als “kennis als vermogen”. Men kan zich afvragen of deze benadering niet evenzeer een noodzaak is voor Vlaanderen. Het is voor de Vlor een vanzelfsprekendheid dat een bijdrage vanuit onderwijs aan de kennissamenleving vanuit deze visie moet gebeuren. Deze sluit trouwens zeer nauw aan bij de manier waarop onderwijs jongeren een brede vorming probeert aan te bieden.

Deze vaststelling heeft zeker gevolgen voor het onderwijs. Dit heeft ook de Europese Unie opgemerkt en geïntegreerd in de Lissabondoelstellingen. Kernpunten in dit beleid zijn het terugdringen van de ongekwalficeerde uitstroom, het verhogen van het aantal mensen met een diploma hoger secundair onderwijs en hoger onderwijs.

Uit de analyse van Cedefop over de toekomstige kwalificatienoden blijkt ten overvloede dat er een **blijvende nood** bestaat aan hoog- en middengeschoolde **werknemers**. Daarnaast is er een zekere nood aan bepaalde lager geschoolde werknemers.⁴ Een kwalificatie is een sterke voorspeller van de plaats die iemand toegewezen krijgt in de samenleving maar heeft ook een duidelijke impact op overtuigingen, waarden en betrokkenheid bij de samenleving. Wie niet beschikt over de nodige competenties en het vermogen om deze te ontwikkelen, te verbreden en te verdiepen krijgt onvermijdelijk te maken met sociale uitsluiting en marginalisering.

Opvallend is ook de vaststelling dat de **arbeidsmarkt** en de manier waarop deze functioneert, **grote structurele veranderingen** te wachten staan. Dit leidt onder andere tot heel wat vrijwillige en gedwongen mobiliteit tussen sectoren en beroepen. Deze professionele mobiliteit moet gebaseerd zijn op mentale mobiliteit en zelfversturend vermogen van de lerende. Ook internationale mobiliteit is belangrijk. Het is in elk geval duidelijk dat tewerkstelling in de toekomst voor heel veel leerlingen van vandaag een internationale context zal zijn. Het kan dan gaan over fysieke mobiliteit: het leven en werken in een ander land. Het kan ook gaan over het leggen van contacten over de grenzen heen of het omgaan met de diversiteit in onze samenleving.

Voor het onderwijs betekent dit dat

- kwaliteitsvol en excellent onderwijs **hoge en uitdagende doelstellingen** nastreeft voor alle lerenden;
- de overheid een omvattend **kwalificatiebeleid** uitwerkt en er een breed debat wordt gevoerd over de invulling van de notie “ongekwalficeerdheid”;
- **de jongeren die geen getuigschrift secundair onderwijs behalen**⁵ en dus met een zeer beperkte bagage aan het maatschappelijke leven beginnen, **nog gericht**

³ Vlaamse Onderwijsraad & Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (2008), *Advies: Onderwijs als kiem voor innovatie en onderzoek*, 13 en 27 mei 2008. Brussel: VRWB

⁴ CEDEFOP, *Future skills needs in Europe, Medium term forecast, synthesis report*, Thessaloniki, 2008

⁵ In 2006 had 10,8% van de meisjes die het leerplichtonderwijs achter zich lieten – in absolute cijfers: 3615 meisjes in een uitstroom van 33585 meisjes – geen kwalificatie. Bij de jongens ligt dat cijfer een heel stuk hoger:

benaderd worden om toch een kwalificatie te behalen. Dit veronderstelt in elk geval dat er duidelijkheid ontstaat over de omvang (en de omschrijving van) het aantal jongeren die uitstromen zonder kwalificatie. Ook het meest optimistische scenario met 1 op 10 jongeren die ongekwalificeerd het maatschappelijk leven aanvangen, blijft problematisch;

- **er een sterkere band wordt gelegd tussen het kwalificatiebeleid enerzijds en het zorgbeleid en het beleid voor leerlingenbegeleiding anderzijds;**
- keuzevermogen en competenties voor alle jongeren vanaf het **basisonderwijs** worden versterkt. **Loopbaanleren** moet deel uitmaken van de keuzevaardigheden van alle jongeren. Hieraan moet ook de notie van “leerladders” een structurele vertaling geven;
- het onderwijsbeleid **leer- en ontwikkelingskansen** biedt in diverse fases van een loopbaan;
- er een blijvende zorg is om **nieuwe doelgroepen** toe te leiden **naar het hoger onderwijs** en hun doorstroom en uitstroom te ondersteunen;
- het recht op **levenslang en levensbreed leren** en een sterke **sociale onderbouwing** en ondersteuning krijgt met een koppeling aan concepten van sociale bescherming;
- het permanente alert is voor ontwikkelingen op de **arbeidsmarkt** en de tewerkstellingsvereisten. Dit veronderstelt partnerschappen met sociale partners en arbeidsmarktactoren.

5 Onderwijs, een sociale en maatschappelijke seismograaf

De school is een knooppunt waar alle jongeren tot 16/18 jaar elkaar ontmoeten. Maar in de school brengen ze ook de samenleving binnen en de vragen waarmee ze als kind of als puber worstelen: problemen van sociale aard, taal - of culturele achterstanden, vragen rond maatschappelijke integratie en kansarmoede hebben een bijzonder grote weerslag op het functioneren van lerenden in het onderwijs. In die zin is de school een “**micro-samenleving**” waar maatschappelijke en sociale problemen worden uitvergroot.

De Nederlandse Onderwijsraad stelt in zijn analyse van nieuwe maatschappelijke verwachtingen t.a.v. de school vast dat vooral de **zorgnoden** en de sociale vragen de laatste tien jaren bijzonder zijn toegenomen.⁶ Ook in Vlaanderen zien we een trend naar een toenemende medicalisering van zorgvragen en groei van de diagnostiek. Daarnaast zijn de sociaal-psychologische noden van leerlingen zeker complexer geworden. Nieuwe fenomenen op het vlak van antisociaal gedrag en geweld vragen een positieve aanpak.

De Vlor vindt dat de school hierin **geen passieve rol** moet spelen. We geven hieronder enkele krijtlijnen voor het beleid dat scholen kunnen voeren. Vooraf willen we echter ook benadrukken dat de school hier ook knipperlichten moet kunnen plaatsen bij sommige maatschappelijke fenomenen die de draagkracht van scholen bovenmatig belasten.

18% van de uitstroom van de jongens – 6410 uit 35531 – was ongekwalificeerd. Voor jongens en meisjes samen stond de indicator van de ongekwalificeerde uitstroom in het kalenderjaar 2006 (op het einde van het schooljaar 2005-2006) dus op 14,5%. Zeven jaar eerder, in 1999, bedroegen de indicatorwaarden nog: 9,5% (meisjes), 14,8% (jongens) en 12,3% (samen). Tussen 1999 en 2006 was er een geleidelijke toename van de fractie zonder kwalificatie onder de schoolverlaters, zowel bij de jongens als bij de meisjes. Van Landeghem, G., Van Damme, J. (2009) *Evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom. Een samenhangend indicatorensysteem gebaseerd op indicatoren per leeftijd*. Leuven: Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen. SSL/OD1/2009.13

⁶ Onderwijsraad (2008), *Advies Onderwijs en maatschappelijke verwachtingen*. Den Haag: Onderwijsraad

Voor het onderwijs betekent dit dat

- de school **een antwoord** geeft op de **problemen die het leren van jongeren belemmeren** of onmogelijk maken.⁷ Voor andere problemen moet de school ook grenzen kunnen stellen en via het CLB doorverwijzen naar andere vormen van sociale of maatschappelijke hulp;
- er impulsen worden gegeven voor een **geïntegreerd beleid** van zorg, leerlingenbegeleiding en sociale ondersteuning. Dit moet een nog sterkere inbedding krijgen in het pedagogisch beleid in elke school (en scholengemeenschap);
- een nog sterkere **ondersteuning ontstaat vanuit de sociale sector** die scholen adequaat ondersteunen bij het uittekenen van een sociaal beleid;
- het beleidsvoerend vermogen en de competentieontwikkeling van scholen inzake zorg voor leerlingen sterker wordt. Een **“zorgvermogen”** maakt deel uit van het beleidsvoerend vermogen van elke school. Een versterking van de ondersteuning van dit zorgvermogen van school door respectievelijk CLB en de pedagogische begeleidingsdienst is hiervoor noodzakelijk.

6 Onderwijs, een ontmoetingsplaats voor jongeren

In het memorandum van 2004 wees de Vlor er al op dat er een groeiende **kloof** bestaat tussen de **leefwereld** van jongeren en het **schoolse leren**. Het blijft verontrustend vast te stellen dat jongeren in Vlaanderen aangeven niet graag naar school te gaan en er zich vervelen. Uit onderzoek blijkt wel dat Vlaamse jongeren erg goed scoren op een aantal internationale comparatieve onderzoeken, maar dat ze het leren niet erg aantrekkelijk vinden. Deze problematiek neemt toe met de puberteit maar voor sommige jongeren stelt ze zich al vanaf 10 jaar en dus vanaf de derde graad van het basisonderwijs.

Deze kloof tussen de school en de jongeren heeft verschillende aspecten, zowel maatschappelijke als schoolse.

Op het **maatschappelijke** vlak verwijzen we naar volgende factoren:

- Jongeren blijven langer op de schoolbanken en kennen hierdoor een verlengde adolescentie. Er is een duidelijke tegenstelling met andere maatschappelijke segmenten waarmee ze al op jonge leeftijd als een individu in contact komen. In de jeugdcultuur, in de virtuele realiteit en onder vrienden bouwen ze een eigen en autonome leefwereld uit die zich ten dele onttrekt aan de wereld van de volwassenen.
- Er is ook een grote sociale en culturele kloof tussen de school en jongeren van allochtone herkomst. Uit een recent onderzoek blijkt dat allochtone leerlingen de school nog sterker waarderen als een ontmoetingsplaats dan autochtone jongeren.⁸
- Jongeren hebben een eigen leefwereld met eigen culturele uitzichten en sociale codes. Het is ook belangrijk dat ze in contact komen met verschillende generaties en intergenerationele perspectieven ontwikkelen.

⁷ Vlaamse Onderwijsraad & Wielemans, W. (1999), *Visie op onderwijs*. Brussel: Vlor

⁸ LENAERS, S. (2008), *Als de school niet voelt als thuis. Welbevinden van allochtone leerlingen*. (Onderwijs en integratie, 2). Diepenbeek: Expertisecentrum Gelijke Onderwijskansen UHasselt

Op het **schoolse vlak** verwijzen we naar volgende aspecten:

- Leerlingen die het om diverse redenen moeilijker hebben in het onderwijs, ervaren weinig succeservaringen en positieve stimulansen. Leerinhouden komen hen abstract voor en als irrelevant voor hun toekomstig leven.
- Ambitie en hoge verwachtingen om het goed te doen, zijn belangrijke hefboomen voor succes in onderwijs en om een hoog kwalificatieniveau te behalen. De Vlor vindt het belangrijk dat leren inspeelt op de leerbehoeften van jongeren en alle jongeren succeservaringen meegeeft. Op basis van het onderzoek van de OESO blijkt dit net een van de hefboomen te zijn om hoge leerresultaten te laten samengaan met gelijke onderwijskansen.
- Zowel hersenonderzoek als onderwijskundig onderzoek, maken steeds meer duidelijk dat er verschillende manieren zijn om competenties te verwerven en dat er grote **verschillen** zijn in **leerstijlen** en **leertempo**. Gelukkig zeggen deze verschillen niet alles over de competenties en de mogelijkheden van mensen om kwalificaties te behalen. Het is dan ook absoluut noodzakelijk om leerprocessen sterker toe te meten op maat van de leerlingen. Hoewel differentiatie in onderwijs al heel wat jaren opgeld maakt, stellen we vast dat dit een uitdaging blijft voor de onderwijsstructuren en de competenties van leerkrachten en van schoolteams.

Voor het onderwijs betekent dit dat

- onderwijsstructuren en onderwijsinhouden **flexibeler inspelen op de verschillende leerstijlen** van lerenden. Dit betekent geenszins dat de hoge ambities en verwachtingen die in onderwijs aan jongeren worden gesteld moeten worden vervlakt. Integendeel, vanuit onder meer de PISA-resultaten blijkt dat hoge verwachtingen en gelijke onderwijskansen elkaar versterken;
- onderwijsstructuren en onderwijsinhouden **succeservaringen van jongeren stimuleren**. Positief waarderen wat jongeren al kunnen (uit formeel of niet formeel leren) en dit aangrijpen om te werken aan relevante competenties, moet een sterkere basis worden voor didactische en onderwijsorganisatorische processen.

7 Onderwijs in een globaliserende wereld

De vaststelling in een globaliserende wereld te leven, is een open deur. Toch kunnen we hier niet aan voorbijgaan omdat deze trend zo'n grote impact heeft op de opdrachten en de organisatie van het onderwijs. De globaliserende wereld brengt zeer grote migratiestromen op gang. De diversiteit in de samenleving en het perspectief van samenleven met mensen met heel verschillende culturele achtergronden, overtuigingen en tradities heeft zeker ook voor het onderwijs belangrijke gevolgen. Een ander aspect is dat deze bevolkingsstromen vooral stedelijke fenomenen zijn. Binnen deze steden krijgt de school de opdracht te fungeren als een sociaal ankerpunt.

De Vlor stelde de voorbije jaren in diverse adviezen vast dat de internationale dimensie in het Vlaamse onderwijs moet worden versterkt.⁹ Dit geldt zowel voor het leerplichtonderwijs als voor het hoger onderwijs.

⁹ Algemene Raad (2007), *Advies Naar een sterkere internationalisering van het Vlaamse onderwijs*, Brussel: Vlor & Raad Hoger Onderwijs (2008), *Advies over de randvoorwaarden voor internationale mobiliteit in het Vlaamse hoger onderwijs*

Voor het onderwijs betekent dit dat

- de **internationale dimensie** van het curriculum in het leerplichtonderwijs wordt versterkt, internationale contacten en projecten worden uitgebouwd voor alle leerlingen en mobiliteit gestimuleerd;
- een verdere ondersteuning en monitoring van **het talenbeleid in het leerplichtonderwijs**;
- een evenwichtige **taalregeling in het hoger onderwijs** via het stimuleren van meertaligheid, het versterken van de internationaliseringscultuur en de inkomende en uitgaande mobiliteit van studenten en docenten en via een versterkte positie in de internationale onderzoeksgemeenschap;
- een **stimulans voor deelname aan internationale mobiliteitsprogramma's**. De cijfers voor deelname aan internationale mobiliteit stijgen gelukkig de laatste jaren en vooral door een inhaalbeweging van de hogeschoolstudenten. Toch zouden nog meer studenten moeten kunnen deelnemen aan internationale mobiliteit. Dit geldt zowel voor het hoger onderwijs, als voor leerlingen uit het leerplichtonderwijs en het volwassenenonderwijs;
- de Vlor vraagt ook om een meer actieve politiek om de **kwalificaties van buitenlandse studenten** te kunnen **valideren**. In het hoger onderwijs moet mobiliteit van onderzoekers eveneens een stimulans kunnen krijgen;
- een **actieve opvolging van internationale dossiers** door de Vlaamse overheid. Zowel voor het leerplichtonderwijs, het hoger onderwijs, het volwassenenonderwijs, als voor het beroepsgericht onderwijs, wordt op EU-niveau en binnen de Europese hoger onderwijsruimte nagedacht over de toekomst van de samenwerking. De Vlor pleit niet voor het kritikloos volgen van deze beleidslijnen, maar wel om er bewust en kritisch mee om te gaan (subsidiariteit).

Deel II. Strategische doelen

1 Een stimulans voor sterkere zorg en leerlingenbegeleiding op school

1.1 Een versterking en integratie van zorg in het leerplichtonderwijs

We stelden vast dat de **zorgnoden** van leerlingen in belangrijke mate **toenemen**. In de bovenstaande punten wezen we er ook op dat onderwijs en het behalen van een kwalificatie doorslaggevend is voor maatschappelijke emancipatie. Voor sommige leerlingen verloopt het proces naar een kwalificatie niet zonder struikelen en zonder haperingen.

Doorgaande lijn zorg

Daarom is een versterking van de mogelijkheden voor een doorgaande lijn voor zorg in het onderwijs noodzakelijk. Uit de probleemverkenning over de overgang van het basis- naar het secundair onderwijs bleek dat er een breuk bestaat inzake zorg en begeleiding tussen het basis- en het secundair onderwijs.¹⁰ Het is wenselijk een **doorgaande lijn** van zorg in het **basis- en secundair onderwijs** te kunnen garanderen.

Consolidering en versterking zorgcoördinatie

Deze zorg begint in de preventieve en remediërende zorg op de (gewone) school. We herhalen hier de aanbevelingen uit het advies over leerzorg om het zorgbeleid¹¹ in het basis- en secundair onderwijs structureel te verankeren, te verbreden of uit te bouwen. Dit betekent ook dat er naast een **consolidering en verbreding** van de **zorgcoördinatie** in het basisonderwijs, ook een aanzet moet worden gegeven voor een zorgbeleid en leerlingenbegeleiding in secundaire scholen. Doordat de vernieuwingen inzake zorg in het basis- en het secundair onderwijs een verschillende structurele inbedding hebben, kunnen leerlingen die extra zorg nodig hebben in de kou blijven staan na een overgang naar het secundair onderwijs.

Een werkpunt is ook om te werken aan de overdracht van informatie tussen scholen en CLB's en de communicatie tussen de scholen bij scharniermomenten. Het wordt een uitdaging om voldoende informatie over te dragen zodat er een continue zorglijn wordt uitgebouwd, maar er ook over te waken dat leerlingen voldoende nieuwe kansen krijgen bij overgangen naar scholen. Er moet verder worden gewerkt aan platforms tussen basis- en secundaire scholen, samen met de begeleidende CLB's om dergelijke informatie adequaat te laten doorstromen.

Leerlingenbegeleiding en zorgbeleid

We verwijzen ook naar de conferentie over leerlingenbegeleiding en het advies over de gewenste ontwikkelingen in leerlingenbegeleiding. Gelet op de toenemende zorgvragen in het onderwijs, de evoluties in de belendende sectoren van welzijn en zorg (bijv. integrale jeugdhulp, netwerking en regionale samenwerking, protocollering, ...) is het nodig om

¹⁰ Vlaamse Onderwijsraad (2007), *De overgang van het basis- naar het secundair onderwijs, een verkenning*. Brussel: Vlor, p. 153

¹¹ Vlaamse Onderwijsraad (2008), *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende leerzorg*, 18 december

opnieuw te discussiëren over de optimale uitbouw van leerlingenbegeleiding in het onderwijs en dit vorm te geven in nieuwe decretale kaders. In een volgende legislatuur moet zeker werk worden gemaakt van een optimalisering van een beleid inzake leerlingenbegeleiding dat voortbouwt op een versterkt zorgbeleid in de school. Er is nood aan een versterking van de positie van de Centra voor Leerlingenbegeleiding, gebaseerd op duidelijkheid in de taakstelling en de verantwoordelijkheden van diverse actoren. Er dient ook onderzocht op welk niveau de CLB's het best kunnen functioneren: op het niveau van de school of op het niveau van de scholengemeenschap. Hierbij moet de onafhankelijke positie van het CLB bewaard blijven.

1.2 Keuzeprocessen, scharniermomenten en leertrajecten

We stellen vast dat er bij de **overgang tussen onderwijsniveaus en -sectoren** diverse knelpunten rijzen die voor lerenden struikelstenen blijken te zijn. De Vlor erkent dat hiertoe een eerste voorzichtige aanzet werd gedaan o.m. bij de herziening van de eindtermen.

De Vlor is voorstander om deze scharniermomenten te bekijken vanuit een **trajectbenadering**. We wijzen in dit verband op de eerdere vaststellingen over de afstemmingsproblemen tussen het basis- en het secundair onderwijs, tussen het secundair en het hoger onderwijs, tussen het secundair en het volwassenenonderwijs. Dit is ook gekoppeld aan de vraag naar een versterking van de studiekeuzebegeleiding en het zoeken naar positieve keuzes bij haperingen gebaseerd op competenties. Jongeren moeten ook in de hele schoolloopbaan keuzevaardigheden leren, hun trajecten leren beheren en loopbaancompetenties ontwikkelen. Ze hebben nood aan referentiekaders om in de veelheid van keuzes een eigen levenskeuze te maken.

De studieloopbaan van lerenden moet ook sterker benaderd worden vanuit een levenslang perspectief waarbij "**leerladders**" antwoorden geven op leerwegen die te weinig perspectief bieden (dead-ends). De vaststelling dat een loopbaan onderhevig kan zijn aan verschillende grote schommelingen moet onderdeel zijn van deze **trajectbenadering**. Een benadering van keuze voor studie of tewerkstelling als een eenmalig proces, is een verouderde benadering.

1.3 Integratie van het gelijkekansenbeleid in het reguliere beleid van de school

De Vlor stelt vast dat de Vlaamse overheid met het nieuwe financieringsdecreet een nieuwe stap heeft gezet in het denken over gelijke kansen in het onderwijs.

In het begin van de jaren '90 was het gelijkekansenbeleid vooral een doelgroepenbeleid voor kinderen van allochtone herkomst. Het heette toen ook niet voor niets: een onderwijsvoorrangsbeleid. Het gelijkekansendecreet uit 2002 verbreedde dit beleid en nam ook kansarmoede als uitgangspunt voor het beleid. Door de introductie van zorgcoördinatie in het basisonderwijs werd ook een basis gelegd voor een breder zorgbeleid voor alle kinderen met leer- en ontwikkelingsproblemen. Er werd gewerkt met een registratie van leerlingen en met specifieke gelijkekansenmiddelen. Het nieuwe financieringsdecreet gaat nog een stap verder en neemt de kenmerken van de schoolpopulatie mee om de omvang van de werkingsmiddelen van de school te bepalen. Hierdoor wordt het **gelijkekansenbeleid** een onderdeel van het **reguliere schoolbeleid**.

De Vlor vindt dat goed moet worden opgevolgd hoe voortaan de scholen vorm zullen geven aan meer gelijke onderwijskansen. Hoe houdt de school het streven naar meer gelijke onderwijskansen herkenbaar aanwezig? De samenhang tussen preventie en remediëring voor alle leerlingen, voor leerlingen met specifieke noden en de leerlingen met achterstelling

door hun sociaal-culturele achtergrond zal in de volgende legislatuur moeten worden uitgeklaard.

In dit kader moeten ook onderwijsveranderingen goed worden gemonitord en opgevolgd.¹²

1.4 De school als onderdeel van een breed (welzijns)netwerk

De Vlor vindt dat de **afstemming** tussen **onderwijs** en **welzijn** om de zorg binnen de school te organiseren, aan herziening toe is. Dit zowel op het Vlaamse als op het federale niveau. We verwijzen naar het dossier over de additionele hulp en revalidatie, naar het protocol Coens-Steyaert, We verwijzen in dit verband ook naar de vraag naar de versterking van de (centra voor) leerlingenbegeleiding op grond van een debat over de taakstelling van verschillende actoren.

Deze netwerkvorming mag zelfs niet beperkt worden tot welzijn. In sectoren zoals het (deeltijds) kunstonderwijs zijn er impulsen nodig voor samenwerking met de hele **cultuursector**.

2 Welbevinden, participatie en betrokkenheid van de lerenden bij hun leerproces

De Vlor pleit ervoor om onderwijs nog meer te laten **inspelen op de leernoden** van de lerenden. Dit betekent niet dat onderwijs geen inspanning mag vragen of dat onderwijs en vorming vrijblijvend zijn door enkel in te spelen op wat leerlingen leuk vinden. Leernoden en behoeften gaan immers niet uit van een momentane interesse, maar houden de toekomstperspectieven en de kwalificatienoden open. Wel vraagt de Vlor om de leefwereld en de vragen van kinderen en jongeren nog sterker tot uitgangspunt te maken van het pedagogisch en didactisch handelen.

Om gelijke kansen en een hoog competentieniveau te bereiken, is de motivatie en de betrokkenheid van leerlingen bij het leren van doorslaggevend belang. Er is met het vorderen van de puberteit een groeiende kloof tussen de wereld en de cultuur van de jongeren en het onderwijs, maar er zijn aanduidingen dat er al vanaf de leeftijd van 10 jaar problemen met schoolse motivatie kunnen ontstaan.

Al in zijn "Visie op onderwijs" wees de Vlor erop dat **leren geen individueel gebeuren** is. We omschreven toen de opdracht van het onderwijs als "het stichten van gemeenschap gericht op leren". Jongeren geven ook aan dat vooral de contacten met hun medeleerlingen het motiverende element zijn in het schoollopen. In het kleuter- en lager onderwijs doen scholen al grote inspanningen om onderwijs af te stemmen op de leefwereld van het jonge kind. Speels leren, ervaringsgericht leren zijn er uitingen van.

Dit betekent dat scholen bij het uittekenen van leertrajecten en de keuze van werkvormen rekening moeten houden met de behoefte aan een vriendengroep. Als leerwegen te sterk geïndividualiseerd zijn, zullen ze wellicht een negatieve impact hebben op de mate waarin jongeren zich goed voelen in het onderwijs.

Jongeren brengen hun hele leefwereld mee naar de school: hun zorgen en die van hun gezin, de cultuur van hun gezin, relaties met vrienden en hun positie in een peergroup en maatschappelijke tendensen. Het is essentieel dat jongeren ervaren dat onderwijs hen **benadert als een persoon** en niet enkel als een "leerder". Dit betekent dat scholen heel wat

¹² zie infra: deel III, punt 2

aandacht zullen geven aan aspecten van leerlingenbegeleiding en de psychosociale ontwikkeling van de jongere (zie het punt hierboven). Bepaalde jongeren moeten eerst de hindernissen uit hun persoonlijke levenssfeer overwinnen, vooraleer ze aan leren toekomen.

Daarenboven moet het leerproces en het didactisch handelen gestoeld zijn op **succeservaringen, meer legergericht onderwijs** (i.p.v. prestatiegericht). Leren in reële situaties en participatie op het niveau van de klas, zijn cruciale elementen. Samen dingen ontdekken en begrijpen is voor veel jongeren een middel om de intrinsieke motivatie voor leren te stimuleren.

Een derde belangrijke factor is dat de school een **participatieve cultuur** uitbouwt en met leerlingen duidelijk communiceert over rechten en plichten.

3 Vormend onderwijs, een leven lang

3.1 Kleuteronderwijs, de eerste stap voor levenslang en levensbreed leren

De Vlor vindt dat de investeringen van de voorbije jaren in de instroom naar het kleuteronderwijs zeker een positieve ontwikkeling waren. Maar dit is niet voldoende. De Vlor vraagt om in de **kwaliteit en de zorgbreedte** van het kleuteronderwijs verder te investeren. Een financiering van het kleuteronderwijs op hetzelfde niveau van het lager onderwijs is hiervoor noodzakelijk. Uit alle aanbevelingen van internationale instellingen van de laatste jaren blijkt dat de keuze van Vlaanderen voor vroegtijdig onderwijs de goede keuze was die het meest kansen geeft op schoolsucces en gelijke kansen in het onderwijs. De inspanningen voor het kleuteronderwijs blijken zeer lang door te werken en effectief te zijn.

De Vlor vraagt daarom om het kleuteronderwijs verder te versterken en bijkomend inspanningen te doen om ervoor te zorgen dat de kleuters ook effectief **regelmatig aanwezig** zijn en dat **vroegtijdige ontwikkelingsproblemen** ook vroeg een antwoord kunnen krijgen. Vooral voor kleuters uit kwetsbare sociale achtergronden is dit een werkpunt, terwijl net voor hen de participatie aan het kleuteronderwijs zo wezenlijk is.

De Vlor vraagt daarbij aandacht te besteden aan de kwaliteit van het kleuteronderwijs maar ook de **toeleiding** naar kleuteronderwijs te stimuleren door gerichte programma's naar **ouders**. We denken aan centra voor basiseducatie, inburgering voor nieuwkomers en vergelijkbare initiatieven. In die zin moet het stimuleren van het kleuteronderwijs ook worden gezien vanuit de plaats van de school in een breder welzijnsnetwerk (zie punt 1.4).

3.2 Een zorgbreed lager onderwijs

De Vlor vindt het belangrijk dat het lager onderwijs ten volle zijn **zorgbeleid** verder kan uitbouwen en **professionaliseren**.¹³

De Vlor vindt het belangrijk dat de eindtermen in het lager onderwijs een brede basis vormen voor verder levenslang leren. Eindtermen moeten een uitdagend perspectief inhouden voor alle leerlingen. De Vlor herhaalt echter ook zijn vraag naar een grondige en omvattende evaluatie van het systeem van de eindtermen (los van de concrete inhouden). De Vlor is

¹³ zie infra: deel II, punt 1

bezorgd over aanpassingen van eindtermen zonder dat er een geobjectiveerd inzicht is in de werkdruk die dit voor leerlingen en leerkrachten met zich meebrengt.

Het is absoluut noodzakelijk dat er, naast de eindtermen en de leerplandoelen, **ruimte** blijft voor de leerkracht om in te spelen op specifieke vragen en belangstellingpunten van leerlingen.

Een tweede zorg betreft de impact die het globale en toch omvattende pakket eindtermen heeft voor de zorgbreedte van het lager onderwijs. De Vlor vindt dat er duidelijker een afstemming moet zijn tussen het systeem en de controle op eindtermen en de handelingsplanning voor sommige leerlingen in het onderwijs.

3.3 Een responsief secundair onderwijs

Al jaren wordt in Vlaanderen gedebatteerd over de structuur van het secundair onderwijs. Dit komt omdat we vaststellen dat de achtergrondkenmerken van leerlingen, zoals sociale herkomst of sociaal-economische status, nog een te grote impact hebben op hun keuzes in de eerste graad van het secundair onderwijs en wat daarna komt. Ook het welbevinden van leerlingen op school bepaalt in grote mate de keuzeprocessen.

In de voorbije jaren zijn er ook diverse evoluties die een weerslag hebben op de structuur van het secundair onderwijs. We verwijzen naar de flexibilisering van het hoger onderwijs waarop sommige richtingen in het secundair onderwijs voorbereiden, naar de nog steeds groeiende maatschappelijke vragen op het vlak van een zorgbreder onderwijs, naar razendsnelle evoluties op de arbeidsmarkt, naar de maatschappelijke vraag naar hoger opgeleide mensen.

De Vlor heeft geen **pasklare antwoorden** op de vraag naar de wijze waarop de innovatie van het secundair onderwijs moet vorm krijgen. De Vlor vindt het de moeite waard om te onderzoeken of het secundair onderwijs niet sterker zou kunnen werken vanuit leerladders, **flexibeler leertrajecten** en vooral vanuit een sterkere waardering van leerresultaten uit diverse vormen van leren.

De Vlor hoopt dat het debat over de innovatie van het secundair onderwijs gevoerd wordt vanuit volgende perspectieven.

Vanuit deze principes moet er een constructief voorstel kunnen groeien

- voor een **actuele invulling van de basisvorming**. De Vlor vindt dat er in de volgende jaren een inhoudelijk debat moet kunnen worden gevoerd over de invulling van de basisvorming, rekening houdend met de draagkracht van jongeren en hun welbevinden, de vereisten om zich levenslang te integreren in de samenleving en deze samenleving kritisch te helpen vormgeven. In dit verband moet er gedacht worden aan de band tussen geletterdheid (in de brede betekenis van het woord) en de basisvorming.
- Ook moet er een voorstel groeien voor de invulling van de **onderwijsvormen** en de **opbouw** van het secundair onderwijs (graden), de functie van de eerste graad, het studie-aanbod/opleidingsstructuur en de attestering en advisering.
- De Vlor wil ook uitdrukkelijk de band ter sprake brengen tussen de hervorming van het secundair onderwijs en het **versterken van het zorgbeleid**. Leraren in het

secundair onderwijs moeten meer dan voorheen in staat zijn om op elk moment een aangepaste leeromgeving aan te bieden aan hun leerlingen.¹⁴

- Ten vierde moet aan de innovatie van het secundair onderwijs een **versterking van de keuzebegeleiding** in het uittekenen van een leertraject worden gekoppeld. Ook hier is het belangrijk om de keuze te koppelen aan het perspectief van een traject dat positieve kansen biedt op grond van de talenten van de jongeren.

3.4 Valorisering van het buitengewoon onderwijs als een essentiële schakel in een zorgcontinuüm

De Vlor vindt dat, los van het debat over leezorg en de toekomst van het zorgcontinuüm, een sluitende regeling moet worden uitgewerkt voor de **sociale dimensies** van het zorgdossier: we verwijzen naar de kosten verbonden aan diagnostiek door gespecialiseerde diensten en naar het leerlingenvervoer.

Voor het **leerlingenvervoer** is een deblokkering van het dossier in de volgende legislatuur noodzakelijk. De Vlor wijst erop dat er nog altijd geen oplossing voorhanden is voor de vragen naar een modernisering van het leerlingenvervoer buitengewoon onderwijs en de soepeler aanpassing ervan aan evoluerende onderwijsrealiteiten.

3.5 Een kwalificatierecht gebaseerd op een integraal kwalificatiebeleid

We verwijzen ook naar onze omgevingsanalyse waarin de noodzaak aan competente mensen in een complexe omgeving centraal staat.

Het debat over levenslang leren is geëvolueerd van een discussie over voorzieningen en onderwijsaanbod naar een debat over de verschillende leerwegen en benaderingen om competenties van mensen op peil te houden en te verbreden. De Vlor breekt een lans voor een herinvulling van de leerplicht als een **kwalificatierecht en een kwalificatieplicht**. Dit betekent dat jongeren aangesproken worden op hun verantwoordelijkheden maar dat geldt ook voor volwassenen.

Hiervoor moet er een nog **sterker samenhangend kwalificatiebeleid** worden uitgebouwd. In de voorbije legislatuur zijn op dit vlak initiatieven genomen. We verwijzen naar de Vlaamse kwalificatiestructuur, de implementatie van de flexibilisering in het hoger onderwijs, het nieuwe financieringsstelsel voor het hoger onderwijs en de uitbouw van het Se-n-se en HBO5. Ook de hervorming van het systeem van “Leren en Werken” draagt hopelijk bij tot een vermindering van het aantal jongeren dat zonder voldoende kwalificaties het maatschappelijk leven aanvangt.

Een kwaliteitsstructuur als instrument

De Vlor dringt aan om al deze vernieuwingen mee in te passen in een **omvattend kwalificatiebeleid** waarin het werken aan een kwalificatie- en een opleidingsstructuur een plaats krijgt.¹⁵ Een omvattend kwalificatiebeleid omvat alle aspecten van het beleid die leiden tot de erkenning van leeractiviteiten. Het omvat naast onderwijs en vorming, ook het arbeidsmarktbeleid en het sociaal-culturele veld. Het omvat de ontwikkeling van kwalificaties en de vertaling ervan naar opleidingsprofielen, kwaliteitsbewaking, de inrichting van de

¹⁴ Vlaamse Onderwijsraad (2007), *De overgang van het basis- naar het secundair onderwijs, een verkenning*. Brussel: Vlor, p. 153

¹⁵ OECD, 2002

structurele voorwaarden om de kwalificaties te verwerven, validering van competenties en het certificeringsbeleid.

Een kwalificatiestructuur is slechts één van de mogelijke instrumenten om een dergelijk kwalificatiebeleid te voeren.

Een kwalificatiebeleid start met **gegarandeerde geletterdheid** voor alle burgers waardoor ze zich kunnen oriënteren en integreren in de samenleving. Geletterdheid is het vermogen om geschreven informatie te begrijpen en doelgericht te gebruiken om zo meer kennis en groeipotentieel te ontwikkelen. Het gaat hier dus om een bredere notie dan alfabetisering. In die zin moet aan de niveaus 1 en 2 van de kwalificatiestructuur en de manier waarop mensen erin worden begeleid en toegeleid heel veel aandacht worden besteed.

Ook het **volwaardig erkennen en herkennen van verworven competenties en kwalificaties** maakt deel uit van een dergelijk kwalificatiebeleid.

De Vlor vindt dat een kwalificatiebeleid uitbouwen, niet kan zonder **tweedekansleerwegen** en diverse leerwegen uit te bouwen. De manier waarop mensen leren, hun tempo en de aanpak verschillen immers. Dit betekent niet dat de ene vorm van leren meer waard zou zijn dan de andere.

De Vlor kadert het werken aan **certificaatsupplementen** en rapporteren over behaalde kwalificaties eveneens in deze context.

Tenslotte is een doelgroepenbeleid voor het volwassenenonderwijs een belangrijk instrument voor een omvattend kwalificatiebeleid.

Nood aan omschrijving van “gekwalficeerdheid”

In het verlengde van dit debat dringt de Vlor erop aan om de notie “on gekwalficeerdheid” in onze samenleving en wat dit inhoudt, **duidelijker te omschrijven**. In het debat over de Vlaamse kwalificatiestructuur is dit aspect maar marginaal aan bod gekomen. Wat zijn minimale vereisten om zich maatschappelijk te integreren en te handhaven? Hoe omschrijven we dat in het licht van het werken aan de Vlaamse kwalificatiestructuur? Blijft een getuigschrift secundair onderwijs dan nog de norm? Hoe verhouden zich gecijferdheid en geletterdheid tot de basisvorming in het leerplichtonderwijs?

3.6 Levenslang en levensbreed leren in alle sectoren van het onderwijs: het leerplichtonderwijs, het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs

De Vlor is van mening dat het levensperspectief van mensen sterk wijzigt en dat dit belangrijke gevolgen heeft voor het onderwijs. Het is een open deur om vast te stellen dat de levensfasen in een mensenleven drastisch verschuiven. Een traditioneel patroon van leren en opleiding, stabiele tewerkstelling en zorgen voor het gezin en pensionering, is voor steeds minder mensen van toepassing.¹⁶ Heel wat mensen worden in de loop van hun arbeidsloopbaan geconfronteerd met transitie momenten of werkloosheid. Het perspectief om tijdens en na de actieve loopbaan nog heel wat jaren gezond te kunnen leven, roept **nieuwe vragen** op naar **levensbrede opleiding en vorming**, het verbreden van het perspectief en maatschappelijk engagement (oudereneducatie). Van hieruit vindt de Vlor dat het absoluut noodzakelijk is om ook voor **mensen met specifieke noden** aangepaste voorzieningen voor

¹⁶ Centre for Educational Research and Innovation (2008), *Trends Shaping Education*. Paris: OECD, p. 19

levenslang en levensbreed leren uit te bouwen. De bestaande projecten moeten sterkere impulsen krijgen en een structurele basis.

Het perspectief roept vragen op naar datgene waar onderwijs voor opleidt.¹⁷ Levenslang en levensbreed leren is dan ook niet enkel een opdracht voor volwassenenonderwijs: ook in het leerplichtonderwijs veronderstelt het dat mensen leren **een levenstraject te beheren** en vorm te geven. Reflectie en kunnen kiezen zijn hiervoor essentieel. Jezelf kunnen plaatsen en integreren in een nieuwe maatschappelijke context en open te staan voor deze innovatie is al even belangrijk.

Het is hierbij belangrijk dat **maatschappelijke educaties** waaronder het gezondheidsbeleid, burgerschap, duurzame educatie, ... worden ingebed in de schoolcultuur. Ze garanderen mee een breed vormingsperspectief voor jongeren. De school moet hierbij ook eigen accenten kunnen leggen vanuit haar pedagogisch project, de kenmerken en de draagkracht van de leerlingenpopulatie en de omgeving waarin de school functioneert.

3.7 Innovatie in het deeltijds kunstonderwijs

In de voorbije jaren werden innovatieve stimulansen gegeven aan tal van sectoren. Het deeltijds kunstonderwijs werd in 1990 geconcipieerd en sindsdien bleef deze sector als dusdanig functioneren. Intussen is de sector geëvolueerd om beter in te spelen op nieuwe maatschappelijke noden. Zo probeert de sector levensbreed leren voor alle doelgroepen te verbeteren. Het GOK-decreet heeft op dit vlak stimulansen gegeven.

Het decreet op het deeltijds kunstonderwijs biedt echter te weinig garanties voor het deeltijds kunstonderwijs om deze innovaties vorm te geven: verschillende doelgroepen, verschillende leeftijdscategorieën en verschillende finaliteiten. De Vlor pleit voor een flexibeler studieaanbod, zoals bijv. gedifferentieerde en flexibele opleidingstrajecten en een kader voor onderwijsinnovaties. De Vlor vraagt om in een volgende legislatuur werk te maken van een afstemming van het deeltijds kunstonderwijs op nieuwe maatschappelijke realiteiten door middel van een **nieuw decreet op het deeltijds kunstonderwijs**.

3.8 Kunst- en cultuureducatie in het leerplichtonderwijs

De Vlor is ook vragende partij om de kunst- en cultuureducatie in het onderwijs te versterken door samenwerkingsverbanden te ontwikkelen en door de implementatie van kunst- en cultuureducatie aan te sturen vanuit een doorlopende referentielijn. Samenwerking en netwerking met de kunsten- en cultuursector is daarvoor noodzakelijk.

4 Onderwijsinfrastructuur gaat uit van een actuele visie op leren

Heel wat schoolgebouwen en onderwijsinfrastructuur zijn gebouwd in de heropbouw na de Tweede Wereldoorlog. Sommige behoren zelfs tot ons cultureel erfgoed en kunnen bogen op een nog langere traditie. En op zich is daar niets mis mee, wel integendeel. Het toont aan dat de scholen en andere onderwijsinstellingen al vele eeuwen een maatschappelijke sleutelsector zijn.

¹⁷ Centre for Educational Research and Innovation (2008), *Trends Shaping Education*. Paris: OECD, p. 17

Maar deze onderwijsinfrastructuur **weerspiegelt** ook de **onderwijsvisies** en -concepten van dat ogenblik. Ondanks inspanningen van vele schoolbesturen en andere inrichtende machten om in te spelen op modernere onderwijsvisies, blijven scholen, leerlingen en ouders op hun honger. Heel veel klaslokalen stimuleren nog steeds frontaal onderwijs. Actieve werkvormen zijn niet in elke school in elke klaslokaal ondersteund door infrastructuur (ICT, virtuele school, klasopstelling, ...). Ervaringsgericht leren of praktijkrelevante werkvormen botsen eveneens op infrastructurele beperkingen. Zorgbeleid en leerlingenbegeleiding uitbouwen veronderstelt toegankelijke schoolgebouwen, ruimtes voor multidisciplinair overleg, geschikte lokalen voor medische consulten en begeleiding door het CLB, rust- en time-outruimtes, ordelijke en overzichtelijke speelplaatsen, ...

Deze inhoudelijke verzuchtingen weerspiegelen dan nog niet de nood aan **energiebewuste** schoolinfrastructuur en onderwijsinstellingen die voldoen aan alle **veiligheidseisen** van vandaag. Ook voldoen de gebouwen niet aan wetgeving op **fysische veiligheid**.

De Vlor erkent dat de overheid de voorbije jaren inspanningen heeft gedaan om aan deze verzuchtingen aan aanzet van antwoord te geven. Maar deze volstaan geenszins voor de noden die we hierboven geschetst hebben. Bovendien biedt de PPS-optie geen afdoend en duurzaam antwoord op deze noden. De Vlor vraagt om in een volgende legislatuur het dossier van de **bouw en modernisering van onderwijsinfrastructuur** en dit voor alle onderwijsniveaus eindelijk ten gronde op te lossen. De modernisering van onderwijsinfrastructuur heeft trouwens ook een stimulerend economisch effect.

5 Blijvende stimulansen voor het hoger onderwijs

5.1 Innovatie, internationalisering en excellentie in onderwijs en onderzoek vragen structurele ondersteuning

De Vlor stelt vast dat het hoger onderwijs sinds de Bolognaverklaring veel aandacht heeft gekregen binnen het onderwijsbeleid. Het Vlaams hoger onderwijs heeft de voorbije jaren een zeer ingrijpende verandering doorgemaakt. We verwijzen dan naar de invoering van de Ba-Ma-structuur, de flexibilisering van het hoger onderwijs, de stimulansen voor een verbreding van het aantal lerenden in het hoger onderwijs, de academisering van opleidingen uit het hogeschoolonderwijs, de associatievorming. De output van het hoger onderwijs en het aantal uitgereikte diploma's is beduidend toegenomen.

De Vlor vindt het belangrijk dat de **stimulansen voor innovatie** in het hoger onderwijs worden **verder gezet** en **structurele en financiële onderbouwing** krijgen. Zo blijkt dat flexibilisering heel wat kansen biedt maar tegelijk ook hoge eisen stelt aan de begeleiding vanuit de instellingen om de doorstroom van studenten op een vlotte manier te laten verlopen. Er is een reële vrees voor een verlenging van de studietrajecten indien er geen adequate begeleiding en ondersteuning kan worden uitgebouwd.

Het hoger onderwijs moet zich in de komende jaren sterker positioneren t.a.v. zowel internationale context, als t.a.v. de arbeidsmarkt. Tegelijk zijn de vragen vanuit de samenleving naar een maatschappelijke, kritische en sociale functie bijzonder groot. De **academische vrijheid** t.a.v. onderwijs en onderzoek moet hier ten volle kunnen spelen.

Deze openheid t.a.v. de (internationale) samenleving zal blijken in **curriculumhervormingen**, gebaseerd op hoogstaand wetenschappelijk onderzoek én op de ontwikkelingen in de samenleving. Een stimulans voor internationalisering veronderstelt ook

een talenbeleid en een taalregeling. Er is nood aan een strategisch beleid m.b.t. de internationalisering van de instellingen hoger onderwijs (zowel onderwijs als onderzoek, zowel inkomende als uitgaande mobiliteit).

Na de organisatorische ommezwaai die flexibilisering teweegbracht, vindt de raad het tijd om opnieuw aandacht te besteden aan de kern van onderwijs: de **onderwijsprocessen**. Dit veronderstelt dat de instellingen beschikken over de (financiële) basisvoorwaarden om deze uitdagingen aan te gaan. Het stelsel van kwaliteitszorg in het hoger onderwijs moet dit onderbouwen. Dit veronderstelt dat het stelsel zich vooral toespitst op kwaliteit en onnodige planlast vermijdt.

5.2 Een divers en inclusief hoger onderwijs

Uit de omgevingsanalyse waarmee dit memorandum aanvangt, blijkt dat de vraag naar hooggeschoolden en naar kenniswerkers in de volgende jaren zal toenemen. Tegelijk zijn er aanduidingen voor het feit dat de democratisering van het hoger onderwijs stokt.

De Vlor vraagt daarom gerichte en structurele inspanningen om een diversiteit en inclusief werken in het hoger onderwijs te versterken. Begeleiding en **ondersteuning** van de **in-, door- en uitstroom** van studenten zijn hiervoor noodzakelijk:

- een verbetering van de keuzeprocessen in het geheel van het onderwijs (zie punt 1.2 van deel II);
- versterking van de doorstroom en een goede begeleiding van de flexibilisering;
- uitbouwen van een volwaardige studiefinanciering binnen het hoger onderwijs die inspeelt op de noden inzake levenslang leren, de inpassing ervan in het stelsel van sociale bescherming, de automatische toekenning van studiefinanciering en een aanpassing van de bedragen en inkomensgrenzen;
- een inpassing van het gelijke kansenbeleid en diversiteitsbeleid in de basisfinanciering van de instellingen;
- een sterkere structurele onderbouwing en voorzien in de materiële en organisatorische voorwaarden om het hoger onderwijs toegankelijk te maken voor studenten met functiebeperkingen.

5.3 Het aanbod in het hoger onderwijs

De Vlor vindt dat het debat over het aanbod in het hoger onderwijs moet bekeken worden als “het optimaal inzetten van de beschikbare (overheids)middelen om de doelstellingen van een kwaliteitsvol hoger onderwijs te realiseren”.

Het is belangrijk dat de manier waarop het aanbod in het hoger onderwijs wordt gestructureerd en uitgebouwd, dit onderwijsniveau beter wapent om zijn doelstellingen te bereiken. **Rationalisatie** is hier slechts een element van en mag **niet louter** gezien worden als een **kwantitatieve norm**. Planificatie moet uitgaan van een **duidelijke toekomstvisie** op de rol van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Bijdragen tot kenniscreatie en -bemiddeling, uitbouwen van levenslange leertrajecten, inspelen op nieuwe leernoden en een diversiteitsbeleid maken daar ook deel van uit.

De Vlor vindt daarom dat het debat over planificatie in het hoger onderwijs in een volgende legislatuur ten gronde moet worden gevoerd maar dan wel vanuit een globale visie op het hoger onderwijs. Ook een **actieve betrokkenheid** van alle geledingen uit het hoger onderwijs bij dit debat is noodzakelijk. De Vlor vindt dat in deze discussie ook bijzonder veel

aandacht moet gaan naar de financiële en personeelsrepercussies en naar de begeleidende maatregelen om deze te compenseren.

5.4 Basisfinanciering van het hoger onderwijs

De Vlor vraagt de overheid om verder te streven naar een **optrekking van de financiering** van het hoger onderwijs. Enerzijds waardeert de Vlor de inspanningen van de overheid om haar deel van de 3% norm voor onderzoek en ontwikkeling te halen (doelstelling overeengekomen in Barcelona) en vraagt om deze inspanningen vol te houden. De Vlor vraagt tevens om een inspanning te doen voor de versterking van de basisfinanciering van het onderwijsluik. De Vlor verwijst in deze naar de aanbeveling van de Europese Commissie om binnen de 10 jaar 2% van het BBP te besteden aan de modernisering van het stelsel van het hoger onderwijs (privé en overheid samen).

De gevraagde innovaties inzake onderwijs, het diversiteitsbeleid, een goede begeleiding van de flexibilisering vragen **gerichte investeringen** in de eerste geldstroom voor het hoger onderwijs. De rationalisering van het aanbod die we hierboven aankaartten, is een mogelijk instrument om de efficiënte aanwending van deze middelen te versterken maar het mag niet ten koste gaan van de toegankelijkheid, het voortbestaan van een kennisbasis voor kleine maar essentiële opleidingen, of het personeelsbestand.

Deel III. Beleidssturing en beleidsinstrumenten

1 De stem van onderwijs in diverse maatschappelijke debatten versterken

De centrale maatschappelijke rol van het onderwijs

Het is niet verwonderlijk dat heel wat macro-economische en maatschappelijke toekomstscenario's van o.m. de Europese Unie, de OESO, de Wereldbank of de G8 aan onderwijs en vorming heel expliciet een centrale rol toebedelen. We stellen dit ook vast op het Vlaamse niveau: beleidsdomeinen zoals werkgelegenheid, welzijn en sociale zaken, ondernemerschap, die niet bevoegd zijn voor onderwijs, nemen steeds meer beleidsinitiatieven die betrekking hebben op het onderwijs (een "transversaal" beleid), zonder dat hiervoor de nodige middelen worden ter beschikking gesteld.

Uit het recent advies van de Nederlandse Onderwijsraad blijkt dat de overbevraging van onderwijs door vele en uiteenlopende taken en verwachtingen een internationale trend is.¹⁸ Deze overbevraging uit zich onder meer in een groter en sterker "klantbewustzijn" van ouders en lerenden. Ook worden scholen geconfronteerd met tegenstrijdige belangen van hun "stakeholders". Net als in Nederland is ook de **zorgtaak** van Vlaamse scholen erg groot geworden en steeds prominenter geworden. Scholen lijken een grote bereidheid te vertonen om te "netwerken" en samen te werken met diverse sectoren maar anderzijds vragen ze ook **duidelijkheid naar de verwachtingen**, zowel op maatschappelijk, economisch als op sociaal vlak.

Actief inspelen op maatschappelijke verwachtingen, maar dan wel ingebed in de pedagogische missie die het onderwijs opneemt

Het onderwijs moet zijn **kernopdracht** om jongeren én volwassenen te vormen en op te leiden om zich kritisch te integreren in de samenleving, kunnen waarmaken. Onderwijs zal jongeren leren om maatschappelijke ontwikkelingen kritisch te bevragen en er creatief mee om te gaan. Het leert jongeren bewust omgaan met normen en waarden, met het interculturele en met zingeving. Andere ontwikkelingen en maatschappelijke vragen moeten bekeken én beoordeeld worden vanuit deze kernopdracht van het onderwijs. De visie op onderwijs die de Vlor in 1999 formuleerde heeft op dat vlak niets aan zijn actualiteit ingeboet.¹⁹

Dit betekent onder meer dat onderwijs **geen passieve sector** is die maatschappelijke verwachtingen ondergaat. Onderwijs situeert zich ontegensprekelijk in een maatschappelijke context waarvan het niet los kan worden gezien en waardoor het moet inspelen op nieuwe verwachtingen.

MAAR

Het onderwijs heeft ook een **eigen autonomie** waardoor het maatschappelijke verwachtingen hertaalt naar de eigen cultuur en dynamiek. Het wijst bepaalde verwachtingen af of legt andere prioriteiten.

¹⁸ Onderwijsraad (2008), *Advies Onderwijs en maatschappelijke verwachtingen*. Den Haag: Onderwijsraad

¹⁹ Vlaamse Onderwijsraad & Wielemans, W. (1999), *Visie op onderwijs*. Brussel: Vlor

Om deze redenen vindt de Vlor dat in een volgende legislatuur de maatschappelijke stem van het onderwijs én van de geledingen betrokken bij onderwijs in de maatschappelijke debatten en op diverse maatschappelijke echelons duidelijker moet klinken.

De Vlor vraagt om in de volgende legislatuur ook aandacht te besteden aan de innovatieve kracht van onderwijs maar ook aan de grenzen daarvan.

2 Zorgvuldig omgaan met onderwijsveranderingen

We stellen vast dat voor vele sectoren, gaande van het kleuteronderwijs tot het hoger onderwijs en het levenslang leren, **nieuwe structuren** werden uitgetekend. Het hoger beroepsonderwijs krijgt vorm als een nieuwe onderwijssector binnen het hoger onderwijs, het volwassenenonderwijs en het secundair.

Niet alleen structureel maar ook inhoudelijk zijn er vele vernieuwingen op de sporen gezet: de financiering van de werking in het leerplichtonderwijs en het hoger onderwijs, de integratie van de gelijke kansenbudgetten in de reguliere middelen van het leerplichtonderwijs, de hervorming van kwaliteitszorg in het onderwijs, een (beperkte) herziening van de eindtermen, het talenbeleid, de flexibilisering van het onderwijs, de vorming van consortia in het volwassenenonderwijs, de operationele doelen voor het CLB, ...

Deze beleidslijnen werden omgezet in actieplannen en in regelgeving. De Vlor wil hier echter ook stilstaan bij de **voorwaarden voor een goede implementatie** van al deze veranderingen en actieplannen:

- De Vlor vraagt om onderwijsinstellingen **tijd en middelen** te geven om met deze veranderingen om te gaan en ze om te zetten in een eigen onderwijsbeleid. In dit kader is er ook nood aan een volwaardig professionaliseringsbeleid voor leraren (punt 5)
- De Vlor herhaalt hierbij ook zijn vraag naar **beleidsevaluatie** en een opvolging van de effecten van onderwijsvernieuwingen vanaf het begin ervan. Dit veronderstelt een veralgemeend gebruik van nulmetingen op grond van relevante criteria.

We verwijzen in deze ook naar de vraag om een planning voor herziening en modernisering van eindtermen zoals gevraagd in het standpunt van de Algemene Raad van januari 2008 en de adviezen van de raden van mei en september 2008. Een gelijkaardige vraag rijst in verband met de opvolging van de effecten van de flexibilisering in het hoger onderwijs. Het is ook duidelijk dat tijdens een volgende legislatuur de participatie op school moet worden geëvalueerd.

- De Vlor vraagt om alle belangrijke veranderingsprocessen te sturen volgens een **sterkere planning** die uitgaat van evaluatie, planning, gemeenschappelijke beleidsvoorbereiding en gefaseerde implementatie:
 - de resultaten van de evaluaties worden beoordeeld en besproken zowel met diverse rechtstreeks betrokkenen als met het georganiseerde middenveld in de Vlor. Ook de inbreng vanuit de praktijk moet in deze fase mogelijk zijn;
 - een planning voor de verandering die ook wordt overlegd met de betrokkenen en met de Vlor;

- gemeenschappelijke beleidsontwikkeling en overleg over de gewenste veranderingen en de haalbaarheid ervan. De Vlor biedt een geschikt platform om over deze veranderingen vooraf en tijdig te overleggen;
 - bestaande advies- en beslissingsprocedures.
- Een derde zorg betreft de **plaats van proeftuinen als instrument voor onderwijsinnovatie**. De Vlor wacht hier op een rapport van de stuurgroep vooraleer hierover definitieve uitspraken te doen. De Vlor vindt wel dat ruimte voor onderwijsinnovatie mogelijk moet zijn voor alle scholen en binnen de regelgeving. De tussentijdse evaluaties van de proeftuinen hebben alvast aangetoond dat weinig scholen afwijkingen van de regelgeving hebben gevraagd. Net zoals de Vlor hierboven pleitte voor een zorgvermogen van scholen, moet ook de innovatieve kracht van lokale scholen deel uitmaken van het beleidsvoerend vermogen.

Met en is weten

De Vlor vraagt de overheid ook om dringend werk te maken van een geïntegreerd **dataplatform** waarmee onderwijsinstellingen hun gegevens aan de overheid eenmalig kunnen doorgeven. Dit dataplatform kan, net als de gezondheids- en welzijnsinformatieplatformen, een operationeel en een wetenschappelijk luik hebben. De overheid zou daardoor ook over een beter instrument beschikken voor de monitoring van evoluties in het onderwijs en van de impact van onderwijsinnovaties.

3 Beleidsvoerend vermogen van onderwijsinstellingen en participatie van alle lerenden

De Vlor vindt dat beleidsvoerend vermogen van scholen de kern moet zijn van elk innovatiebeleid vanuit de samenleving en de overheid. Scholen en onderwijsinstellingen hebben eenzelfde missie: mensen vormen en opleiden tot een bepaalde kwalificatie. Maar ze doen dat in sterk verschillende contexten: de grootstedelijke context of op het platteland, in een kansrijke of een kansarme buurt, algemeen vormend of beroepsgericht, in een cultureel vrij homogene regio of met zeer veel anderstalige leerlingen, met veel of minder leerlingen met specifieke zorgvragen, ingericht door de overheid of door een vrij initiatief, ... Daarom is er niet één schoolmodel dat een antwoord kan geven op alle vragen en opdrachten die op de school afkomen. De Vlor vindt het belangrijk dat scholen op grond van deze sterke verschillen in schoolcontext, **keuzes kunnen maken** en een beleid uittekenen dat een antwoord geeft op de maatschappelijke noden. Het hoeft geen betoog dat we met de term "school" in deze context niet enkel de schoolleiding of het schoolbestuur bedoelen. Bij het uittekenen van een visie op samen school maken, zijn, naast ouders, leerlingen en studenten, vooral leerkrachten en andere leden van het schoolteam volwaardige partners. Net als bij grootschalige onderwijsvernieuwingen, geldt ook op het lokale niveau dat een **eigenaarschap t.a.v. beleid en innovaties** in beleid belangrijk is.

In heel wat adviezen pleitte de Vlor ervoor dat scholen keuzes kunnen maken en vanuit een eigen visie school kunnen maken. Dit betekent dat overheids- en innovatiebeleid scholen ook moet toelaten eigen keuzes te maken en een eigen visie op school maken vorm te geven (zie hierboven). Dit betekent dat bij regelgeving nog **sterker vertrouwen** en verantwoordelijkheid moet worden gegeven aan de **lokale schoolgemeenschap**.

De Vlor vindt dat de overheid hiervoor **de voorwaarden** moet creëren, zowel naar mensen en middelen, als naar kwaliteitsgaranties. Dit betekent een ondersteuning van het schoolbestuur naast een sterk schoolleiderschap en -management.

We verwijzen hiervoor onder meer naar het advies van de Raad Basisonderwijs over het **schoolleiderschap** in het basisonderwijs.²⁰ De Vlor vraagt de overheid om de voorwaarden te creëren om het management en de beheerstructuren in het basisonderwijs sterker uit te bouwen en te ondersteunen. Essentieel is administratieve omkadering en beleidsondersteuning opdat de directeur zijn rol ten volle zou kunnen spelen. Daarnaast is het ook nodig om na te denken over het schoolleiderschap in het geheel van het onderwijs en de voorwaarden om het management beter te ondersteunen.

Het is ook belangrijk dat de **regelgeving** die de overheid hanteert **sober** en **transparant** is. Onnodige planlast en administratieve procedures moeten worden vermeden. Alleen al vanuit het standpunt van de administratieve vereenvoudiging zou een niveaudecreet (basisdecreet) hoger onderwijs een meerwaarde bieden.

De onderwijsinstelling bouwt haar beleid echter niet alleen uit: ze zal hiervoor een voortdurende **dialogo** moeten aangaan met haar **omgeving**.

- Er is zeker nood aan een intense samenwerking, overleg en dialoog met **leerlingen en ouders**. In dat verband verwijst de Vlor naar zijn evaluatie van het participatiedecreet die in de steigers staat en naar de discussies over het leerlingenstatuut. Voor het volwassenenonderwijs moet, net als in het leerplichtonderwijs, werk worden gemaakt van een structurele cursistenparticipatie. De participatie moet in deze onderwijssector wel voldoende inspelen op het profiel van de volwassen cursisten. Voor het hoger onderwijs vraagt de Vlor naar een vereenvoudiging van de rechtspositie van studenten en een versterking van de ondersteuning.
- Daarnaast is de school een onderdeel van het maatschappelijk weefsel van een bepaalde stad of regio. Goede samenwerkingsvormen met de verschillende andere **maatschappelijke sectoren** van deze regio is zeker een noodzaak. We verwijzen naar de rol van welzijnsdiensten, sociale partners en bedrijven, arbeidsmarktactoren, sociaal-culturele verenigingen, ... De Vlor vindt het belangrijk om het debat over deze samenwerking mee te bekijken vanuit het beleidsvoerend vermogen van de scholen die mee zelf dit netwerk vormgeven en meesturen. Unilaterale initiatieven waarin men uitgaat van een passieve of receptieve rol van de school in netwerken die door buitenstaanders worden vormgegeven, liggen moeilijk.

4 Competenties van onderwijspersoneel ontwikkelen en op peil houden

Ook in Vlaanderen kondigt zich een tekort aan leraren aan. Na een aantal jaren van overschot, is er sinds 2006-2007 opnieuw een tekort aan leerkrachten te zijn ingezet. Dit heeft met de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt te maken maar meer fundamenteel spelen

²⁰ Raad Basisonderwijs (2008), *Advies over een betere ondersteuning van de directeur basisonderwijs*. Brussel: Vlor

de gevolgen van de vergrijzing van het lerarenkorps. Dit zal zich onder meer laten voelen in het kleuteronderwijs en het secundair onderwijs.²¹

Daarnaast is een baan in het onderwijs te weinig attractief. De Vlor vraagt daarom om een structureel beleid uit te werken om het **lerarenberoep aantrekkelijk** te maken en om bekwame jongeren te motiveren voor het beroep van leraar (of onderwijsspecialist).

Een tweede probleem is de vaststelling dat er nood is aan **competentie-ontwikkeling** ingevolge heel wat veranderingen binnen het onderwijs. De Vlor vindt dat veranderingen in het onderwijs te vaak voorbijgaan aan het feit dat leraren en schoolteams deze veranderingen moeten incorporeren.

De Vlor vraagt daarom om een gericht beleid van **professionalisering en loopbaanontwikkeling** in het onderwijs. Dit wil zeggen:

- een sterkere begeleiding van de **ingroei** van leraren in het beroep;
- mogelijkheden voor **uitgroei- en landingsbanen** waardoor leraren langer in het onderwijs blijven. Het is ook nodig om adequate regelingen uit te werken om zij-instromers in het onderwijs aan te stellen en te waarderen;
- het voeren van een **diversiteitsbeleid** voor het personeel in het onderwijs waardoor jongeren binnen het lerarenkorps voldoende rolmodellen kunnen vinden. We denken aan het genderevenwicht, aan allochtone leerkrachten, leerkrachten met handicaps, ...;
- de Vlor houdt ook een sterk pleidooi om veel sterkere structuren uit te bouwen voor **competentie-ontwikkeling en levenslang leren** van leraren (en andere leden van het schoolteam). Er is nood aan een meer samenhangend beleid voor levenslang leren, voor structureel ingebouwde professionaliseringstrajecten en loopbaanontwikkeling. Dit heeft structurele, statutaire en financiële repercussies.

5 Een topregio met onderwijs van hoge kwaliteit vraagt blijvend investeren in onderwijs

De Vlor verwijst naar de omgevingsanalyse en de vaststelling dat onderwijs een maatschappelijke sleutelsector is. Dit betekent dat de maatschappelijke waardering voor de rol die het onderwijs speelt, ook moet vertaald worden in **blijvende investeringen** in deze sector. In die zin kan de denataliteit niet betekenen dat de noden inzake onderwijs kleiner worden. De behoeften aan onderwijs en vorming een leven lang worden net groter door de toenemende complexiteit van de samenleving. Mensen hebben een leven lang educatieve behoeften waarop het onderwijs een antwoord moet geven.

Bovendien beschrijven internationale organisaties de financiering van het onderwijs als een **“investering” in de toekomst**. Het kwalificatieniveau van de bevolking in het algemeen en van de werkenden in het bijzonder, draagt bij tot economische welvaart en een gezonde overheidsfinanciering.²²

We somden hierboven heel wat desiderata op die leven bij alle onderwijspartners en onderwijsbetrokkenen. We stellen ook vast dat sommige hervormingen worden geïnitieerd

²¹ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, departement Onderwijs en Vorming (2008), *Arbeidsmarkt rapport basis- en secundair onderwijs*. Geraadpleegd op 25/02/2009 op http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/personeel/files/AMR_2008.pdf

²² Centre for Educational Research and Innovation (2008), *Trends Shaping Education*. Paris: OECD, p. 19

zonder dat er een expliciet innovatie- en implementatieplan tegenover staat. De Vlor is van mening dat deze veranderingen niet kunnen zonder dat hiervoor de nodige middelen voorhanden zijn, zowel op het financiële vlak als inzake mensen.

De Vlor erkent dat de Vlaamse Regering de voorbije jaren een belangrijke inspanning heeft gedaan om bijkomend te investeren in onderwijs en vorming. Tussen 1995 en 2007 is er een gemiddelde reële groei van 2%. De Vlaamse Regionale Indicatoren geven een gestage toename aan in de onderwijskredieten.²³ In het oog springt vooral de toename van de middelen voor het gewoon en het buitengewoon basisonderwijs en voor het volwassenenonderwijs.

De Vlor waardeert deze inspanningen, maar vraagt tegelijk dat de Vlaamse Regering **blijvend investeert in kwaliteitsvol onderwijs en vorming**. We stellen vast dat Oeso-landen gemiddeld 6,2% van het BBP besteden aan onderwijs daar waar voor Vlaanderen het aandeel in 2005 (laatst gekend cijfer volgens de Oeso-definitie) op 5,84% lag.²⁴ De Vlor vraagt om de globale investeringen in onderwijs af te stemmen op het gemiddelde peil van de Oeso-landen.

Daarnaast vraagt de Vlor ook om de **verwachtingen die andere sectoren** stellen in onderwijs, te koppelen aan **financiële input** vanuit deze sectoren.

²³ VRIND (2008), <http://aps.vlaanderen.be/statistiek/publicaties-2008-06-tetra>

²⁴ Vlaamse Overheid (2008), *Vlaams onderwijs in cijfers, 2007-2008*, Brussel: Vlaamse Overheid, p. 17

Inhoudstafel

1	Opzet.....	1
2	Goedkeuringsprocedure.....	1
3	Zorg én excellentie: uitdagingen voor toponderwijs in een topregio.....	2
Deel I. Onderwijskundige en maatschappelijke uitdaging.....		4
1	Onderwijs, een plaats waar mensen leren en nieuwe perspectieven ontdekken.....	4
2	Onderwijs is een maatschappelijke sleutelsector.....	5
3	Onderwijs, een plaats voor sociale en maatschappelijke innovatie.....	6
4	Onderwijs, een plaats voor economische innovatie en versterking van duurzame tewerkstelling.....	7
5	Onderwijs, een sociale en maatschappelijke seismograaf.....	8
6	Onderwijs, een ontmoetingsplaats voor jongeren.....	9
7	Onderwijs in een globaliserende wereld.....	10
Deel II. Strategische doelen.....		12
1	Een stimulans voor sterkere zorg en leerlingenbegeleiding op school.....	12
1.1	Een versterking en integratie van zorg in het leerplichtonderwijs.....	12
1.2	Keuzeprocessen, scharniermomenten en leertrajecten.....	13
1.3	Integratie van het gelijkekansenbeleid in het reguliere beleid van de school.....	13
1.4	De school als onderdeel van een breed (welzijns)netwerk.....	14
2	Welbevinden, participatie en betrokkenheid van de lerenden bij hun leerproces.....	14
3	Vormend onderwijs, een leven lang.....	15
3.1	Kleuteronderwijs, de eerste stap voor levenslang en levensbreed leren.....	15
3.2	Een zorgbreed lager onderwijs.....	15
3.3	Een responsief secundair onderwijs.....	16
3.4	Valorisering van het buitengewoon onderwijs als een essentiële schakel in een zorgcontinuüm.....	17
3.5	Een kwalificatierecht gebaseerd op een integraal kwalificatiebeleid.....	17
3.6	Levenslang en levensbreed leren in alle sectoren van het onderwijs: het leerplichtonderwijs, het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs.....	18
3.7	Innovatie in het deeltijds kunstonderwijs.....	19
3.8	Kunst- en cultuureducatie in het leerplichtonderwijs.....	19
4	Onderwijsinfrastructuur gaat uit van een actuele visie op leren.....	19
5	Blijvende stimulansen voor het hoger onderwijs.....	20
5.1	Innovatie, internationalisering en excellentie in onderwijs en onderzoek vragen structurele ondersteuning.....	20
5.2	Een divers en inclusief hoger onderwijs.....	21
5.3	Het aanbod in het hoger onderwijs.....	21
5.4	Basisfinanciering van het hoger onderwijs.....	22
Deel III. Beleidssturing en beleidsinstrumenten.....		23
1	De stem van onderwijs in diverse maatschappelijke debatten versterken.....	23
2	Zorgvuldig omgaan met onderwijsveranderingen.....	24
3	Beleidsvoerend vermogen van onderwijsinstellingen en participatie van alle lerenden.....	25
4	Competenties van onderwijspersoneel ontwikkelen en op peil houden.....	26
5	Een topregio met onderwijs van hoge kwaliteit vraagt blijvend investeren in onderwijs.....	27

Technische fiche 1. Beleidssturing

1 Concrete doelstellingen

1.1 De vormende opdracht van het onderwijs voorop stellen

Onderwijs en vorming moeten kritisch kunnen inspelen op de veranderende en veranderde samenleving. Onderwijs ervaart een toenemende druk van

- economische doelen en van het garanderen van duurzame inzetbaarheid;
- socialisering en cohesie;
- individuele zorgvragen.

Onderwijs moet en zal deze opdrachten op zich nemen, maar binnen zijn (ped)agogische missie. Dit wil zeggen maatschappelijke ontwikkelingen kritisch bevragen en er innovatief mee omgaan, bewust omgaan met normen en met waarden, met diversiteit en met zingeving. Daarom moet het onderwijs een assertieve autonomie kunnen handhaven.

1.2 Versterken van de knipperlichtfunctie van het onderwijs

Onderwijs moet knipperlichten kunnen opzetten als de maatschappelijke zorgvragen de draagkracht van de school overstijgen. Het moet beleidsverantwoordelijken uit andere sectoren dan het onderwijs, kunnen bevragen over aan de gang zijnde maatschappelijke vragen.

1.3 Een sterke verankering van het onderwijs op de beleidsagenda

Maatschappelijke verwachtingen realiseren, betekent dat onderwijs daartoe de middelen en de mensen krijgt.

1.4 Een participatief onderwijsbeleid

Op Vlaams niveau

Uitbouwen van een nog sterker participatief onderwijsbeleid dat onderwijsgeledingen en andere maatschappelijke sectoren betreft bij de vormgeving, de implementatie en evaluatie van strategische onderwijsinnovaties die ingrijpen op de cultuur van de onderwijsinstellingen.

Op instellingsniveau

De Vlor plant een evaluatie van de participatie op lokaal niveau.

1.5 Versterken en respecteren van het beleidsvoerend vermogen en de professionaliteit van schoolteams

Realiseren van een evenwicht tussen:

- externe controle en verantwoording;

- autonomie en beleidsvoerend vermogen van onderwijsinstellingen en CLB's;
- ondersteuning van het beleidsvoerend vermogen van de onderwijsinstellingen en de CLB's.

De begeleiding ondersteunt de onderwijsinstellingen in de interne en integrale kwaliteitszorg en de inspectie ziet toe op de kwaliteit conform de wettelijke bepalingen.

1.6 Overleg met onderwijs over transversaal beleid

De Vlor benadrukt dat het onderwijs in het maatschappelijk debat over de missie en de opdrachten van onderwijs een actieve medespeler moet zijn. Dit betekent onder meer:

- o dat er geen beslissingen worden genomen over het onderwijs zonder dat de onderwijspartners erbij betrokken zijn;
- o transversaal beleid rekening moet houden met de eigen wetmatigheden van onderwijs;
- o transversaal beleid ook een financiële input moet geven aan het onderwijs.

1.7 Op een kritische manier het Europese onderwijsbeleid opvolgen

De Vlor vindt het belangrijk om het Europese onderwijsbeleid goed op te volgen en er op een kritische manier gebruik van te maken om het Vlaamse onderwijs te versterken. Dit moet echter wel gebeuren met respect voor de specifieke afspraken en cultuur binnen het Vlaamse onderwijs én in overleg met de verschillende onderwijspartners.

2 Relevante onderwijsniveaus

Hele onderwijsveld.

3 Gewenste ontwikkelingen

3.1 Beleidsevaluatie systematisch inbouwen in de beleidscyclus

De Vlor herhaalt de vraag naar een systematische en wetenschappelijk onderbouwde beleidsevaluatie. Een echte onafhankelijke beoordeling op de meerwaarde én op grenzen ervan veronderstelt:

- dat beleidsevaluaties vastgelegd in een decreet, systematisch worden opgevolgd en begroot en uitgevoerd. Systematisch evaluerend onderzoek koppelen aan grote onderwijsvernieuwingen, nieuwe regelgeving, proefprojecten, ... ;
- een analyse van de kritische succesvoorwaarden;
- coherentie in het verzamelen van data met een inblikrecht van de onderwijspartners. Uitbouw van een geïntegreerd dataplatform waaraan onderwijsinstellingen en CLB's hun gegevens eenmalig kunnen doorgeven en dat bestaat uit een operationeel en een wetenschappelijk luik. Uiteraard moeten de

invulling en raadpleging ervan gebeuren binnen de geldende deontologische en wettelijke regels;

- een debat tussen onderzoekers, beleidsmakers, onderwijs- en maatschappelijke partners omdat wetenschappelijke beleidsevaluatie niet in de plaats kan treden van onderwijsbeleid.

3.2 Een discussie ten gronde over de invulling van de onderwijsvrijheid in relatie tot de sturing door de overheid

Ondanks de verwijzingen naar het beleidsvoerend vermogen van scholen, vindt de Vlor dat de overheid op bepaalde domeinen te sturend optreedt.

Daarom is er de volgende legislatuur een fundamenteel debat nodig over de invulling van de onderwijsvrijheid en de pedagogische vrijheid in relatie tot nieuwe concepten van het beleidsvoerend vermogen van scholen, de verantwoording t.a.v. de overheid en de invulling van onderwijsinnovaties.

De Vlor vraagt om gedragen en realistische implementatiestrategieën waarbij de verschillende onderwijspartners vanuit hun eigen opdracht en verantwoordelijkheden hun rol kunnen spelen. De begeleidingsdiensten moeten hun sleutelrol bij de ondersteuning van dergelijke veranderingen volop kunnen spelen.

3.3 Een valorisering van de onderwijsoverlegstructuren binnen de beleidscyclus

De betrokkenheid van de onderwijspartners binnen de verschillende fases van de beleidscyclus gebeurt:

- tijdig en op alle relevante tijdstippen;
- met duidelijkheid in de finaliteit: onderscheid tussen de gemeenschappelijke beleidsvoorbereiding en adviesfase;
- op grond van een sterkere planning en beleidsagendering;
- met een grote openheid van zowel de overheid als de onderwijsgeledingen om concepten echt ter discussie te stellen en te zoeken naar alternatieven;
- een duidelijke en toegankelijke informatie voor alle leden van de Vlor.

3.4 Een valorisering van de onderwijsoverlegstructuren binnen het transversaal beleid van de Vlaamse Regering

Bij wijze van voorbeeld verwijzen we naar de uitrol en implementatie van de kwalificatiestructuur, het overleg met Welzijn en Gezondheid, Cultuur, Sport, het leerlingenvervoer door De Lijn, ...

4 Voorwaarden

- Een valorisering van de Vlor als strategische adviesraad;
- Een efficiënte overleg- en adviestructuur die draagvlak verleent aan beleidsbeslissingen;

- De overheid koppelt binnen een redelijke termijn terug over de opvolging die gegeven wordt aan adviezen en motiveert wanneer ze afwijkt van unaniem uitgebrachte adviezen.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- De mate waarin onderwijspartners zich betrokken voelen bij het onderwijsbeleid;
- De mate waarin adviezen standpunten van diverse maatschappelijke groepen mee verrekenen;
- De Vlor brengt advies uit over alle strategische dossiers in de verschillende relevante fases van de besluitvorming (conceptnota, discussienota, voorontwerp van decreet, ...);
- Er is een doorwerking van adviezen naar het beleid. Indicatoren hiervoor zijn o.m. bijsturingen aan de voorstellen van de overheid, parlementaire besprekingen, de evoluties binnen een dossier,

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de discussienota Onderwijs en Vorming 2004-2009*. 18 november 2004.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de beleidsnota*. 20 januari 2005.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de beleidsbrief Onderwijs en Vorming 2005 – 2006*. 10 november 2005.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de Beleidsbrief Onderwijs en Vorming 2006-2007*. 23 november 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de beleidsbrief Onderwijs en Vorming 2007-2008*. 22 november 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies ten gronde over onderwijsonderzoek*. 20 december 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Gemeenschappelijke beleidsontwikkeling naar aanleiding van de evaluatie van "leerzorg"*. 26 juni 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende kwaliteit in onderwijs*. 25 september 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad, *Advies over de beleidsbrief 2008-2009*. 13 december 2008.

Technische fiche 2. Onderwijsinnovatie

1 Concrete doelstellingen

Onderwijsvernieuwingen moeten bijdragen tot:

- optimalisering van het proces van leren en onderwijzen;
- brede ontwikkeling van lerenden en personeel;
- talent- en competentieontwikkeling van lerenden en personeel;
- het welbevinden van lerenden en personeel.

2 Relevante subsectoren

Hele onderwijsveld.

3 Gewenste ontwikkelingen

3.1 Planning, implementatie en evaluatie van onderwijsvernieuwingen

- Onderwijsvernieuwingen baseren op evaluatie van de bestaande toestand, planning, gemeenschappelijke beleidsontwikkeling en gefaseerde implementatie;
- Gebruik maken van de bestaande advies- en beslissingsprocedures;
- De onderwijspartners van bij de eerste stappen in de beleidscyclus actief betrekken bij het concept van de vernieuwing. De gewenste veranderingen, de haalbaarheid en de planning van de verandering overleggen met de betrokkenen. De Vlor is het platform om over deze veranderingen vooraf en tijdig te overleggen;
- Gemeenschappelijke beleidsontwikkeling overheid/Vlor voor erg omvattende en ingrijpende dossiers waarvoor een breed draagvlak noodzakelijk is om de hervorming tot een goed einde te brengen;
- Wetenschappelijke monitoring van elke vernieuwing, zowel op het niveau van het concept als op het niveau van het proces;
- De onderwijspartners actief betrekken bij de opvolging, evaluatie en bijsturing van onderwijsvernieuwingen;
- Onderwijsinstellingen en Centra voor Leerlingenbegeleiding moeten de ruimte krijgen om vernieuwingen door te voeren, op basis van hun interne kwaliteitszorg systematische verbeteringen en met betrokkenheid van alle geledingen en refererend naar hun eigen project;
- De resultaten van evaluaties beoordelen en bespreken met de rechtstreeks betrokkenen, ook vanuit de praktijk, en met het georganiseerde middenveld in de Vlor;

- Onderwijsvernieuwingen aftoetsen aan de draagkracht van onderwijsinstellingen enerzijds en de beschikbare onderwijsmiddelen anderzijds;
- Nagaan of proeftuinen een goed instrument vormen om onderwijsvernieuwingen te ontwikkelen. Daarom is er nood aan een wetenschappelijke evaluatie van de proeftuinen als instrument voor onderwijsinnovatie.

3.2 Verankering van onderwijsvernieuwingen

- Structurele verankering van onderwijsvernieuwing veronderstelt steeds zowel een evaluatie als een draagvlak bij de onderwijspartners (zie fiche 1 over beleidssturing);
- In de Vlor een discussie op gang brengen met de onderwijspartners over de wijze waarop de essentiële doelstellingen van vernieuwingen zoals het gelijke onderwijskansenbeleid, na hun integratie in de gewone middelen, effectief kunnen worden verankerd in de scholen;
- In eerste instantie zorgen voor het borgen van de sterke punten van een vernieuwing;
- Verspreiding van informatie over vernieuwingen van het ene onderwijsniveau/de ene onderwijssector naar de andere onderwijsniveaus/onderwijssectoren en naar andere opleidingsverstrekkers.

4 Voorwaarden

- Onderwijsvernieuwingen zorgvuldig plannen, een breed draagvlak geven, evalueren en bijsturen;
- Onderwijsinstellingen en Centra voor Leerlingenbegeleiding toelaten eigen keuzes te maken en een eigen visie op school maken, vorm te geven;
- Onderwijsinstellingen en Centra voor Leerlingenbegeleiding de nodige tijd en middelen geven om de vernieuwing te implementeren.

4.1 Voorwaarden voor een goed concept

- Ruimte voor onderwijsinnovatie voor alle onderwijsinstellingen en Centra voor Leerlingenbegeleiding en binnen de regelgeving;
- Het beleidsvoerend vermogen van onderwijsinstellingen en Centra voor Leerlingenbegeleiding moet de kern zijn van elke onderwijsinnovatie. Onderwijsinstellingen moeten vanuit hun sterk verschillende contexten keuzes kunnen maken;
- Vertrouwen en verantwoordelijkheid voor de lokale schoolgemeenschap;
- Sobere en transparante regelgeving;
- Het concept van de onderwijsinnovatie zelf bevat concrete en meetbare doelstellingen.

4.2 Voorwaarden voor goede implementatie

- Het implementatieproces moet zo geconcipeerd zijn dat in de onderwijsinstellingen en Centra voor Leerlingenbegeleiding een draagvlak en eigenaarschap kan ontstaan voor de vernieuwing. Daartoe moeten ondermeer de nodige de tijd, middelen en mensen voorzien zijn;

- Voldoende tijd en middelen voor de onderwijsinstellingen en Centra voor Leerlingenbegeleiding om de vernieuwing om te zetten in eigen onderwijsbeleid;
- De implementatie van de vernieuwingen koppelen aan een professionaliseringsbeleid van het personeel;
- De implementatie koppelen aan een goede ondersteuning van de schoolbesturen en het schoolmanagement of het centrummanagement bij de begeleiding van het proces;
- De implementatie koppelen aan professionele begeleiding vanuit de pedagogische begeleidingsdiensten die hiervoor voldoende middelen en mogelijkheden krijgen;
- Duidelijke modaliteiten, procedures en criteria voor de aanvraag en de eventuele verlenging van projecten. De procedures moeten de scholen voldoende tijd bieden zich op de vernieuwing voor te kunnen bereiden. Beslissingen over de goedkeuring/niet-goedkeuring van een project moeten tijdig worden overgemaakt aan de onderwijsinstellingen en/of Centra voor Leerlingenbegeleiding, zodat zij de mogelijkheid krijgen om de uitvoering van het project tijdig en planmatig voor te bereiden. Procedures moeten worden afgerond vóór het einde van het schooljaar dat aan het schooljaar waarin het project wordt opgestart vooraf gaat;
- De procedures, modaliteiten en criteria zijn vooraf overlegd met alle betrokkenen;
- Aanvraag en eventuele verlenging van projecten zijn het voorwerp van onderhandelingen in het geëigend lokaal comité;
- Voorzien in adequate trajecten voor levenslang leren voor onderwijspersoneel en de Centra voor Leerlingenbegeleiding (zie fiche 13 over trajecten voor levenslang leren voor leraren).

4.3 Voorwaarden voor verankering

- Verankering van onderwijsvernieuwingen na positieve evaluatie;
- Toevoeging van de nodige bijkomende middelen aan de gewone middelen.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Bij elke vernieuwing horen meetbare indicatoren, zowel op het niveau van de conceptdoelstellingen als op het niveau van de procesdoelstellingen;
- Onderwijsvernieuwingen moeten bijdragen
 - o tot de maximale ontwikkeling van onderwijsparticipanten;
 - o gericht zijn op de realisatie van leerwinst;
 - o een reële toename van het aantal onderwijsparticipanten dat met een kwalificatie uitstroomt uit het onderwijs.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de organisatie van tijdelijke projecten in het onderwijs*. 26 mei 2005.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over tijdelijke projecten in het DKO*. 23 juni 2005.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van tijdelijke projecten in het basis- en secundair onderwijs*. 18 mei 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Levenslang en Levensbreed Leren. *Advies over het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van tijdelijke projecten voor de Opleiding van Opleiders van Volwassenen*. 26 oktober 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Levenslang en Levensbreed Leren. *Advies over het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van tijdelijke projecten in het deeltijds kunstonderwijs*. 26 oktober 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van tijdelijke projecten rond studie- en beroepskeuze en rond werkplekleren*. 27 september 2007.

Koning Boudewijnstichting. Brussel, 2009 – 2014: *van onderwijsbeleid naar talentenbeleid, oproep van de Commissie Accent op Talent n.a.v. de Vlaamse verkiezingen 2009*. maart 2009

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over wijzigingen aan besluiten over tijdelijke projecten in het basisonderwijs en het secundair onderwijs*. 24 april 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Gemeenschappelijke beleidsontwikkeling naar aanleiding van de evaluatie van leerzorg*. 26 juni 2008.

Technische fiche 3. Gelijke onderwijskansen

1 Concrete doelstellingen

- Behoud van de aandacht voor meer gelijke onderwijskansen na integratie van de GOK-middelen in de gewone middelen;
- Behoud van de specifieke beleidsmatige aanpak op schoolniveau, op leerkrachtniveau, op klasniveau en op leerlingenniveau die nodig is voor de realisatie van meer gelijke onderwijskansen, naast de zorg voor de individuele leerling;
- Grotere diversiteit in het lerarenkorps en CLB-team;
- Een bijsturing van het beleid inzake de lokale overlegplatformen.

2 Relevante onderwijsniveaus

Hele onderwijsveld.

3 Gewenste ontwikkelingen en maatregelen

- Doelstellingen en aanpak van het gelijke onderwijskansenbeleid en het gelijke kansenbeleid in de andere beleidssectoren van de Vlaamse Gemeenschap beter op elkaar afstemmen en meer samenwerking tussen die beleidssectoren om deze doelstellingen te realiseren;
- De realisatie van meer gelijke onderwijskansen als één van de basisdoelstellingen van de hervorming van het secundair onderwijs;
- Bij de integratie van de GOK-middelen en ander bijkomende middelen die nu toegekend worden aan scholen voor de realisatie van meer gelijke onderwijskansen (zoals GOK+ middelen), maximaal rekening houden met de specifieke situatie en kenmerken van leerlingen en instellingen en met de context waarin zij moeten leren en werken;
- Een meer coherent beleid dat gericht is op de toename van de betrokkenheid van ouders bij de schoolloopbaan van hun kinderen, waarbij het beleidsdomein Onderwijs het voortouw neemt;
- Volgehouden investering in versterking van het Nederlands gekoppeld aan investeringen in een constructieve omgang met andere talen en met thuistalen;
- Wetenschappelijke evaluatie van het effect van de bijkomende middelen om een gelijke onderwijskansenbeleid te voeren, het effect van het inschrijvingsbeleid en van het experimenteerartikel in het GOK-decreet;
- Wetenschappelijke evaluatie van het traject met vervolgoaches voor anderstalige nieuwkomers;
- Verdere ontwikkeling van de competenties die nodig zijn om meer gelijke onderwijskansen te realiseren bij een zeer diverse leerlingenpopulatie, zowel in de lerarenopleiding als in de nascholing en begeleiding van leerkrachten, schoolleiders en begeleiders;

- Ontwikkelingen op het vlak van brede school stimuleren als hefboom voor meer gelijke onderwijskansen;
- Een bijsturing van het beleid inzake de lokale overlegplatforms met:
 - o een aanpassing van de decretale samenstelling van de lokale overlegplatforms;
 - o een sterkere participatie van vertegenwoordigers van kansengroepen en leerlingen;
 - o een grondig lokaal debat over de verhouding tussen de lokale overlegplatformen en het forum dat het gemeentebestuur gebruikt om de onderwijspartners te betrekken bij de totstandkoming van het flankerend onderwijsbeleid;
 - o de werkingsgebieden moeten beter aansluiten bij de lokale evoluties op het terrein dan nu het geval is;
 - o een versterking van het aantal begeleiders diversiteit.
- Wetenschappelijke ondersteuning van de lokale overlegplatforms, zowel inhoudelijke als procesmatig.

4 Voorwaarden

- Onderwijspersoneel en centra voor leerlingenbegeleiding moeten over de competenties beschikken die nodig zijn om meer gelijke onderwijskansen te realiseren bij een zeer diverse leerlingenpopulatie (zie fiche 13 over de trajecten voor levenslang leren voor personeel van schoolteams en CLB's);
- Bij het ontwerpen van maatregelen voortdurend mogelijke ongewenste discriminerende effecten vermijden.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Toename van de leerwinst bij allochtone en kansarme leerlingen;
- Minder schoolse achterstand bij allochtone en kansarme leerlingen;
- Meer gekwalificeerde uitstroom bij allochtone en kansarme leerlingen;
- Minder segregatie in en tussen scholen;
- Meer evenredige deelname van allochtone en kansarme leerlingen aan de verschillende onderwijsvormen in het secundair onderwijs;
- Minder allochtone en kansarme leerlingen in het buitengewoon onderwijs;
- Meer diversiteit binnen de studentenpopulatie van de lerarenopleidingen;
- Meer diversiteit binnen de docenten in de lerarenopleidingen;
- Meer arbeidsmarktkansen voor leraren uit doelgroepen;
- De afgestudeerden uit de lerarenopleidingen beheersen de competenties m.b.t. diversiteit, zoals vastgelegd in de basiscompetenties.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de beleidsaanbevelingen naar aanleiding van de wetenschappelijke evaluatie van de lokale overlegplatforms in Vlaanderen*. 26 maart 2009.

Rekenhof. *Gelijke kansen in het gewoon basis- en secundair onderwijs. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement.* Brussel, 2008.

Technische fiche 4. Democratisering van het hoger onderwijs

1 Concrete doelstellingen

De democratisering van het hoger onderwijs is de afgelopen 10 jaar nauwelijks verbeterd. De zogenaamde tweede democratiseringsgolf moet nog gerealiseerd worden. Na te streven doelstellingen hierbij zijn:

- streven naar meer verdraagzaamheid, respect en gelijke kansen;
- werken aan een hoger onderwijs zonder directe of indirecte discriminatie, uitsluiting, segregatie of racisme;
- bijdragen tot een evenredige en evenwaardige participatie aan het hoger onderwijs, dat een afspiegeling moet zijn van de maatschappij;
- streven naar een optimale toegankelijkheid, instroom, doorstroom en uitstroom van kansengroepen;
- realiseren van een inclusief beleid dat oog heeft voor de meerwaarde van elke potentiële student. Hierbij ligt de nadruk op het ontwikkelen van ieders talent;
- streven naar flexibiliteit en differentiëring;
- realiseren van meer diversiteit in het personeelskader van het hoger onderwijs.

2 Relevante onderwijsniveaus

Hoger onderwijs.

3 Gewenste ontwikkelingen

- Een inclusief hoger onderwijs realiseren dat het potentieel van alle studenten centraal stelt en tegemoet komt aan de noden en behoeften van alle studenten;
- In- door- en uitstroom van kansengroepen verhogen om evenredige participatie te realiseren:
 - o maximale toegang voor iedereen die de intrinsieke mogelijkheden heeft;
 - o toegankelijkheid voor alle aspecten van de hogeronderwijsopleidingen (studie, alle opleidingsonderdelen, stage, internationale uitwisselingen, studentenleven);
 - o een volwaardige sociale mix realiseren in het secundair onderwijs;
 - o na instroming de door- en uitstroom van kansengroepen stimuleren door een actief beleid.
- Een gecoördineerd diversiteitsbeleid ontwikkelen:
 - o verschillende actoren (overheid, instellingen, personeel en studenten) betrekken;
 - o initiatieven op elkaar afstemmen;
 - o verantwoordelijkheden van de overheid:
 1. specifieke acties ondersteunen en stimulansen ontwikkelen;
 2. werkgevers stimuleren om voldoende stageplaatsen voor kansengroepen te voorzien en werkgelegenheid te garanderen voor kansengroepen;

3. het rationalisatieproces mag de toegankelijkheid niet terugschroeven, maar moet leiden tot een maximale en evenredige participatiegraad.
- Evaluatie van flexibilisering uitvoeren:
 - o hoe wordt flexibilisering in de praktijk gerealiseerd?
 - o worden de doelstellingen van het decreet (verhoogde participatie van doelgroepen aan het hoger onderwijs) bereikt?
 - Een coherenter en meer emancipatorisch sociaal-juridisch statuut voor alle studenten dat beter is afgestemd op de noden van de student. Hierbij moet ook het socio-financieel studentenstatuut, gekenmerkt door ouderafhankelijkheid met een sterk gezinskarakter, worden geactualiseerd.

4 Voorwaarden

4.1 Aangepaste regelgeving

- Inclusief hoger onderwijs decretaal verankeren via een eenvormige regelgeving die de contouren en de mogelijkheden vastlegt;
- Antidiscriminatiewetgeving verbeteren door een vertaling van het gelijkekansendecreet naar de regelgeving hoger onderwijs.

4.2 Adequate financiering van de instelling

- Structurele financiering voor het diversiteitsbeleid van de instelling:
 - o door inbedding in de basisfinanciering;
 - o meer middelen voor het diversiteitsbeleid hoger onderwijs voorzien;
 - o het Aanmoedigingsfonds is ontoereikend (te weinig middelen en tijdelijk).
- Evaluatie van de weging van studentenkenmerken:
 - o voorkeur voor een financieringssysteem waarin studentenkenmerken gewogen zijn;
 - o het effect van de huidige 1.5-weging evalueren;
 - o kunnen er nog bijkomende studentenkenmerken extra gewogen worden? Hiervoor moet een degelijk registratiesysteem gebruikt worden;
 - o het hoger onderwijs werkt momenteel al aan het aantrekken van ondervertegenwoordigde groepen. Deze groepen kosten het hoger onderwijs echter vaak meer inspanningen waarvoor geen extra geld beschikbaar is;
 - o de weging heeft vandaag hoofdzakelijk een herverdelend effect binnen elk deelbudget en kan dus niet garant staan voor een degelijk stimuleringsbeleid;
 - o stabiliteit is noodzakelijk, maar het instellen van een plafond remt een echt stimuleringsbeleid sterk af.
- Evaluatie van de 1.5-weging van studenten met een functiebeperking:
 - o de Vlor heeft een ruimere definitie uitgewerkt met daarin 8 subdoelgroepen die in aanmerking moeten komen voor een 1.5-weging. Voorwaarde hierbij is dat de totale financieringsenveloppe verhoogt om zo het herverdelend effect te vermijden;

- in de toekomst kunnen nog andere subgroepen gedefinieerd worden en gewogen worden aan 1.1 (zie financieringsdecreet). Een opsplitsing van de doelgroep studenten met een functiebeperking in een 1.1- en 1.5- weging, is in tegenspraak met het inclusiviteitsprincipe.

4.3 Adequate individugebonden financiering

- Adequate financiering van de leerhulpmiddelen:
 - nood aan een coherent beleid (waarbij zowel Onderwijs als Welzijn betrokken zijn) ten aanzien van de financiering van leerhulpmiddelen met inbegrip van tolkuren en pedagogische hulp (leermiddelen, Gon-middelen, persoonlijke assistentie, tolkuren, pedagogische hulp);
 - voldoende middelen hiervoor voorzien;
 - de werking van de cel Onderwijsleermiddelen transparanter en objectiever maken en aanpassen aan de noden van het hoger onderwijs.
- Adequate studiefinanciering:
 - de huidige studietoelagen volstaan niet om studiekosten te dekken (leefkosten en bijkomende kosten voor het studeren zelf);
 - nood aan een nieuw onderzoek naar studiekosten op basis van recente gegevens en een aanpassing van de beursbedragen hieraan;
 - een aanpassing van de inkomensgrenzen en een verhoging van de studiefinanciering.
- Mobiliteit van studenten:
 - een openbare vervoerskaart waarmee de student tegen een kleine administratieve kost gebruik kan maken van alle vervoersmodi en alle netten;
 - een goede bereikbaarheid van de verschillende vestigingsplaatsen: een frequentere en goede bediening van campussen door het openbaar vervoer, meer verbindingen, betere aansluitingen en overstapmogelijkheden tussen fiets en openbaar vervoer.
- Adequate financiering van studentenvoorzieningen:
 - kunnen voldoende studenten aanspraak maken op de selectieve voorzieningen en hulp in noodsituaties?
 - voldoende eigen beslissings- en beleidsruimte voor studentenvoorzieningen om studenten te ondersteunen, rekening houdend met de individuele situatie van de student en met de financiële mogelijkheden van de studentenvoorziening;
 - het budget van de sociale toelagen voor studentenvoorzieningen is ontoereikend om investeringen in sociale woningbouw voor studenten te dekken. Hiervoor is overheidssteun noodzakelijk of de mogelijkheid van een overheidslening aan lage door de overheid gewaarborgde rente.

4.4 Registratie van kansengroepen uitwerken

Een eenduidige en uniforme registratie is noodzakelijk voor een inclusief diversiteitsbeleid en in het kader van het Aanmoedigingsfonds. De Vlor verwijst hiervoor naar het voorstel dat hij uitwerkte voor alle kansengroepen en voor studenten met een functiebeperking.

De overheid moet richtlijnen uitwerken voor de registratie van kansengroepen en dit koppelen aan de DHO.

4.5 Aandacht voor kwaliteitszorg

Het diversiteitsbeleid moet expliciet deel uitmaken van de interne kwaliteitszorg van een instelling en opleiding en van het visitatieproces en de accreditatie.

4.6 Samenwerking mogelijk maken

Specifieke aandacht moet gaan naar de keuze- en scharniermomenten in de hele school- en studieloopbaan. De overheid moet het mogelijk maken dat leerladders uitgetekend en bruggen gebouwd worden tussen de verschillende onderwijsniveaus. Zij moet samenwerking faciliteren.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Longitudinaal onderzoek naar in-, door- en uitstroom van kansengroepen;
- Onderzoek naar instellingsfactoren die de in-, door- en uitstroom van kansengroepen belemmeren;
- Beheersovereenkomsten die opgesteld zijn vanuit een inclusiviteitsgedachte. Streefcijfers moeten integraal deel uitmaken van de beheersovereenkomsten en worden afgesproken met de overheid. Instellingen moeten de kans krijgen de resultaten ten aanzien van de overheid te duiden en te interpreteren;
- De samenstelling van de studentenpopulatie;
- De samenstelling van het personeelskader.

5.1 Resultaatsindicatoren

Resultaatsindicatoren (uitgewerkt in het kader van het Aanmoedigingsfonds) moeten:

- objectief, evalueerbaar en verifieerbaar zijn;
- rekening houden met de rekruteringsgebieden van de instellingen;
- rekening houden met de huidige situatie en reeds geleverde inspanningen van de instellingen;
- rekening houden met de specificiteit van de opleidingen.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. *Diversiteit als meerwaarde. Engagementsverklaring hoger onderwijs*. 31 mei 2005.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de realisatie van inclusief hoger onderwijs*. 13 juni 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de registratie van studenten met een functiebeperking*. 14 november 2006; 12 juli 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de invulling van het Aanmoedigingsfonds*. 15 april 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de registratie van kansengroepen*. 15 april 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de financiering van de werking van hogescholen en universiteiten*. 13 juni 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over het voorontwerp van decreet over studiefinanciering en studentenvoorzieningen*. 10 juni 2004.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over het sociaal statuut van de student*. 10 maart 2009.

Technische fiche 5. Versterken van zorg in het basis- en secundair onderwijs¹

1 Concrete doelstellingen

1.1 Een versterking en integratie van zorg in het leerplichtonderwijs

- Een versterking van een doorgaande lijn voor zorg: van basis- naar secundair onderwijs en van gewoon naar buitengewoon onderwijs en omgekeerd;
- Een versterking van de preventieve en remediërende zorg op de (gewone) school;
- Keuzeprocessen, scharniermomenten en leertrajecten:
 - o een betere afstemming tussen het basis- en het secundair onderwijs, tussen het secundair onderwijs en het hoger onderwijs, tussen het secundair onderwijs en het volwassenenonderwijs;
 - o deze scharniermomenten moeten sterker begeleid worden vanuit een trajectbenadering, vanuit levenslang leren en vanuit positieve keuzes, competenties en interesses van leerlingen.
- Een versterking van de leerlingenbegeleiding zowel binnen de school als binnen de centra voor leerlingenbegeleiding;
- De school en CLB als actor van een breed welzijns- en gezondheidsnetwerk.

1.2 Uitbouw van een zorgbreed en kwalitatief kleuteronderwijs

Zie fiche 7 over stimulansen voor een sterk kleuteronderwijs.

2 Relevante onderwijsniveaus

Basisonderwijs, secundair onderwijs, CLB.

3 Gewenste ontwikkelingen

3.1 Een structurele verankering en verbreding van het zorgbeleid in het basis- en secundair onderwijs

- Een consolidering en verbreding van de zorgcoördinatie in het basisonderwijs;

¹ Met het basisonderwijs wordt bedoeld: het geheel van het basisonderwijs, met inbegrip van het buitengewoon basisonderwijs.

Met het secundair onderwijs wordt bedoeld: het geheel van het secundair onderwijs, met inbegrip van alle onderwijsvormen, het buitengewoon secundair onderwijs en het deeltijds onderwijs.

- Structurele middelen en mogelijkheden voor een zorgbeleid en leerlingenbegeleiding in secundaire scholen.

3.2 Een betere overdracht van informatie tussen scholen en Centra voor Leerlingenbegeleiding en de communicatie tussen de scholen

- Meer en structurele overlegtijd binnen de school;
- Een performant systeem voor data-uitwisseling, rekening houdend met de geldende deontologische kaders.

3.3 Een versterkt en dynamisch beleid inzake leerlingenbegeleiding en (omkaderende) zorg

Het is wenselijk om de leerlingenbegeleiding op school sterker te kunnen uitbouwen om adequaat te kunnen inspelen op:

- toenemende en meer complexe zorgvragen in het onderwijs;
- evoluties in welzijn en zorg.

3.4 Een sterkere trajectbenadering doorheen het onderwijs

- Samenhangende, individuele en flexibele leertrajecten (nieuwe kansen) binnen en tussen het basis- en het secundair onderwijs;
- Een onderwijscontinuüm en samenhangende leerwegen over het gewoon en het buitengewoon onderwijs.

3.5 Competentie-ontwikkeling bij leden van schoolteams en CLB's

We verwijzen hier naar fiche 2 over onderwijsinnovatie en naar fiche 13 over de versterking van het levenslang leren voor onderwijspersoneel en de CLB's.

4 Voorwaarden

- Een coherent beleid inzake leerlingenbegeleiding;
- Een decretale basis voor een onderwijscontinuüm;
- Een complementair en publiek aanbod van zorg binnen de school, het CLB en de gezondheids- en welzijnspartners. Zie ook het geplande advies over gewenste ontwikkelingen inzake leerlingenbegeleiding. Dit werd onder meer voorbereid tijdens de conferentie Leerlingenbegeleiding van 23 maart 2009;
- Meer en structurele overlegtijd binnen de school;
- Een verduidelijking van de positie en taakstelling van de Centra voor Leerlingenbegeleiding gebaseerd op de taken en de verantwoordelijkheden van diverse andere actoren. We verwijzen onder meer naar de conferentie Leerlingenbegeleiding en het advies over de gewenste ontwikkelingen in leerlingenbegeleiding;

- Een versterking van de sociale voorwaarden voor alle leerlingen met specifieke noden, zowel in het gewoon als in het buitengewoon onderwijs. Dit betekent kosteloosheid van de diagnostiek, leerlingenvervoer. Zie ook fiche 6 over de plaats van het buitengewoon onderwijs in het zorgcontinuüm;
- Tijdig informeren en betrekken van ouders bij een zorgtraject.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Leerlingen en ouders komen terecht bij de juiste persoon of hulpverlener bij vragen over en bij problemen of haperingen in het leer- of ontwikkelingsproces;
- Er bestaan flexibele leerwegen die zowel in het gewoon als in het buitengewoon onderwijs mogelijkheden bieden om de talenten van kinderen met specifieke noden maximaal te ontwikkelen en hun maatschappelijke integratie te bevorderen.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende leezorg*. 18 december 2008.

Conferentie Leerlingenbegeleiding. 23 maart 2009.

Technische fiche 6. Het buitengewoon onderwijs in een onderwijscontinuüm

1 Concrete doelstellingen

De Vlor vindt dat een toekomstig onderwijsbeleid met betrekking tot het buitengewoon onderwijs volgende klemtonen moet leggen:

- een valorisering van het buitengewoon onderwijs in een onderwijscontinuüm. Voor het buitengewoon secundair onderwijs betekent dit onder meer een sterkere afstemming van het buitengewoon secundair onderwijs op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en andere vormen van maatschappelijke integratie;
- een versterking van de sociale dimensie van het buitengewoon onderwijs waaronder specifieke aandacht voor:
 - o een veralgemeend gelijke kansenbeleid in het buitengewoon onderwijs;
 - o leerlingenvervoer;
 - o de kosten verbonden aan (verplichte) diagnostiek.

2 Relevante onderwijsniveaus

Basisonderwijs ¹, secundair onderwijs ², Centra voor Leerlingenbegeleiding.

3 Gewenste ontwikkelingen

3.1 De sociale dimensie van het buitengewoon onderwijs versterken

De Vlor ziet een mogelijke versterking van de sociale dimensie van het buitengewoon onderwijs onder drie vormen:

- een verbreding van het gelijke kansenbeleid naar alle types van buitengewoon onderwijs. In het voorontwerp van decreet betreffende het onderwijs XIX wordt een opening gemaakt naar de types 1 en 3. De Vlor pleitte er al diverse malen voor om het gelijke kansenbeleid uit te breiden naar het volledige buitengewoon onderwijs. Dit is noodzakelijk omdat afstemming tussen het thuismilieu en de school erg wezenlijk is voor een adequate invulling van het onderwijs voor leerlingen met specifieke noden. In geval van sterke (sociale) achterstandsituaties en in geval van sociaal-culturele verschillen, ligt de communicatie met het thuismilieu moeilijker. De school moet hierin extra investeren;

¹ Met het basisonderwijs wordt bedoeld: het geheel van het basisonderwijs, met inbegrip van het buitengewoon basisonderwijs.

² Met het secundair onderwijs wordt bedoeld: het geheel van het secundair onderwijs, met inbegrip van alle onderwijsvormen, het buitengewoon secundair onderwijs en het deeltijds onderwijs.

- de Vlor vraagt dat de diagnostiek vereist voor een inschrijving in het buitengewoon onderwijs in alle gevallen kosteloos is en tijdig kan plaatsvinden. Voor de toegang tot bepaalde types van buitengewoon onderwijs is er een diagnostiek vereist die niet uitsluitend door de Centra voor Leerlingenbegeleiding kan worden gesteld;
 - o de Vlor pleit in de eerste plaats voor zoveel mogelijk kwaliteitsvolle diagnostiek door de Centra voor leerlingenbegeleiding. Deze moet een toegangspoort vormen. De oefening voor protocollering van de diagnostiek is hiervoor een belangrijk instrument. Een kwaliteitszorg die voortvloeit uit een deontologie en *peer review* biedt de meeste kansen op succesvolle implementatie;
 - o bovendien is het gerechtvaardigd dat voor een beperkt aantal diagnoses een inbreng wordt geëist vanuit bepaalde medische specialiteiten. De Vlor vraagt dat hier geen extra kosten aan verbonden zouden zijn;
 - o daarnaast vraagt de Vlor om kortere wachtlijsten voor diagnostiek vereist voor een inschrijving in het buitengewoon onderwijs.
- de Vlor pleit ervoor om het dossier van het leerlingenvervoer in het buitengewoon onderwijs eindelijk te deblokken en vanuit Onderwijs sterke impulsen te geven aan de invulling door De Lijn;
 - o leerlingenvervoer buitengewoon onderwijs moet worden gestructureerd vanuit de mobiliteitsnoden van het kind en niet vanuit de structuren van De Lijn;
 - o de Vlor vindt dat bij de hertekening van de ophaalgebieden en regio's waarvoor De Lijn een studie heeft laten uitvoeren, grondig overleg nodig is met de onderwijsverstrekkers en andere stakeholders van onderwijs. Bij deze hertekening van de regio's kunnen niet enkel economische of mobiliteitsoverwegingen de doorslag geven. Deze regio-indeling raakt aan de planificatie van het buitengewoon onderwijs en impliciet ook aan de vrije keuze. Het is dus zeker een onderwijsmaterie;
 - o er is nood aan een administratieve vereenvoudiging van het busvervoer voor de onderwijsinstellingen. Er is nood aan transparantie en een flexibeler systeem. Een internettool zou hiervoor oplossingen kunnen aanreiken. Een tweede opdracht omvat een deregulering.

3.2 Een modernisering van het buitengewoon secundair onderwijs in het licht van evoluties op de arbeidsmarkt en vormen van maatschappelijke integratie

Het buitengewoon secundair onderwijs moet jongeren sterke vormingskansen kunnen geven. Het moet daarom onder meer sterker kunnen inspelen op ontwikkelingen van de arbeidsmarkt en op de verschillende vormen van maatschappelijke integratie. Het buitengewoon onderwijs moet een sterkere plaats krijgen in een omvattend kwalificatiebeleid zonder zijn eigenheid te verliezen. De nieuwe concepten over maatschappelijke integratie, sociale tewerkstelling moeten sterker geïntegreerd worden in het buitengewoon onderwijs.

De Vlor vindt daarom dat er nood is aan een samenhangende visie op het buitengewoon secundair onderwijs die sterker inspeelt op nieuwe ontwikkelingen:

- een herdenken van de opleidingsvormen vanuit een globaal continuüm en in relatie met het gewoon en het deeltijds secundair onderwijs is daarvoor noodzakelijk;

- een versterking van een arbeidsvoorbereidende component onder meer door stages, werkplekleren, deeltijdse vormen van leren, ...;
- een versterking van het levenslang leren voor leerlingen uit het buitengewoon onderwijs.

4 Voorwaarden

- Een effectieve en efficiënte werking van de commissie Leerlingenvervoer;
- Verdere protocollering van het diagnostisch proces in de Centra voor Leerlingenbegeleiding.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Goede communicatie met en betrokkenheid van alle ouders ten aanzien van de specifieke opleidingstrajecten en de handelingsplanning van hun kinderen;
- Kortere busritten (ophaaldiensten);
- Kosten verbonden aan diagnostiek zijn nihil;
- Sterkere en een duurzamere tewerkstellingsgraad van leerlingen uit het buitengewoon secundair onderwijs;
- De afgestudeerden uit de lerarenopleidingen beheersen de basiscompetenties m.b.t. zorg.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende leezorg*. 18 december 2008.

Technische fiche 7. Stimulansen voor een sterk kleuteronderwijs

1 Concrete doelstellingen

De Vlor vindt dat de maatregelen van de overheid in de voorbije jaren stimulansen hebben gegeven voor een verbetering van de instroom en de participatie in het kleuteronderwijs.

Maar dit is niet voldoende. De Vlor vraagt om in de volgende legislatuur verder te werken aan een betere ondersteuning van kleuters. Dit betekent investeren in de kwaliteit en de zorgbreedte van het kleuteronderwijs.

Om het proces van levenslang en levensbreed leren reeds van in de kleuterschool krachtig te realiseren, zal de overheid volgende stappen moeten zetten:

- voorzien in een betoelaging van het kleuteronderwijs, op hetzelfde niveau van het lager onderwijs naast een 100% aanwendingspercentage. Het kleuteronderwijs realiseert immers een quasi volledige participatie van alle kleuters aan het onderwijs, zonder dat hiervoor de middelen zijn toegekend;
- investeren in een kwaliteitsvol kleuteronderwijs waarbij een preventieve werking, taalstimulering en het vroegtijdig detecteren van ontwikkelingsproblemen speerpunten zijn;
- verder bouwen aan het borgen van een kwaliteitsvol kleuteronderwijs. Daarbij is de toeleiding van een kwaliteitsvolle instroom van studenten naar leraar kleuteronderwijs en daarna de permanente professionalisering van alle teamleden onontbeerlijk.

2 Relevante onderwijsniveaus

Kleuteronderwijs, het Centrum voor Leerlingenbegeleiding, de lerarenopleiding.

3 Gewenste ontwikkelingen / maatregelen

3.1 Inschrijving en effectieve deelname aan het kleuteronderwijs

De Vlor vraagt om de discussie over de vervroeging van de leerplicht te houden in een breed stimuleringsbeleid voor het kleuteronderwijs. De Vlor plant een advies over de vervroeging van de leerplicht. De Vlor verwijst in deze naar fiche 1 over beleidssturing en vraagt om in diverse stappen bij het beleidsproces betrokken te zijn.

3.2 Kwaliteitsvol en zorgbreed kleuteronderwijs

Een sterk kwalitatief uitgebouwd kleuteronderwijs vraagt aangepaste ondersteuning voor kinderen van alle leeftijden. Het is daarenboven belangrijk om te investeren in zowel het verzorgende aspect als in het pedagogisch didactisch handelen ten aanzien van alle kleuters.

Verskillende aspecten zijn van belang in de ontwikkeling van de kleuter en verdienen dan ook voldoende aandacht vanaf het begin van de schoolloopbaan:

- aandacht voor de sociale leefwereld van de kleuter:

van in de kleuterklas dient voldoende aandacht te zijn voor preventie en begeleiding van kleuters. Er is al een weg afgelegd in de aandacht voor de eigen leefwereld van de kleuter en zijn ouders. Toch denkt de Vlor dat blijvend moet worden geïnvesteerd in het (her)kennen en gevoelig zijn voor de wereld en de eigenheid van deze doelgroep;

- aandacht voor taalstimulering:

taalvaardigheid en communicatie zijn basisvoorwaarden om een succesvolle schoolloopbaan uit te bouwen. Daarom meent de Vlor dat het strategisch belangrijk is om te investeren in taalstimulering in de kleuterschool. Hoe beter de kleuters de (school)taal beheersen, hoe meer kansen op succes in de lagere en secundaire school. Op dit vlak moet ook geïnvesteerd worden in de ondersteuning van de leraren kleuteronderwijs;

- aandacht voor de opvolging van kleuters, vroegtijdige detectie en ondersteuning van ontwikkelingsproblemen:

het schoolteam moet aandacht besteden aan de opvolging van de ontwikkeling van de kleuter en het kind kansen bieden tot ontwikkeling. Belangrijk daarbij is dat men gevoelig is voor de signalen van ontwikkelingsproblemen en deze tijdig kan detecteren zodat deze problemen al vroeg in het schooltraject een antwoord kunnen krijgen. Om dit te realiseren is enerzijds de jonge instroom en regelmatige aanwezigheid van de kleuter van belang, maar anderzijds ook de professionalisering en competentieontwikkeling van leerkrachten als basis voor een sterk zorgbeleid. Daarnaast dient men voldoende middelen op schoolniveau te hebben om deze problemen te begeleiden en ondersteunen.

4 Voorwaarden

4.1 Een verhoogde financiering van het kleuteronderwijs

Om een aantal zaken structureel te verbeteren vraagt de Vlor om dringend werk te maken van een verhoogde financiering van het kleuteronderwijs. De Vlor wil een optrekking van de werkingsmiddelen. Er is nood aan een coherent financieel beleid, waarbij de overheid voorziet in voldoende middelen binnen een langer termijnperspectief. De Vlor verkiest trajecten die zorgen voor een structureel regulier beleid op een lange termijn.

4.2 Omkadering in het kleuteronderwijs

De Vlor vraagt een omkadering van het kleuteronderwijs op het niveau van het lager onderwijs. Daarnaast vraagt de Vlor om het aanwendingspercentage op 100% te brengen.

Bovendien vraagt de Vlor een substantiële verhoging van het aantal uren kinderverzorging. Het inzetten van deze uren geeft immers een positieve impuls aan het verder uitbouwen van kwalitatief onderwijs aan de jongste kleuters. Hierdoor kan de kleuteronderwijzer worden ontlast van verzorgende taken en meer aandacht besteden aan het stimuleren van alle ontwikkelingsaspecten. Hierbij kan hij/zij ook meer gerichte zorg besteden aan ontwikkelingsbedreigde kinderen. Het aantal beschikbare uren is echter te beperkt om voldoende resultaat te genereren.

Verhogen van het aantal lestijden kleuteronderwijs. Het aanpassen van het systeem van instaplestijden is een verbetering geweest voor het kleuteronderwijs. Toch is dit integraal bekeken nog onvoldoende: een instappende kleuter genereert minder lestijden dan bij de algemene telling. Gezien de reeds verhoogde aanwezigheidsgraad van de kleuters en het pleidooi om zo vroeg en zo regelmatig als mogelijk te participeren, vraagt de Vlor om dit ook onder de vorm van een hoger aantal lestijden te valoriseren (zie aanwending 100%).

4.3 Competentieniveau van het onderwijspersoneel versterken

- Professionalisering van de leerkrachten kleuteronderwijs moet worden meegenomen in het groter geheel van levenslang leren en competentieontwikkeling. Zie fiche 13 over een versterking van het levenslang leren voor personeel van het onderwijs en de CLB's;
- Het dreigend tekort aan (kleuter)leerkrachten moet een speerpunt van het beleid vormen. Zowel aantrekkelijkheid van het beroep als de opleiding zijn hiervoor belangrijke hefboomen. Ook een goede ondersteuning van de leerkracht is hiervoor een pijler;
- Beleidsvoerend vermogen van (kleuter)scholen. Leerkrachten, scholen, scholengemeenschappen en schoolbesturen moeten voldoende ondersteuning krijgen om op die manier een integraal personeelsbeleid op te bouwen of te versterken. De Vlor verwijst naar fiche 8 over beleidskracht in het basisonderwijs.

4.4 Een participatieve schoolcultuur

Een participatieve en open schoolcultuur uitbouwen is een ondersteunende factor. Hoe lager de drempel naar de school en hoe meer participatiekansen er geboden worden, hoe gemakkelijker het wordt om ouders te informeren en te betrekken bij het schoolgebeuren.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Een hogere gemiddelde aanwezigheid van de kleuters in de kleuterschool;
- Een reductie van de ratio kleuteronderwijzer;
- Een hoger aantal uren kinderverzorging;
- Een hogere taalvaardigheid bij kleuters die overstappen naar het eerste leerjaar;
- De aanwezigheid van een zorgbeleid en zorgcontinuüm in het kleuteronderwijs.

6 Bronnen

Hohmann, M. en Wiekart, D.P. *Actief leren, handboek voor begeleiders en leerkrachten van jonge kinderen*. Amsterdam, Meulenhoff Educatief, [2000].

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Basisonderwijs. *Advies over de verlaging van de leerplichtleeftijd en over het optimaliseren van het onderwijs aan de jongste kleuters*. 21 april 2004.

Technische fiche 8. Beleidskracht in het basisonderwijs

1 Concrete doelstellingen

De Vlor vindt dat de overheid de beleidskracht van basisscholen sterker moet ondersteunen en kansen geven. Centraal in deze opdracht is de verdere professionalisering van de schoolleiders en van het schoolbeleid. Het is belangrijk dat schoolleiders een beleid kunnen vormgeven uitgaand van een integraal leiderschap. Dit is noodzakelijk om binnen het schoolbeleid een antwoord te geven op de complexe maatschappelijke vragen waarmee de school moet omgaan.

Leidinggeven aan een basisschool heeft dan te maken met:

- ontwikkelen van een visie op goed onderwijs;
- ontwikkelen en uitvoeren van een strategisch beleid;
- de onderwijskwaliteit bewaken en verbeteren;
- een goede organisatie en een goed beheer verzekeren;
- een goed personeelsbeleid voeren;
- efficiënt samenwerken met het schoolbestuur;
- een goede communicatie en relatie met de ouders opbouwen;
- goede externe relaties opbouwen.

Anderzijds is de schoolleider 'de coach' van de professionele leergemeenschap. Dan treedt hij op als mentor die de permanente ontwikkeling van het schoolteam stimuleert en ondersteunt. Dat veronderstelt dat de schoolleider de volgende competenties als coach moet kunnen ontwikkelen:

- verder bouwen op wat er is en leeft;
- doelgericht werken en de zin van het werk duiden;
- stimuleren van overleg en samenwerking;
- ondersteunen van een kritische vernieuwingscultuur;
- stimuleren van reflectie en zelfevaluatie;
- bevorderen van de intrinsieke motivatie van de personeelsleden.

2 Relevante onderwijsniveaus

Basisonderwijs ¹; lerarenopleidingen.

3 Gewenste ontwikkelingen / maatregelen

Voldoende ondersteunende omkadering op schoolniveau is essentieel voor het uitbouwen van de beleidskracht van de school. Dit moet aan scholen en directeurs de kans bieden om een kwalitatief en sterk leiderschap te ontwikkelen. Naast een sterk leiderschap is een competent en participatief personeelskorps een versterking om taken te verdelen en zodoende de beleidskracht te versterken. Nieuwe ontwikkelingen zoals

¹ In deze fiche en alle andere fiches bedoelen we met het basisonderwijs, het geheel van het basisonderwijs, met inbegrip van het buitengewoon basisonderwijs.

scholengemeenschappen en scholengroepen kunnen een meerwaarde zijn voor een sterkere beleidskracht. Men moet er echter over waken dat deze vorm van schaalvergroting de eigenheid en de eigen prioriteiten van de individuele school niet in het gedrang brengt.

Volgende voorstellen zijn een aanzet naar meer beleidskracht:

3.1 Uitbouw van voldoende ondersteunende omkadering op schoolniveau

Een beleidskrachtige school moet over voldoende financiële en personele middelen, beschikken om een daadkrachtig beleid te voeren. Scholen moeten deze middelen flexibel kunnen inzetten afhankelijk van hun lokale prioriteiten. De directeur moet op die manier een aantal taken kunnen delegeren op verschillende domeinen.

De recente uitbreiding van het administratieve takenpakket en de complexiteit ervan kan kwantitatief en kwalitatief niet langer worden opgenomen zonder bijkomende middelen voor administratieve ondersteuning .

Ook op pedagogisch-didactisch en organisatorisch vlak heeft het beleid meer armslag nodig. Een directeur moet kunnen bouwen op pedagogisch ondersteunend personeel. Op dit vlak zijn ontegensprekelijk meer middelen nodig om aan de verschillende behoeften te voldoen.

Beleidskracht moet niet vanuit één persoon (directeur) komen, maar kan verdeeld worden over andere teamleden op voorwaarde dat zijzelf daarvoor de ruimte vrij hebben. Ook scholengemeenschappen zijn opgericht om het beleidsvoerend vermogen te verhogen, maar dit mag niet ten koste gaan van de middelen die een individuele school nodig heeft om eigen prioriteiten te realiseren.

3.2 Een transparante en werkbare regelgeving

In een maatschappij die sterk administratief wordt geregeld, is ook onderwijs betrokken partij. Toch moet de overheid omzichtig omspringen met bijkomende aanpassingen en nieuwe regelgeving:

- zorgen voor een beperkte, heldere en tijdige regelgeving met voldoende faciliteiten voor een goede implementatie;
- buffers inbouwen waardoor regelgeving en opdrachten van andere, ook niet onderwijsgebonden, beleidsdomeinen niet zomaar en zonder bijkomende middelen op onderwijs worden losgelaten (bijvoorbeeld veiligheid, gezondheid, ...). Hier is overleg tussen de verschillende beleidsdomeinen noodzakelijk.

3.3 Een degelijke opleiding en permanente professionalisering van directeurs en ondersteunend personeel

Naast meer tijd om met hun kerntaak bezig te zijn, hebben beleidsmensen nood aan een goede vorming. Uit onderzoek weten we dat goed gevormde directeurs kunnen uitgroeien tot sterke directeurs, wat steeds een positieve invloed heeft op het beleid in de school.

Een goede basisvorming is nodig, maar moet vervolgd worden met een permanente vorm van nascholing. Het faciliteren van de mogelijkheden voor permanente nascholing is nodig en kan mede door de pedagogische begeleidingsdiensten opgenomen worden. Een goede vorming is nodig om een krachtig schoolbeleid te kunnen realiseren.

Dit geldt niet alleen voor de persoon van de directeur. Ook het ondersteunende kader moet voldoende kansen tot professionalisering krijgen. Zo moeten alle ondersteuners tijd en middelen krijgen om zich verder te bekwamen. Dit geldt voor alle personeelscategorieën.

3.4 Vorming en ondersteuning voor schoolbesturen

Schoolbesturen kunnen samen met de directeur een beleidskrachtige school uitbouwen. Veel schoolbesturen ontberen echter de kennis en middelen om op een degelijke wijze hun schooldirecties in het beleid te ondersteunen. De overheid moet in middelen voorzien om de lokale schoolbesturen te vormen zodat zij het beleid van de school ook daadkrachtiger kunnen ondersteunen. Zeker in de groeiende, maar ook complexer wordende tendens van een werking binnen scholengemeenschappen, is vorming en kennis over onderwijs en zijn structuren ook binnen het schoolbestuur een noodzaak.

4 Voorwaarden

- Aantrekkelijkheid verhogen van het lerarenberoep en directieambt;
- Schoolbesturen voldoende ondersteunen;
- Voldoende tijd en ruimte om een schoolbeleid te realiseren.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Directeurs functioneren voldoende lang binnen een bepaalde school om het schoolbeleid te kunnen vormgeven;
- Scholen beschikken over voldoende ondersteunend personeel.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Basisonderwijs. *Visietekst en advies over leidinggeven aan een basisschool*. 16 juni 2004.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Basisonderwijs. *Advies over een betere ondersteuning van de directeur basisonderwijs*. 24 september 2008.

Geert Devos e.a. (2006), *Directeurs Basisonderwijs: welbevinden en functioneren* (samenvatting van OBPWO maart 2006).

Roland Vandenberghe (2008), *Beginnende directeurs basisonderwijs*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant.

Beatriz Pont, Deborah Nusche, Hunter Moorman (2008), *Improving School Leadership* (volume 1: Policy and Practice), OECD.

Vlaams Parlement. *Resolutie over de ordentelijke start van het schooljaar*. 28 mei 2003.

Technische fiche 9. Een breed kwalificatiebeleid

1 Concrete doelstellingen

De overheid moet een breed en omvattend kwalificatiebeleid uitwerken dat

- een duidelijke band legt tussen de kwalificatie, de opleiding en de certificering;
- naast formele aspecten ook aandacht besteedt aan begeleidende aspecten zoals zorg, flexibele trajecten en trajectbegeleiding;
- de ongekwalificeerdheid resoluut terugdringt;
- leertrajecten plaatst in een levenslang en levensbreed perspectief.

2 Relevante onderwijsniveaus

Alle onderwijsniveaus.

3 Gewenste ontwikkelingen/maatregelen

- Een transparant kwalificatie- en certificeringsbeleid:
 - o met een vertaling van de kwalificatiestructuur naar een opleidingsstructuur voor het onderwijs;
 - o die rekening houdt met de brede opdracht van onderwijs en de lerenden;
 - o zelfsturing en loopbaancompetenties bijbrengt;
 - o met afstemming tussen de recente hervormingen van een aantal onderwijsniveaus en –vormen en het nieuwe decreet op de kwalificatiestructuur;
 - o met een duidelijke plaats voor de bijkomende verwachtingen van de federale en Vlaamse reglementering en de sectoren naast het studiebewijs.
- Een coherent EVC-beleid in onderwijs dat mogelijkheden biedt:
 - o voor trajectbegeleiding;
 - o om de verworven competenties van lerenden te valoriseren in formele leertrajecten en/of kwalificaties;
 - o om af te stemmen op ontwikkelingen in andere beleidsdomeinen.
- Een terugdringen van de ongekwalificeerdheid in de samenleving door:
 - o een grondig debat over de notie 'ongekwalificeerdheid': Wat houdt dit in in onze samenleving vandaag? Op de werkvloer vandaag? Kan dit worden omschreven in termen van onderwijskwalificaties alleen? Wat is de link met gecijferdheid, geletterdheid en *life skills*?
 - o de invulling van de leerplicht als een kwalificatierecht en een kwalificatieplicht;
 - o een versterking van het beleid inzake gecijferdheid, geletterdheid en *life skills*, loopbaancompetenties, ondernemingszin;
 - o in- en doorstroom en gekwalificeerde uitstroom van doelgroepen.

- Leerlingenbegeleiding en trajectbegeleiding breed implementeren zodat:
 - o lerenden terecht komen in trajecten die hen maximale ontplooiingskansen bieden;
 - o ongekwalificeerden via gepaste trajecten toch een kwalificatie bereiken.
- Een partnerschap tussen onderwijs- en arbeidsmarktactoren.

4 Voorwaarden

- Een duidelijke definitie van de concepten 'gekwalificeerd' en 'ongekwalificeerd';
- Transparante trajecten;
- Coherente EVC-procedures in onderwijs;
- Een duidelijke onderwijsniveauoverstijgende visie op traject-, loopbaan- en leerlingenbegeleiding;
- Goede verstandhouding tussen onderwijs- en arbeidsmarktpartners;
- Een maximale valorisatie van werkplekleren;
- Een goede communicatie naar ouders en leerlingen;
- Een evaluatie van de effecten van het EVC- en EVK-beleid.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Een substantiële daling van de ongekwalificeerde uitstroom;
- Het halen van de Europese doelstellingen inzake levenslang en levensbreed leren;
- Een toename van het aantal succesvol doorlopen EVC-procedures in het volwassenenonderwijs en hoger onderwijs;
- Een globale toename van het kwalificatieniveau.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de (h)erkenning van elders/eerder verworven competenties. Een standpunt van de onderwijspartners*. 17 juni 2003.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de eindtekst 'Competentieagenda'*. 22 maart 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de kwalificatiestructuur*. 9 oktober 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het agentschap 'Kwaliteit in onderwijs'*. 27 november 2008.

Technische fiche 10. Hervorming van het secundair onderwijs

1 Vooraf

De Raad Secundair Onderwijs werkt sinds 2007 aan denksporen voor een hervorming van het secundair onderwijs. Deze discussie bevindt zich nog helemaal niet in een eindstadium.

De Vlor wil wel een stand van zaken van de discussies tot nu toe formuleren als een bijdrage tot het globale debat over de hervorming. De raad wijst op het belang van een brede gedragenheid van ingrijpende hervormingen in het secundair onderwijs. Het is wenselijk om op een breed forum als de Vlor een dergelijke discussie te kunnen voeren. Als strategische adviesraad biedt de Vlor hiervoor een goed platform en wenst hij een actieve rol op te nemen. De raad verwijst ook naar de fiches 1 en 2 over beleidssturing en onderwijsinnovatie en waar de kenmerken van een goede onderwijsvernieuwing worden weergegeven.

Deze technische fiche bestaat uit drie luiken:

- mogelijke hefboomen voor de hervorming;
- gewenste ontwikkelingen in de eerste graad van het secundair onderwijs;
- uitgangspunten, doelen en hefboomen die in het debat over de hervorming van de tweede en de derde graad moeten worden meegenomen (schematisch overzicht).

De raad zal zijn denkwerk nog verder zetten en verfijnen in de volgende maanden.

De Raad Secundair Onderwijs keurde deze fiche goed op 23 april 2009. Er waren 12 raadsleden aanwezig; 8 leden stemden voor de fiche, 2 stemden tegen en 2 onthielden zich.

2 Concrete doelstellingen

De raad gaat ervan uit dat een hervorming van het secundair onderwijs geen doel op zich is, maar ondergeschikt moet zijn aan de volgende leerlinggerichte uitgangspunten:

- de algemene vorming van de jongeren;
- de ontwikkeling van de talenten van alle jongeren;
- maximale kansen voor elke leerling;
- de maatschappelijke integratie van de jongeren bevorderen;
- voorbereiden op het beroepsleven en/of op vervolgonderwijs en op levenslang en levensbreed leren;
- het welbevinden van de leerlingen.

Deze uitgangspunten staan hier niet opgesomd in een volgorde van belangrijkheid. Ze moeten cumulatief worden toegepast.

3 Relevante onderwijsniveaus

Het secundair onderwijs en de opleidingenverstrekkers, het basisonderwijs, het hoger onderwijs, de instellingen met lerarenopleiding, de Centra voor Leerlingenbegeleiding.

4 Deel 1. Het geheel van de hervorming

4.1 Mogelijke hefboomen

De raad vindt dat een hervorming best gedragen wordt door het brede onderwijsveld. De raad is ook van oordeel dat een eventuele hervorming van het secundair onderwijs niet los kan worden gezien van enerzijds de evaluatie van de proeftuinen die de minister zelf heeft opgezet en anderzijds andere lopende onderwijsvernieuwingen zoals het hoger beroepsonderwijs, de kwalificatiestructuur, leerzorg en het dossier 'leren en werken', ...

Een hervorming van het secundair onderwijs moet vertrekken van de vraag welke hefboomen gehanteerd kunnen worden om bovengenoemde doelstellingen te optimaliseren en of het haalbaar en aanvaardbaar is om hiervoor hervormingen door te voeren. Het antwoord op de vraag naar haalbaarheid en aanvaardbaarheid kan niet los worden gezien van het financiële kader waarbinnen een eventuele hervorming dient te gebeuren en van de personeelsproblematiek en draagkracht van het personeel. Nadien moet worden onderzocht of en op welke vlakken het nodig is hiervoor de regelgeving aan te passen.

Mogelijke hefboomen zijn:

- de huidige eerste graad van het secundair onderwijs met aandacht voor functie, gemeenschappelijkheid, duur en aantal leerjaren;
- de algemene vorming, met onder meer aandacht voor de basisvorming zoals bepaald in Onderwijsdecreet II;
- de overgangen, toelatingsvoorwaarden en attestering met aandacht voor de juridische regelingen op toelatingsvoorwaarden, de rol van advisering en attestering, de attestering in het DBSO en in het BuSO;
- de aansluiting met andere onderwijsniveaus, met name tussen basis- en secundair onderwijs enerzijds en tussen secundair en hoger onderwijs anderzijds;
- het studieaanbod met aandacht voor studierichtingen en kwalificaties, hun maatschappelijke relevantie en civiel effect, de programmatieregels, de efficiëntie van het studieaanbod en de rol van de zevende jaren, de kosten verbonden aan bepaalde studierichtingen;
- de onderwijsvormen ASO, BSO, KSO en TSO;
- het welzijn van leerlingen en personeelsleden;
- de studie- en beroepskeuze;
- de componenten van een studierichting (studieprofiel) met aandacht voor hun eventuele polen en het complementair gedeelte (inclusief de vrije ruimte);
- lineair of modulair?
- de stage en het werkplekleren;
- de integratie van vakken;
- het competentiegericht leren.

4.2 Voorwaarden

De raad vindt dat men in het denkwerk over de hervorming van het secundair onderwijs ook rekening moet houden met de lopende onderwijsvernieuwingen en de proeftuinen, evenals hun evaluatie, en met een aantal contextgegevens zoals:

- de vrije keuze en de vrijheid van onderwijs;
- maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van het secundair onderwijs, evenals de perceptie en de waardering van de maatschappij voor het secundair onderwijs en, meer in het bijzonder, de onderwijsvormen;
- het beschikbare financiële kader;
- de personeelsgebonden aspecten;
- maatschappelijke evoluties en de prikkels die zij uitzenden naar de leefwereld van de jongeren;
- de demografische ontwikkelingen op korte en middellange termijn (evolutie in geboortecijfer voor de instroom –op termijn– in het secundair onderwijs);
- de rechten en plichten van alle partners.

4.3 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Het bijsturen van de regelgeving (onder meer inzake overgangen, toelatingsvoorwaarden, attestering, onderwijsvormen, graden);
- Het versterken van de keuzebegeleiding;
- De daling van het spijbelgedrag;
- De daling van de ongekwalificeerde uitstroom;
- Het welbevinden van de leerlingen en van het personeel;
- De aansluiting met enerzijds het basisonderwijs en anderzijds het hoger onderwijs.

5 Deel 2. Gewenste ontwikkelingen in de eerste graad

Deze passus (punt 5 van de fiche) is goedgekeurd met 18 stemmen voor en 6 stemmen tegen. Er waren 5 onthoudingen.

ACOD, COC en COV motiveren hun tegenstem met het volgende minderheidsstandpunt:

De tekst zoals verwoord in het punt 5 handelt enkel over de eerste graad. Voor deze leden is de hervorming van de eerste graad één component uit een omvattender hervorming. Andere aspecten van deze discussie zijn o.m. de organisatie en de invulling van de tweede en de derde graad en de doorstroming van het basisonderwijs naar het secundair onderwijs.

Zij willen nu geen uitspraken doen over de eerste graad zonder een globale discussie over de hele hervorming van het secundair onderwijs.

5.1 De uitdaging

Wanneer jongeren de basisschool beëindigd hebben, moeten ze de stap zetten naar het secundair onderwijs. Een ander onderwijsniveau met een andere eigenheid dan ze gewend zijn, in veel gevallen ook een andere school, andere leerlingen, een andere gemeente, grotere heterogene instroom, ... Het maken van die overgang is niet noodzakelijk

problematisch, maar leerlingen blijken op scharniermomenten wel een zeker risico te lopen. Het risico schuilt in een gebrek aan afstemming van de school- en leeromgeving op de behoeften en mogelijkheden van de leerlingen. Een grote uitdaging voor de eerste graad van het secundair onderwijs is dan ook de volgende: wat is nodig om in een traject, dat gekenmerkt is door structurele breuken, de lijn in het leren van leerlingen niet te verbreken?

Het is dus voor de eerste graad van het grootste belang om rekening te houden met de beginsituatie van de leerlingen en daarop de volgende vragen te enten:

- wat verwachten de leerlingen en de ouders van de eerste graad van het secundair onderwijs?
- hoe kan de school hierop inspelen en wat denkt zij dat daarvoor nodig is?
- welke maatschappelijke verwachtingen en bezorgdheden leven er t.a.v. de eerste graad?

5.2 Een gedeelde verantwoordelijkheid

Scholen met een eerste graad secundair onderwijs mogen in deze uitdaging niet alleen staan. Zij kunnen hun opdracht immers maar optimaal vervullen indien alle partners (in de eerste plaats leerlingen, ouders, Centra voor Leerlingenbegeleiding) hun verantwoordelijkheid opnemen en wanneer er een goede samenwerking tussen deze partners wordt gerealiseerd.

Bovendien is een goede afstemming nodig op het vlak van inhoud, zorg en begeleiding tussen de eerste graad secundair onderwijs en enerzijds het basisonderwijs en anderzijds de tweede graad secundair onderwijs.

Het secundair onderwijs kan ook beroep doen op ondersteuning uit andere beleidsdomeinen.

5.3 Het antwoord: een 'brede eerste graad'?

De raad is van oordeel dat het antwoord op bovenstaande uitdaging ligt in de organisatie van een 'brede eerste graad'.

Uitgangspunten van het concept van de brede eerste graad zijn dat:

- in het traject dat een leerling zal doorlopen, vertrokken wordt van zijn interesses, talenten en verwachtingen;
- de algemene en persoonlijkheidsvorming centraal staat;
- bijzondere aandacht wordt besteed aan bepaalde basiscompetenties zoals leer- en keuzebekwaamheid;
- geleerd wordt binnen bepaalde leercontexten;
- leerlingen op hun eigen tempo kunnen leren;
- het welbevinden een belangrijk aandachtspunt is.

Scholen moeten het de leerlingen mogelijk maken om in de eerste graad hun keuzevaardigheden uit te diepen en werk te maken van de verdere ontdekking van hun talenten en interesses. De eerste graad mag de keuzes niet verengen, maar moet ze zo ruim mogelijk openhouden zodat de leerlingen de kans krijgen om te kiezen met het oog op eigen kennen, eigen kunnen en graag doen. Daarbij moeten alle vormingsaspecten zo breed

mogelijk worden betrokken. Dit vergroot de kans op het verwerven van positieve leerervaringen en (daaruit voortvloeiend) van een positieve studiekeuze naar de tweede graad.

De uitdaging bestaat erin een efficiënt systeem te ontwikkelen dat:

- bijdraagt tot het verder ontdekken van talenten en interesses en tot het ontwikkelen van keuzevaardigheden;
- de mogelijkheden bevat om te komen tot een gemotiveerde en positieve studiekeuze in de tweede graad.

Wat de structuur betreft, is de raad van oordeel dat het principe van een naast elkaar bestaande "A- en B-stroom" (zeker voorlopig) behouden blijft. De benaming, de functie en de invulling ervan, evenals de samenhang tussen beiden, kunnen echter worden herbekeken.

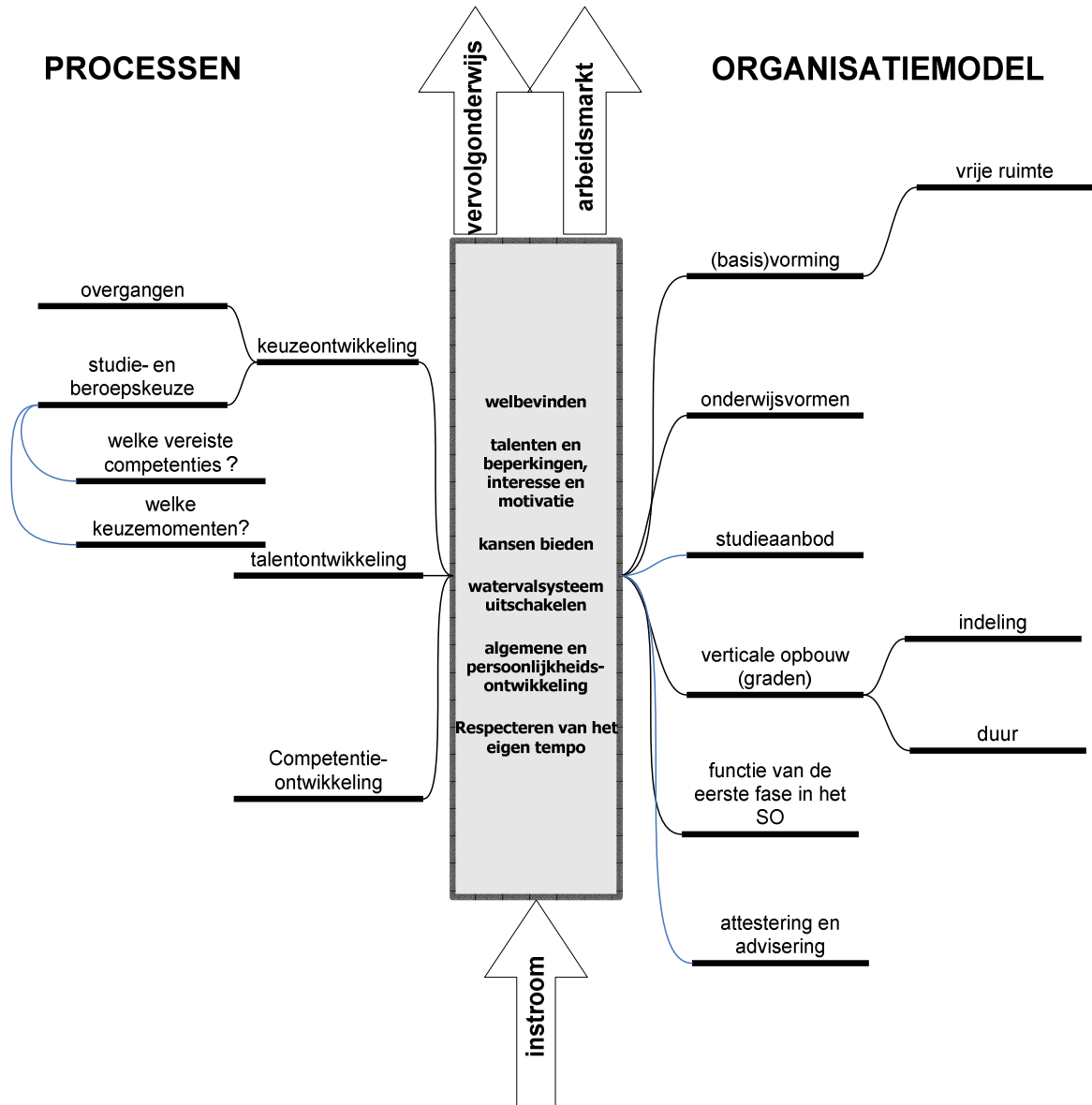
Volgens de raad moet de flexibilisering in de eerste graad vooral de volgende leerlingen beogen:

- enerzijds de leerlingen die over de nodige leermogelijkheden beschikken maar die nu op basis van de regelgeving niet in de (huidige) A-stroom terecht kunnen;
- anderzijds de leerlingen van de (huidige) A-stroom waarvan het risico hoog wordt ingeschat dat ze niet in de gelegenheid zullen zijn om de minimumdoelstellingen te bereiken.

Er kan onder meer worden gedacht aan tempodifferentiatie, gekoppeld aan het voor de leerling geschikte leertraject.

Daarnaast moet er een traject bestaan voor die leerlingen die voorbereid worden op de huidige bovenbouw beroepssecundair onderwijs. Er moet worden onderzocht hoe dit traject moet worden benoemd en hoe het moet worden ingevuld. Dit traject moet alleszins voor de leerlingen een reëel en positief leertraject zijn. De raad vindt ook dat men erover moet nadenken of de dubbele doelstelling die nu aanwezig is binnen de huidige B-stroom haalbaar blijft (enerzijds remediëren naar 1 A en anderzijds voorbereiding op beroepsonderwijs).

6 **Deel 3. Schematische visie van de raad op het geheel van het secundair onderwijs**

7 **Bronnen**

Vlaamse Onderwijsraad. *De overgang van het basis- naar het secundair onderwijs, een verkenning*. Brussel, Garant, 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Secundair Onderwijs. *Aanbeveling over de hervorming van het secundair onderwijs*. 15 april 2008.

Technische fiche 11. Innovatie in het hoger onderwijs sterkere stimulansen geven

1 Concrete doelstellingen

- Investeren in een stabiel en innovatief kader vereist aandacht voor innovatie van producten en diensten, van processen en van structurele of socio-economische innovatie. Indien investeringen in innovaties optimaal moeten renderen, moet men ook investeren in menselijk kapitaal;
- Investeren in onderwijs is investeren in “kennis als vermogen” en niet enkel in “kennis als product”. De instellingen hoger onderwijs leveren een bijdrage aan de kenniseconomie via de integratie van onderwijs en onderzoek en via de kennisuitwisseling met de maatschappij. Zij zijn een onmiskenbare schakel in de versterking van de kennisdriehoek tussen onderwijs, onderzoek en innovatie. Zij leveren immers een bijdrage aan elk van de pijlers van deze driehoek. Dit geldt zowel voor academisch als voor professioneel hoger onderwijs;
- Investeren in meer hoger opgeleiden met geschikte competenties. Door de toenemende complexiteit en globalisering van onze maatschappij en de evolutie naar een ware kenniseconomie, hebben we in de toekomst steeds meer hoger opgeleiden nodig, met de competenties om op deze uitdagingen in te spelen;
- De overheid moet een coherent hogeronderwijs-, wetenschaps- en innovatiebeleid uittekenen. Zij moet een duidelijk kader creëren met de nodige (financiële) ruimte, waarbinnen de instellingen autonoom kwaliteitsvol onderwijs, onderzoek en een degelijke dienstverlening kunnen organiseren. Hogeronderwijsinstellingen zijn bereid hier hun verantwoordelijkheid op te nemen.

2 Relevante onderwijsniveaus

Hoger onderwijs.

3 Gewenste ontwikkelingen

- Algemene verhoging van de instroom, doorstroom en uitstroom. Zie technische fiche 4 over de democratisering hoger onderwijs;
- Versterken van de kwaliteit van het hoger onderwijs. Een Vlaams hoger onderwijs dat erin slaagt meer hogeropgeleiden met flexibele competenties af te leveren, ondersteunt de kenniseconomie.

4 Voorwaarden

4.1 Adequate financiering

- Een inhaalplan om de Europese 2 %-doelstelling voor hoger onderwijs te halen:

- o de Vlaamse overheid levert gewaardeerde inspanningen om haar deel van de 3%-norm voor onderzoek en ontwikkeling te halen. Zij moet die aanhouden;
 - o ermee vergelijkbaar, maar losstaand hiervan, moet zij een inhaalplan opstellen om de bestedingen in het hoger onderwijs op 2% van het BRP te brengen (cfr. Europese doelstelling in *Invulling van de moderniseringsagenda voor universiteiten: onderwijs, onderzoek en innovatie*. Mededeling van de Commissie aan de Europese Raad en het Europese Parlement, COM(2006)208def, 18 mei 2006). Vlaanderen haalt nu 1,2%.
- Een concreet inhaalplan voor de eerste geldstroom, met inbegrip van integratie van het onderzoek in de professionele bacheloropleidingen in de basisfinanciering:
- o toenemende onderzoeks- en begeleidingstaken (en toenemende output) voor het onderwijzend personeel van hogescholen en universiteiten bij een slinkend aandeel eerste geldstroomfinanciering voor onderwijs, leiden tot een geringere beschikbaarheid van het personeel voor onderwijstaken. De balans onderwijs-onderzoek in de tijdsbesteding van de staf is een continu punt van zorg in de instellingen;
 - o kwalitatief hoogstaand hoger onderwijs verzorgen is arbeidsintensief. Deze basistaak verdient een sterke structurele financiële basis. Hiervoor dient in principe de eerste geldstroom. De middelen die universiteiten en hogescholen kunnen inzetten voor hun onderwijsfunctie, zijn door verschillende mechanismen (onderindexering, onderzoeksoverhead en exponentiële stijging van junior onderzoekers) ernstig geërodeerd, terwijl de taken en verwachtingen op onderwijsgebied belangrijk zijn toegenomen;
 - o de basisfinanciering is niet geëvolueerd met alle bijkomende taken. Deze situatie is onhoudbaar indien men de nieuwe beleidsaccenten (democratisering, nieuwe doelgroepen, competentiegericht onderwijs, internationalisering, etc.) ingang wil zien vinden in het beleid van universiteiten en hogescholen;
 - o ook voor professioneel hoger onderwijs is de wisselwerking tussen onderwijs en onderzoek belangrijk voor de geleverde kwaliteit. De lesgevers van professionele bacheloropleidingen zijn vooral actief op het domein van het projectmatig of praktijkgebaseerd wetenschappelijk onderzoek. Het doel van het onderzoek binnen deze opleidingen is enerzijds de resultaten van het onderzoek integreren in het geboden onderwijs en anderzijds dienstverlening aan het bedrijfsleven en aan socio-profit organisaties. Dit onderzoek moet blijvend gevaloriseerd worden. Hiervoor zijn meer middelen nodig en is een integratie van deze taak in de basisfinanciering noodzakelijk.
- Voorzien van voldoende financiering voor het academiseringstraject:
- o er zijn extra middelen voorzien via een ingroeitraject, maar dit traject is slechts uitgetekend tot 2009;
 - o de voorziene middelen zijn ook onvoldoende;
 - o de overheid moet dit remediëren en zij moet nog een financieel traject –dat rekening houdt met de absorptiecapaciteit voor onderzoeksmiddelen van de hogescholen– voorzien voor 2009-2013;
 - o in 2013 moeten deze opleidingen volledig geacademiseerd zijn en beantwoorden aan dezelfde accreditatienormen als de universitaire opleidingen. Als de opleidingen de accreditatie behalen, moeten zij volgens eenzelfde methodiek gefinancierd worden als de academische opleidingen.

- Evaluatie (en eventuele bijsturing) op middellange termijn van het nieuwe financieringsmechanisme;
- Voeren van een doordacht rationalisatiebeleid met aandacht voor prioritering en begeleidende maatregelen:
 - o instellingen moeten de financiële middelen zo efficiënt mogelijk inzetten;
 - o rationalisatie is hiervoor een instrument, waarmee men omzichtig moet omspringen en dat men niet mag beperken tot een aantal kwantitatieve normen. Het gaat ook om kwalitatieve factoren die het optimale opleidingsaanbod bepalen;
 - o bij het rationalisatiedebat moeten alle partners hoger onderwijs betrokken zijn;
 - o bestaande mechanismen met een rationaliserend neveneffect moeten een kans krijgen (accreditatie, financieringsdecreet, associatievorming);
 - o rationalisatie moet gepaard gaan met een heel aantal begeleidende maatregelen met betrekking tot studietoelagen, huisvesting, vervoer;
 - o ook begeleidende maatregelen met betrekking tot het behoud van tewerkstelling (cfr. de afspraken uit CAO II), inzetbaarheid en mobiliteit zijn noodzakelijk;
 - o voor de begeleidende maatregelen moet men voldoende middelen voorzien;
 - o er moet vooraf duidelijkheid zijn over de totale kostprijs van een rationalisatieoperatie (voor de instellingen, voor de studenten, voor de begeleidingsmaatregelen) en over de financiering ervan;
 - o indien bij de evaluatie van de rationalisatieplannen blijkt dat niet alle voorstellen financierbaar zijn, moet de overheid voorrang geven aan die plannen die het meest acuut zijn. Hierbij is het rendement (in de brede betekenis van het woord en niet enkel vanuit financieel oogpunt) van de rationalisatie essentieel.

4.2 Nood aan samenwerking

- Levenslang leren levert ook een bijdrage aan innovatie. Het hoger onderwijs moet zich daarom inschrijven in een perspectief van levenslang leren. Dit kan door voorafgaand leren in al zijn vormen te valoriseren, programma's af te stemmen op volwassenen, etc (zie ook EUA-charter, 2008). Overheid, instellingen en werkgevers moeten samenwerken. De overheid moet hier een regierol opnemen.
- Bruggen bouwen tussen de klassieke leerwegen:
 - o leerladders en leernetwerken verder uitbouwen;
 - o samenwerken met andere onderwijsverstrekkers;
 - o mechanismen voor structurele samenwerking verder verdiepen. Het HBO speelt hierin een rol omdat het een opstap kan zijn voor een professionele bachelor. De grote lijnen voor samenwerking zijn uitgetekend, maar er stellen zich nog grote praktische problemen, voornamelijk met betrekking tot het statuut van lerende en personeel;
 - o de overheid moet deze samenwerking faciliteren en structureel ondersteunen.
- Interactie tussen het hoger onderwijs en de arbeidsmarkt stimuleert de kwaliteit van het onderwijs. Binnen de hogeschoolopleidingen (zowel de academische als de professionele bacheloropleidingen) is samenwerking met het afnemend veld reeds gebruikelijk en gebeurt dit op systematische wijze. Maar zelfs hier blijft de tijdsinvulling een aandachtspunt. Er is vooral nood aan meer langdurige

mogelijkheden voor stage en projectwerk. Om dit te kunnen realiseren is een verhoogde basisfinanciering nodig.

4.3 Nood aan hernieuwde aandacht voor onderwijsprocessen

- Het ontwikkelen van competenties waarmee afgestudeerden flexibel inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt, vereist een evenwichtige mix van onderwijsvormen;
- Meer “innovatie-minded” afgestudeerden afleveren, kan via interdisciplinariteit;
- Dit vereist een hernieuwde aandacht voor het onderwijsproces en –vernieuwing;
- Zoeken naar een betaalbare mix van actieve werkvormen, zonder dat dit tot een verhoging van de studiedruk en werkdruk leidt.

4.4 Versterking van internationalisering en democratisering hoger onderwijs

Zie technische fiche 14 over internationalisering en technische fiche 4 over democratisering hoger onderwijs.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

Opzetten van een systeem van internationale benchmarking.

Parameters zijn:

- de evolutie van de middelen voor hoger onderwijs;
- de evolutie van de middelen voor de eerste geldstroom;
- monitoring van de instroom en doorstroom;
- gegevensverzameling over de instroom, doorstroom en uitstroom van kansengroepen (gekoppeld aan een eenvormige registratie van kansengroepen);
- de evolutie van het aantal afgeleverde diploma's;
- de evolutie van de tewerkstelling van hogeropgeleiden;
- de evolutie van de internationale mobiliteit.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs - VRWB. *Advies. Onderwijs: kiem voor innovatie*. 13 mei – 27 mei 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de financiering van de werking van de hogescholen en de universiteiten in Vlaanderen*. 12 juni 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de rationalisatieproblematiek in Vlaanderen*. 12 december 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over het vervolgrapport van de ministeriële commissie rationalisatie en optimalisatie*. 10 maart 2009.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de taalregeling hoger onderwijs*. 11 maart 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de randvoorwaarden voor internationale mobiliteit*. 11 maart 2007.

Technische fiche 12. De deelname aan levenslang en levensbreed leren verhogen

1 Concrete doelstellingen

- Levenslang en levensbreed leren benaderen vanuit een globaal en samenhangend beleidskader en daarbij de betrokkenheid van alle doelgroepen stimuleren;
- Het recht op levenslang en levensbreed leren sterk sociaal onderbouwen en dit recht koppelen aan concepten van sociale bescherming;
- De verschillende actoren in het levenslang en levensbreed leren in beeld brengen en de maatschappelijke rol die deze actoren kunnen vervullen op scharniermomenten in een leer- en levenstraject, expliciteren. Levenslang en levensbreed leren is niet alleen van belang voor de lerende zelf, maar ook voor de samenleving;
- Alle actoren in het levenslang en levensbreed leren in staat stellen een zorg- en doelgroepenbeleid te voeren dat erop gericht is de participatie van kansengroepen aan de onderwijs- en opleidingstrajecten te verhogen en de slaagkansen te optimaliseren;
- Leertrajecten optimaliseren via EVC en EVK, via aangepaste methodieken zoals werkplekleren, elektronisch ondersteund leren, afstandslernen, via nevenschakeling van trajectonderdelen bij verschillende aanbodsverstrekkers, via taalcoaching op de opleidings- en werkvloer en door leertrajecten behoeftegericht en gediversifieerd in te vullen in functie van het (de) leerperspectief (-ven) van de cursist. Het leerperspectief kan van persoonlijk emancipatorische en/of professionele en/of sociale aard zijn;
- De trajecten van de basiseducatie, het secundair volwassenenonderwijs, het hoger beroepsonderwijs valoriseren teneinde het algemeen kwalificatieniveau van volwassenen te verhogen;
- De opleidingen van het deeltijds kunstonderwijs flexibiliseren en profileren in functie van hun artistieke finaliteit;
- Jongeren die het leerplichtonderwijs ongekwalificeerd verlaten, gericht toeleiden naar kwalificatieverhogende trajecten in het levenslang en levensbreed leren;
- De band versterken tussen het kwalificatiebeleid enerzijds en het zorgbeleid en een beleid voor cursistenbegeleiding in het levenslang en levensbreed leren anderzijds;
- Een omvattend kwalificatiebeleid uitbouwen dat alle aspecten omvat die leiden tot de erkenning van leeractiviteiten (zie fiche 9: Een breed kwalificatiebeleid);
- Aangepaste voorzieningen uitbouwen voor personen met specifieke noden of functiebeperkingen (zie fiche 16: Onderwijsinfrastructuur);
- Een coherent beleid voor levenslang en levensbreed leren voor onderwijspersoneel en voor professionaliserings- en loopbaanperspectieven uitbouwen (zie fiche 13: Versterking levenslang en levensbreed leren voor leraren).

2 Relevante onderwijsniveaus

Basiseducatie, secundair volwassenenonderwijs met inbegrip van tweedekansonderwijs, hoger beroepsonderwijs, deeltijds kunstonderwijs.

3 Gewenste ontwikkelingen

- Vraagsturing, zelfsturing en *empowerment* stimuleren bij alle doelgroepen van het levenslang en levensbreed leren;
- De aanbieders in staat stellen vraaggestuurd te werken om maximaal de onderwijsverwachtingen van de maatschappij en van het individu te kunnen inlossen;
- Een transparant beleid ontwikkelen ten aanzien van studiekosten in het levenslang en levensbreed leren;
- Een coherent stimuleringsbeleid voor levenslang leren uitwerken op alle beleidsniveaus. Daarbij is coherentie tussen Vlaamse en federale regelgeving en tussen de verschillende bevoegdheidsdomeinen van Vlaanderen absoluut noodzakelijk. Zo'n coherent en samenhangend sociaal beleid voor levenslang leren moet de bestaande systemen integreren (betaald educatief verlof, opleidingscheques, studiefinanciering levenslang leren, ...);
- Flankerende maatregelen of acties voor alle voltijds werkenden. Zowel voor werknemers in de privésector en in de overheid, als voor zelfstandigen. Acties zoals de mogelijkheid om educatief verlof (opleidingsverlof voor ambtenaren) op te nemen voor werkplekleren, de mogelijkheid om thematisch verlof op te nemen voor werkplekleren in het kader van kwalificatieverhogende beroepsgerichte opleidingstrajecten, ... en de uitwerking van het idee leerkrediet op basis van professionele anciënniteit.¹;
- Flankerende maatregelen of acties om de benchmark van de EU te behalen. Dit geldt voor alle groepen, maar in het bijzonder voor doelgroepen zoals werkzoekenden en personen met een functiebeperking. Mogelijke maatregelen zijn: vrijstelling van inschrijvingsgeld, speciale onderwijsmiddelen en persoonlijk assistentiebudget voor cursisten met functiebeperkingen, studietoelagen voor tweedekansonderwijs en voor HBO;
- De faciliteiten en de tegemoetkomingen waarop niet-werkende werkzoekenden een beroep kunnen doen voor het volgen van opleiding en vorming, moeten gelijkgeschakeld worden over alle door de Vlaamse Overheid gefinancierde of gesubsidieerde publieke opleidingsverstrekkers heen. Het gaat hierbij o.m. om de tussenkomst in de kosten die, naast het inschrijvingsgeld, aan de opleiding verbonden zijn: didactisch materiaal of uitrusting, examengelden, verplaatsing, kinderopvang, enz.²;
- Werkplekleren bij de eigen werkgever erkennen als een volwaardig onderdeel van een opleiding in het levenslang en levensbreed leren;
- De toeleiding van jongeren naar het tweedekansonderwijs en de tweedekansleerwegen van het volwassenenonderwijs intensifiëren. De toeleiding naar een kwalificatie in het tweedekansonderwijs zou structureel deel moeten uitmaken van het begeleidingsaanbod van VDAB en andere ondersteuners van werkzoekenden;

¹ Deze paragraaf wordt niet onderschreven door de vertegenwoordigers van de werkgevers in de Raad Levenslang en Levensbreed Leren.

² Minderheidsstandpunt VDAB: de VDAB onderschrijft deze vraag enkel op voorwaarde dat de regierol van VDAB in deze wordt erkend. De VDAB bepaalt dan welke opleidingen voor welke werkzoekenden erkend worden in het kader van een erkend traject naar werk en waarvoor derhalve dezelfde faciliteiten gelden als voor de werkzoekende cursisten in VDAB-opleidingen.

- De kwalificatieverhogende en kwalificatieverdiepende functie van de opleidingen van het secundair volwassenenonderwijs en het hoger beroepsonderwijs honoreren en die opleidingen ook erkennen als onderdeel van een erkend traject naar (duurzaam) werk;
- Het hoger beroepsonderwijs zo uitbouwen dat het snel en kwaliteitsvol kan inspelen op nieuwe maatschappelijke noden, in het bijzonder nieuwe noden op de arbeidsmarkt;
- De basiseducatie moet een veel prominentere plaats en erkenning krijgen als aanbodverstrekker in het kader van professionele redzaamheid. Het is belangrijk dat VDAB, SYNTRA, sectorfondsen, bedrijven en tewerkstellingsinitiatieven de basiseducatie kennen en erkennen als gespecialiseerde organisatie voor de verbetering van de geletterdheid bij kort geschoolde werkzoekenden en werkenden;
- Een niveaudecreet voor het DKO uitwerken en daarbij onderzoeken in welke mate het DKO, naast zijn artistieke finaliteit, ook een taak kan opnemen in een artistiek arbeidsmarktgericht aanbod en een partner kan worden in het tweedekansonderwijs;
- Er is nood aan een meer uitgebouwde studiekeuzetrajectbegeleiding voor volwassenen na het leerplichtonderwijs. Volwassen cursisten kunnen vandaag geen beroep doen op gestructureerde diensten binnen onderwijs die vanuit een onderwijsvisie de keuzeprocessen ondersteunen (zelfconcept, horizonverruiming, kiezen). Binnen het volwassenenonderwijs en de SYNTRA dient onderzocht op welke ondersteunende diensten een cursist of een centrum beroep kan doen voor studieloopbaanbegeleiding vanuit een globaal perspectief en welke middelen hiervoor beschikbaar zijn;
- Taalondersteuning en taalcoaching door het volwassenenonderwijs structureel mogelijk maken en financierbaar maken voor cursisten die dit nodig hebben om naar behoren te kunnen functioneren op de werkvloer en/of om met redelijke kans op succes een beroepsgericht onderwijsaanbod te volgen of om een voortgezette opleiding met maatschappelijk of educatief perspectief te volgen. Die bijkomende taalondersteuning moet aansluiten bij de gekozen context (werkvloer of vervolgopleiding).

4 Voorwaarden

- Zelfsturing en *empowerment* van alle doelgroepen van het levenslang en levensbreed leren. Binnen het beleid van Centra voor Volwassenenonderwijs expliciet aandacht geven aan klantgerichtheid en inspelen op leerbehoeften van volwassenen en specifieke doelgroepen.
De participatie en inspraak van cursisten moet zowel op lokaal niveau als op beleidsniveau verzekerd zijn;
- Het volwassenenonderwijs en het deeltijds kunstonderwijs hebben nood aan functionele autonomie zonder dominantie, maar wel met inpassing van de maatschappelijke verwachtingen in de eigen cultuur en dynamiek. De Vlor is ervan overtuigd dat dit spanningsveld wel altijd blijft bestaan tussen onderwijs als maatschappelijke institutie en andere segmenten van de samenleving. Dit is inherent aan het maatschappelijke bestel. Tussen deze maatschappelijke instituties zal er steeds een onderhandeling bestaan over de wederzijdse taken en verwachtingen;
- Bij het registreren van de gevolgde onderwijsloopbaan in functie van verdere opleiding en/of in functie van inschakeling op de arbeidsmarkt, dienen systematisch ook de eventuele gevolgde opleidingen in het levenslang en levensbreed leren te

worden bevestigd en geregistreerd. Dit om de invloed of de bijdrage van levenslang en levensbreed leren aan de ontwikkeling van het competentieprofiel van personen in kaart te kunnen brengen.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over effectiviteit

- De deelname aan levenslang en levensbreed leren is in overeenstemming met de Europese benchmarks;
- Een toename van het aantal deelnemersuren in het levenslang en levensbreed leren;
- Een toename van het aantal uitgereikte studiebewijzen in het levenslang en levensbreed leren.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Levenslang en Levensbreed Leren. *Advies over de specificiteit van werkplekleren in het volwassenenonderwijs*. 10 februari 2009.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Levenslang en Levensbreed Leren. *Advies over de uitvoering en de werkbaarheid van het afsprakenkader NT2*. 24 juni 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Levenslang en Levensbreed Leren. *Advies over de platformtekst derde rondetafelconferentie NT2*. 24 maart 2009.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de eindtekst Competentieagenda*. 22 maart 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Levenslang en Levensbreed Leren. *11 kernboodschappen voor een breed en geïntegreerd zorg- en diversiteitsbeleid in het volwassenenonderwijs*. 26 september 2006.

Technische fiche 13. Versterking van het levenslang leren voor personeel van het onderwijs en centra voor leerlingenbegeleiding

1 Concrete doelstellingen

De overheid ziet de onderwijsinstellingen (of -centra) als lerende organisaties en professionele leergemeenschappen. Er bestaat een sterke band tussen het professionaliseringsbeleid voor leraren, het beleidsvoerend vermogen van de instellingen en de afstemming hierop van begeleidings- en nascholingsinitiatieven.

Het beleid voor levenslang leren van leraren speelt in op de specifieke fases van loopbaanontwikkeling en hun kenmerken, zoals die herhaaldelijk zijn beschreven in wetenschappelijk onderzoek.

Een geïntegreerd beleid voor levenslang en levensbreed leren moet volgende aspecten omvatten:

- een sterkere begeleiding van de ingroei in het beroep;
- competentie-ontwikkeling en levenslang leren door:
 - o een meer samenhangend en structureel beleid afgestemd op zowel de schoolontwikkeling als op opleidingsnoden van de betrokkenen;
 - o de competentie-ontwikkeling van de leraren die al functioneren in het onderwijs, expliciet op te nemen in de implementatiestrategie van onderwijsinnovaties (zie ook fiche 3);
- Opleidings- en ondersteuningsmogelijkheden voor zij-instromers zodat zij kunnen beschikken over een hoog competentieniveau;
- Specifieke trajecten voor de begeleiding van ervaren leerkrachten en differentiatie in loopbanen.

2 Relevante onderwijsniveaus

Hele onderwijsveld.

3 Gewenste ontwikkelingen en maatregelen

3.1 Begeleiding van de ingroei in het beroep: aanvangsbegeleiding

- Een versterking van het mentoraat voor beginnende leraren door zowel begeleidde zelfreflectie, formele opleiding en peergroepen / intervisie;
- Aanvangsbegeleiding sluit zoveel mogelijk aan bij het stageconcept van de opleidingsinstelling (en omgekeerd) en bij het professionaliseringsbeleid van de school (en eventueel de scholengemeenschap / scholengroep);
- De scholengemeenschappen / scholengroepen bieden scholen een platform voor de uitbouw van een gestructureerd mentoraat. Dit betekent echter niet dat alle

begeleiding zich enkel situeert op het niveau van de scholengemeenschap / scholengroep.

3.2 Professionele ontwikkeling in de loopbaan en competentie-ontwikkeling

- Scholen bouwen een beleid uit voor de professionalisering van hun personeel. Dit professionaliseringsbeleid is gebaseerd op schoolontwikkelingsprojecten én op de implementatie van vernieuwingen. Dit veronderstelt:
 - o voldoende nascholingsbudgetten;
 - o statutaire en organisatorische mogelijkheden voor de school om personeelsleden binnen de werkuren nascholing te laten volgen;
 - o opleiding en nascholing die deel uit maakt van de opdracht van de personeelsleden;
- Personeelsleden hebben een recht op professionele ondersteuning en ontwikkeling. Deze professionele ontwikkeling kan uitgaan van een individuele invulling van een loopbaan of van een schoolbeleid. De overheid dient daarom de post-initiële opleidingen voor leraren op een volwaardige manier te financieren;
- De ontwikkeling van educatieve masters voor onderwijzers en kleuteronderwijzers met een aantal jaren werkervaring (expert-leraren). De opleidingen worden flexibel aangeboden en valoriseren de praktijkervaring van de leerkrachten (bijv. via een credit-systeem, EVC en EVK);
- Zie in dit verband ook fiche 2 in verband met onderwijsinnovatie.

3.3 Specifieke trajecten voor de begeleiding van de ervaren leerkrachten en differentiatie in loopbanen

- Voldoende structurele mogelijkheden en middelen voor ervaren leerkrachten om te kiezen voor andere functies zoals coaching, middenkaderfuncties. De competenties van ervaren leerkrachten moeten zo rechtstreeks mogelijk het onderwijs ten goede komen.

3.4 Professionalisering CLB-medewerkers

- Sterkere mogelijkheden voor een centrumbeleid rond professionalisering van medewerkers. Deze nascholing streeft onder meer transdisciplinair en handelingsgericht werken na;
- Elke medewerker met een specifieke achtergrond zou in wezen zijn disciplinespecifieke competentie moeten verrijken met de eigen kenmerken van de opdracht binnen de CLB-context. Dit versterkt zijn diagnosticerende en begeleidende taak en maakt een betere afstemming t.a.v. de ondersteuning van een schoolteam mogelijk;
- Specifieke aanvangsbegeleiding en mentoraat voor CLB-medewerkers.

4 Voorwaarden

4.1 Samenwerkingsmogelijkheden tussen scholen en de expertisenetwerken voor lerarenopleiding versterken

- Wederzijdse afstemming op het vlak van onderwijsverandering en -vernieuwing;
- Wederzijdse afstemming op het vlak van de aanvangsbegeleiding.

4.2 De vorming van de lerarenopleiders versterken

- Verhogen van de kennis van het werkveld en van de implicaties van onderwijsveranderingen;
- Inzetbaarheid van lerarenopleiders op het werkveld verhogen.

4.3 Betere ontwikkeling en disseminatie van (praktijkgericht) wetenschappelijk onderzoek

- Gerichte inspanningen om leraren in contact te brengen met nieuwe wetenschappelijke inzichten (disseminatie);
- Uitbouwen van een structurele basis voor de vertaling van wetenschappelijk onderzoek in de onderwijspraktijk, op grond van de conclusies van het project in de Vlor.

4.4 Samenwerking met bedrijven en andere opleidingsverstrekkers verhogen

- Stimuleren van werkplekleren en praktijkgemeenschappen.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Alle scholen / scholengemeenschappen / scholengroepen / CLB's beschikken over een systematisch beleid voor aanvangsbegeleiding;
- Alle scholen / scholengemeenschappen / scholengroepen / CLB's beschikken over een systematisch nascholingsbeleid;
- Nascholing is een recht voor personeelsleden.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Memorandum 2004. Krachtlijnen voor een toekomstig onderwijsbeleid*. Brussel, 2004.

Technische fiche 14. Internationalisering van het onderwijs

1 Concrete doelstellingen

- Verhogen van de competenties van lerenden en van onderwijsgeevenden om zich te handhaven en te ontwikkelen in een globale en een netwerksamenleving;
- Uitwerking van een visie op internationalisering die vorm krijgt in een internationaliseringsagenda. Deze visie wordt gedragen op het niveau van de instellingen, de associaties hoger onderwijs en ondersteund door de overheid.

De agenda omvat volgende dimensies:

- o een versterking van het internationaliseringsbeleid van onderwijsinstellingen;
- o een versterking van de mobiliteit en internationale uitwisselingen met een specifieke inkleuring voor onderwijsniveaus en -sectoren. Voor het hoger onderwijs gaat het zowel om inkomende als uitgaande mobiliteit;
- o een versterking van de mobiliteit voor onderwijsgeevenden;
- o voor het hoger onderwijs omvat de internationaliseringsagenda een operationaliseringsplan met streefcijfers voor zowel studenten als docentmobiliteit;
- o een sterkere positionering van het Vlaams onderwijs in een internationale context door het Vlaams Agentschap voor Internationalisering.

2 Relevante onderwijsniveaus

Basisonderwijs ¹, secundair onderwijs ², hoger onderwijs: volwassenenonderwijs.

Onderstaande fiche heeft betrekking op mobiliteit in alle sectoren van het onderwijs maar vraagt zeer nadrukkelijk aandacht voor een nog sterker internationaliseringsbeleid in het hoger onderwijs.

3 Gewenste ontwikkelingen/maatregelen

3.1 Een internationaliseringsbeleid inbouwen in het beleid van iedere onderwijsinstelling

- Een internationaliseringsbeleid:
 - o situeert zich op het instellingsniveau. De overheid geeft hiervoor stimulansen en creëert voorwaarden;
 - o is breder dan enkel mobiliteit;

¹ Met het basisonderwijs wordt bedoeld: het geheel van het basisonderwijs, met inbegrip van het buitengewoon basisonderwijs.

² Met het secundair onderwijs wordt bedoeld: het geheel van het secundair onderwijs, met inbegrip van alle onderwijsvormen, het buitengewoon secundair onderwijs en het deeltijds onderwijs.

- richt zich tot alle lerenden en onderwijsgeevenden, maar besteedt specifieke aandacht aan doelgroepen.
- Specifieke dimensies van een internationaliseringsbeleid zijn:
 - communicatievaardigheden van alle lerenden o.m. door talenonderwijs en een structureel talenbeleid en ICT-competenties. Het talenbeleid spitst zich toe op een positieve houding t.a.v. het correct gebruik van het Nederlands en een positieve houding t.a.v. vreemde talen. Hierbij ligt de klemtoon op communicatie en op attitudes en een culturele inbedding van de taal;
 - competenties voor een Europees en mondiaal burgerschap van alle lerenden. Met name de kennis, vaardigheden en de bereidheid om zich in een internationale context te bewegen en er verantwoordelijkheid voor op te nemen;
 - internationale competenties bij alle lerenden waaronder interculturele competenties (actief en effectief om te gaan met diversiteit en hierbij te vertrekken vanuit een dynamische cultuuropvatting);
 - Internationalisation@home in het hoger onderwijs versterken als een essentieel onderdeel van het internationaliseringsbeleid van de instelling en als een aanvulling op de mobiliteit (zowel voor zij die vertrekken als voor zij die blijven).

3.2 Mobiliteit en internationale uitwisselingen

3.2.1 Mobiliteit maakt deel uit van een internationaliseringsbeleid in alle onderwijsinstellingen

Mobiliteit **kadert in een gedeelde visie op internationalisering** en in een globale (ped)agogische aanpak. De overheid moet echter de voorwaarden creëren opdat de instellingen deze rol kunnen opnemen.

“Mobiliteit” kan verschillende **vormen** aannemen:

- internationale partnerschappen tussen scholen;
- buitenlandse leerervaringen van lerenden (zowel studie- als stage-ervaringen);
- zowel inkomende mobiliteit als uitgaande mobiliteit in het hoger onderwijs. Het is belangrijk om een evenwicht na te streven tussen de inkomende en de uitgaande mobiliteit;
- mobiliteit en uitwisseling van onderwijsgeevenden.

De internationale dimensie in het beleid van de onderwijsinstellingen kan specifiek worden **ingekleurd naargelang het onderwijsniveau en de onderwijssector**. Vooral in het hoger onderwijs is internationalisering en mobiliteit verbonden met een stimuleren van de kwaliteit van het hoger onderwijs en dus een absolute noodzaak.

Voor alle onderwijsniveaus en -sectoren moet, inspeland op de specificiteit van lerenden, gerichte aandacht worden gegeven aan de deelname van **doelgroepen** aan mobiliteitsprogramma's. Dit wil onder meer zeggen dat culturele, fysieke, socio-economische drempels voor doelgroepstudenten moeten worden weggewerkt.

3.2.2 De overheid stimuleert mee de Vlaamse deelname aan mobiliteitsprogramma's

- Ondersteuning, sensibiliseren en informeren van scholen (directies én leerkrachten), zowel op het financiële als op het organisatorische vlak (o.m. terugdringen planlast);
- Beperkingen voor mobiliteit opsporen en actief naar oplossingen zoeken. Er is zeker nood aan drempelverlagende initiatieven voor basisonderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs, voor kansengroepen;
- Voor het hoger onderwijs maken we een onderscheid tussen inkomende en uitgaande mobiliteit:
 - o **uitgaande mobiliteit:**
 - op het vlak van informatieverstrekking: centraal informatiepunt, portaalwebsite, betere bekendmaking van de diensten internationalisering van de instellingen;
 - op het vlak van curricula: het mondiale aanbod uitbreiden en beter integreren in de curricula, academische flexibiliteit, vreemdetalenkennis;
 - een beperkte aanpassing van de taalregeling in het hoger onderwijs, gekoppeld aan een goed uitgebouwd talenbeleid en goede randvoorwaarden voor docenten;
 - studiesanctionering, erkenning van de studie: verhogen van de transparantie;
 - adequate financiering: Vlaamse Overheid kan middelen bijpassen bij Erasmus (beurzen zijn vrij laag) en Leonardo (meer beurzen nodig) en meer middelen uittrekken voor internationale stages;
 - sociaal statuut van studenten in mobiliteit: problemen i.v.m. studentenjobs (hier en in buitenland), de structuur van de opleidingen en de meeneembaarheid van de studietoelage nog vergroten;
 - planlast en administratie: aandacht voor (administratieve) begeleiding van de dossiers.
 - o **inkomende mobiliteit:**
 - een beperkte aanpassing van de taalregeling in het hoger onderwijs, gekoppeld aan een goed uitgebouwd talenbeleid en goede randvoorwaarden voor docenten. Aandacht voor de vreemdetalenkennis van vreemde studenten met bijv. minimumeisen inzake taal;
 - onthaal en instroombeleid: goede informatieverstrekking en opvangbeleid (geïntegreerde huisvesting, faciliteiten, sociale contacten), administratieve begeleiding, faciliteiten en redelijke aanpassingen voor studenten met een functiebeperking;
 - gezamenlijke gedragscode inzake recrutering, opvang, begeleiding en rechten & plichten van buitenlandse studenten;
 - een uitstroombelief dat *brain drain* ontmoedigt, maar buitenlandse studenten wel kansen geeft om beperkte ervaring (bijvoorbeeld 1 jaar) op te doen op de Vlaamse arbeidsmarkt;
 - een betere implementatie van de Lisbon Recognition Convention in Vlaanderen;
 - sociale voorwaarden voor buitenlandse studenten verbeteren door een solidair beleid binnen Europa. Dit beleid richt zich o.m. op compensatie

voor beurzen die gelet op de levensstandaard in sommige landen niet toereikend zijn, ongelijke mobiliteitsstromen.

3.3 Internationalisering inpassen in professionaliseringstrajecten van onderwijsgevenden

- Internationalisering opnemen in het beroepsprofiel en basiscompetenties;
- Versterken van de statutaire voorwaarden zoals de vervangingen, de sociale en financiële omkadering van een verblijf in het buitenland, valorisering leerresultaten;
- Ondersteuning en coaching bij internationale projecten, administratieve ondersteuning.

3.4 Kwaliteitszorg in het hoger onderwijs

Internationalisering moet een belangrijk aandachtspunt blijven in visitaties en accreditatie. Bij nieuwe beleidsmaatregelen inzake internationalisering moet de overheid nagaan of de kwaliteitszorgkaders nog voldoen.

4 Voorwaarden

- Preciseren en formaliseren van het internationaliseringsbeleid, zowel op het Vlaamse niveau als op het niveau van de onderwijsinstellingen;
- Internationalisering structureel inpassen in het financieringsbeleid;
- Internationalisering inpassen in een globaal certificeringsbeleid met sterkere transparantie en validering van kwalificaties;
- Voor het hoger onderwijs, het Bologna-proces verderzetten en implementeren;
- Voor het hoger onderwijs, de taalregeling beperkt aanpassen;
- Een agentschap voor internationalisering.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

Voor het basisonderwijs, secundair onderwijs en volwassenenonderwijs:

- verhogen van de taal- en communicatievaardigheid van leerlingen op het einde van het basis- en secundair onderwijs;
- internationalisering is een dimensie in het curriculum van de initiële lerarenopleiding;
- verhogen van het aantal lerenden betrokken bij internationale uitwisselingen (met inbegrip van doelgroepen);
- verhogen van het aantal leerkrachten betrokken bij internationale projecten, resp. mobiliteit;
- aanwezigheid internationalisering in schoolwerkplan/nascholingsplan;
- er bestaat aanvullende financiering internationale projecten.

Mobiliteit in het hoger onderwijs:

- betere **gegevensverzameling** o.m. over uitgaande en inkomende mobiliteit, gekoppeld aan socio-economische en socio-culturele (achterstellings)kenmerken. Datacollectie Bologna-proces: Europese cijfers over participatie en mobiliteit;
- een **experiment** opzetten met de bedoeling na te gaan wat de mogelijkheden zijn van de buitenlandse ervaring als “norm”;
- op het niveau van de instellingen: een lijst met indicatoren **internationalisering**: kan instellingen bijstaan in de evaluatie van hun internationaliseringsbeleid.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Het Europese onderwijsbeleid en zijn weerslag op het Vlaamse onderwijsbeleid*. 20 mei 2003.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Naar een sterkere internationalisering van het Vlaamse onderwijs*. 20 december 2007.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de randvoorwaarden voor internationale mobiliteit in het Vlaamse hoger onderwijs*. 11 maart 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies over de taalregeling hoger onderwijs*. 11 maart 2008.

Vlaamse Onderwijsraad. Raad Hoger Onderwijs. *Advies ter voorbereiding van de Bologna-opvolgingsconferentie op 28 en 29 april 2009*. 21 april 2009.

Technische fiche 15. Gezondheidsbevordering op school

1 Concrete doelstellingen

- Scholen stimuleren om een brede visie op gezondheidsbevordering in hun beleid vorm te geven;
- De competenties van alle subsectoren (zie punt 2) om de scholen te coachen in de uitbouw van een gezondheidsbeleid (bij centra voor leerlingenbegeleiding, pedagogische begeleidingsdiensten, expertisecentra ...) versterken, onder meer door de garantie van een permanent overlegplatform met betrekking tot gezondheidsbevordering op school.

2 Relevante onderwijsniveaus

Basis-¹ en secundair onderwijs², Centra voor Leerlingenbegeleiding.

3 Gewenste ontwikkelingen / maatregelen

3.1 De strategische doelstellingen aanvullen en bijsturen

De drie grote strategische doelstellingen uit het Strategisch Plan 'Op uw gezondheid' 2005-2009 blijven onverkort gelden, maar moeten op grond van een evaluatie en overleg binnen de commissie Gezondheidsbevordering bijgestuurd en aangevuld worden.

Het gaat dan om:

- ondersteuning, sensibilisering en informeren van scholen;
- deskundigheidsbevordering van leraren;
- beleidscoherentie ter attentie van scholen.

De raad stelt voor om deze doelstellingen aan te vullen met een aantal kritische randvoorwaarden die gelden voor alle strategische doelstellingen en de daaruit voortvloeiende acties:

- sterkere focus op diversiteit en gelijke kansen;
- meer aandacht voor communicatie (met het oog op participatie en eigenaarschap van alle schoolbetrokkenen);
- meer aandacht voor het stimuleren van een participatief klimaat en *empowerment* op het vlak van gezondheidsbeleid. Leerlingen op een positieve manier sensibiliseren en stimuleren;
- meer aandacht voor opvolging en evaluatie van de acties die de commissie initieert.

¹ Met het basisonderwijs wordt bedoeld: het geheel van het basisonderwijs, met inbegrip van het buitengewoon basisonderwijs

² Met het secundair onderwijs wordt bedoeld: het geheel van het secundair onderwijs, met inbegrip van alle onderwijsvormen, het buitengewoon secundair onderwijs en het deeltijds onderwijs.

3.2 Nieuwe onderwijskundige uitdagingen opvolgen vanuit het perspectief gezondheidsbevordering

Op het snijvlak van onderwijs en gezondheid dienen zich nu al tal van nieuwe uitdagingen aan, zowel voor de beleidsmakers als voor het onderwijsveld zelf:

- gezondheidsbevordering afstemmen op het nieuwe concept van de vakoverschrijdende eindtermen;
- gezondheidsbevordering in het bredere kader van 'educaties';
- gezondheidsbevordering binnen een toekomstig concept van leerlingenbegeleiding;
- opvolgen van relevante ontwikkelingen in het brede onderwijsveld en in andere sectoren en beleidsdomeinen;
- lopende acties afwerken en verankeren;
- blijvende ondersteuning en middelen te voorzien voor acties die permanent en structureel een follow-up nodig hebben.

4 Voorwaarden

- Gemeenschappelijke intentieverklaring van de ministers bevoegd voor Onderwijs, Welzijn en Gezondheid, Jeugd, Sport, Landbouw;
- Verlenging van de detachering van de gezondheidscoördinator bij de Vlor;
- Budget voor het uitwerken van acties aansluitend bij strategische en operationele doelstellingen;
- Erkenning van de commissie Gezondheidsbevordering van de Vlor als permanent overlegplatform met betrekking tot gezondheidsbevordering op school;
- Overleg binnen de commissie Gezondheidsbevordering; betrokkenheid van alle subsectoren (zie 1.2);
- Het gezondheidsbeleid wordt mee gedragen door de leerlingen.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

Evaluatie van de uitvoering van het strategisch plan:

- systematisch voorzien van een evaluatie van de afzonderlijke acties (bijvoorbeeld via aantal deelnemers, bereikte doelgroepen, evaluatieformulieren ...);
- jaarlijkse rapportage van de uitvoering van de acties gekoppeld aan de strategische en operationele doelstellingen.

Op macroniveau kunnen verschillende bronnen evaluatiegegevens opleveren:

- onderzoek door de inspectie;
- HBSC-studie;
- VIGez-indicatorenbevraging.

6 Bronnen

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over gezondheidsbevordering op school*. 26 maart 2009.

Technische fiche 16. Onderwijsinfrastructuur

1 Concrete doelstellingen

De bouw en modernisering van onderwijsinfrastructuur moet voor alle onderwijsniveaus ten gronde opgelost worden. Hierbij dient er rekening gehouden te worden met:

- een polyvalent en flexibel gebouwconcept;
- demografische prognoses;
- de gebruiksvriendelijkheid en toegankelijkheid;
- de afstemming van het gebouwconcept op bestaande normen, wensen, eisen en noden. Dit concept komt op een participatieve manier tot stand;
- een infrastructuur waarvan de levensduur gegarandeerd is;
- een duurzame infrastructuur;
- een esthetisch markant en architecturaal kwalitatief gebouw;
- structurele oplossingen voor de financiering van nieuwe infrastructuur én het onderhoud van de bestaande infrastructuur, waarvan de implicaties op lange termijn duidelijk zijn;
- een aanvaardbare doorlooptijd van de dossiers.

2 Relevante onderwijsniveaus

Hele onderwijsveld.

3 Gewenste ontwikkelingen/maatregelen

3.1 Infrastructuur aanpassen aan wijzigende school- en onderwijsconcepten

School-, onderwijs- en begeleidingsconcepten. De schoolinfrastructuur moet kunnen inspelen op de huidige noden van onderwijsbeleid, leerlingen, personeel en andere relevante actoren, maar moet ook flexibel genoeg zijn om te kunnen inspelen op de toekomstige noden. Dit betekent onder meer het volgende:

- ruimte voor hedendaagse onderwijsconcepten als gedifferentieerd werken, zelfgestuurd onderwijs, competentieontwikkeland onderwijs, ervaringsgericht onderwijs, virtuele school en de voorwaarden hiervoor: open leercentrum, mediatheek, ruimte voor groepswork, ICT-infrastructuur;
- de uitbouw van een zorgbeleid en leerlingenbegeleiding: toegankelijkheid van de gebouwen, ruimte voor interne en externe leerlingenbegeleiding, medische consulten, ... ;
- de uitbouw van een gezondheidsbevorderende school: een bewegingsvriendelijke omgeving, groenruimte, kwaliteitsvolle spel- en sportinfrastructuur, infrastructuur in functie van voedselveiligheid, aangename refter, voldoende tappunten voor water, voldoende en proper sanitair, gelegenheid om de handen regelmatig te wassen, ...;

- aandacht voor het welbevinden van lerenden. Een school die niet enkel als leeromgeving, maar ook als leefomgeving ervaren wordt (Verschaffel, 2006);
- voor het personeel zijn de noden veranderd. Overleg binnen het team is steeds meer deel gaan uitmaken van de opdracht, leerkrachten hebben nood aan toegang tot het internet, er moet een mogelijkheid zijn om een degelijk onthaal uit te bouwen, ...;
- De school als ontmoetingsplaats:
 - de school is een ontmoetingsplaats voor leerlingen en hun ouders;
 - de brede school houdt heel wat kansen in om dat brede vormingsconcept te ondersteunen. De school is een 'ontmoetingsplaats' waar tal van initiatieven een plaats kunnen krijgen. Enerzijds is de doelgroep aanwezig (met een belangrijke vertrouwensband tussen de betrokkenen) en anderzijds is de infrastructuur aanwezig waarin dergelijke initiatieven kunnen plaatsvinden. De verankering van een school in haar omgeving is hierbij ook een belangrijk gegeven. In de toekomstige schoolinfrastructuur dient dit brede vormingsconcept meegenomen te worden (Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad, 2005).

3.2 De infrastructuur moet beantwoorden aan hedendaagse energetische, veiligheids- en hygiënische normen

- Investerings in de bestaande infrastructuur met betrekking tot veiligheid en welzijn zijn nodig;
- Onderwijsinfrastructuur moet een voortrekker zijn op het vlak van duurzaam bouwen in al zijn aspecten (energie, gebruikte materialen, inplanting van de locatie, vervoersstromen, ...). Hierbij moet een gezond evenwicht gevonden worden tussen de meerkost en de noodzakelijke investeringen in onderhoud en nieuwe infrastructuur.

4 Voorwaarden

- Afdoende middelen:
 - om inrichtende machten en schoolbesturen in staat te stellen om geleidelijk in te staan voor een aanpassing en vernieuwing van het patrimonium én voor het onderhoud van de bestaande infrastructuur. Dit is nodig voor alle onderwijsniveaus en –sectoren. Noodzakelijke aanpassingen aan de bestaande infrastructuur (bijv. om de veiligheid te garanderen), mogen niet ten koste gaan van de investeringen in nieuwe infrastructuur;
 - om te voorzien in een huurfinanciering voor scholen in een programmatiefase;
 - de middelen kunnen niet enkel afkomstig zijn uit de onderwijsbegroting. Ook andere beleidsdomeinen moeten hierin tussen komen, zeker als ze bijkomende normen stellen ten aanzien van de infrastructuur.
- Afstemming tussen:
 - verschillende beleidsdomeinen van de Vlaamse Overheid met betrekking tot de energie-, milieu- en veiligheidsnormen. Zo is er nood aan een adequaat

- de regelgeving van de federale overheid en de Vlaamse Overheid over veiligheidsnormen, voedselveiligheid e.a.;
 - de Vlaamse en federale overheid over de verlaging van de BTW-aanslagvoet voor nieuwe schoolgebouwen;
 - de school kan een ontmoetingsplaats zijn voor heel wat lokale actoren. Daarom zijn er overleg en afspraken nodig tussen de onderwijsverstrekkers en de lokale actoren over investeringen, organisatie en opvolging van het gebruik van de infrastructuur buiten de schoolperiodes, gedeelde verantwoordelijkheid, ...;
 - de eisen gesteld door de overheden en de middelen die hiervoor door de overheid worden ter beschikking gesteld;
 - verwachtingen van de lerenden.
- Er is nood om aan meer inspraak van het onderwijsveld in het beleid van AGIO zodat er een betere afstemming is op de behoeften van de gebruikers. De gesubsidieerde sector vraagt om medebeheer t.a.v. het agentschap.

5 Mogelijke indicatoren om te oordelen over de effectiviteit van de genomen maatregelen

- Meer realisaties op het terrein;
- Een groter aandeel energiezuinige schoolgebouwen;
- Een toename van het aantal adviezen '1' van de onderwijsinspectie met betrekking tot veiligheid en welzijn;
- Een verkorting van de doorlooptijd van de dossiers;
- Er wordt een sterkere inspraak gegarandeerd van de onderwijspartners bij het agentschap;
- De wetgeving laat toe om in te spelen op nieuwe onderwijsconcepten en onderwijsvisies.

6 Bronnen

Verschaffel, B. *De school als ontwerp/opgave. Een aangepaste leeromgeving, of een betere wereld?* Lezing op het symposium 'School maken'. 20 november 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over de beleidsnota*. 20 januari 2005.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de inhaalbeweging voor schoolinfrastructuur*. 27 april 2006.

Vlaamse Onderwijsraad. Algemene Raad. *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende energieprestaties van scholen*. 28 juni 2007.

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. Onderwijsinspectie. *Onderwijsspiegel schooljaar 2007-2008. Verslag over de toestand van het onderwijs*. Brussel: Ministerie van Onderwijs en Vorming. 2009.